

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Q. SEPTIMII|| FLORENTIS|| TERTVLLIANI||
CARTHAGINIENSIS|| PRESBYTERI, OPERA|| QVÆ
HACTENVS REPERIRI|| POTVERVNT OMNIA:||**

Tertullianus, Quintus Septimius Florens

Antverpiae, 1584

Aduersus Valentinianos.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73633](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73633)

Q. SEPTIMI FLORENTIS
TERTULLIANI ADVERSUS
VALENTINIANOS LIBER.

CAP. I.

² VALENTINIANI³ frequentissimum planè collegiū inter hæreticos, quia plurimū ex apostatis veritatis, & ad fabulas facile est, ⁴ & discipli-
na non terretur. Nihil magis curant quàm occultare quod prædi-
cant, si tamen prædicant qui occultant. Custodiæ officiū, conscientie
officiū est. Confusio prædicatur, dum religio adseueratur. ⁵ Nam de
illa Eleusinia, hæresis & ipsa Atticæ superstitionis, quod tacent pudor
est. Idcirco & aditum prius cruciatur: ⁶ diutius inician, quàm congnoscunt

cū & portas ante quinquennium instituunt, vt opinionem suspensio cognitionis oc-
cent: atque ita tantam maiestatem exhibere videantur, quantam præstruxerunt cupiditate.
tem. ⁷ Sequitur iam silentij officium, adtentè custoditur quod tardè inuenitur. Ceterum
tota in adytis diuinitas, ⁸ tot spira portarum, totum signaculum linguæ, simulacrum mi-
bri virilis reuelatur. Sed naturæ venerandum nomen allegorica dispositio præcedens,
patrocinio coactæ figuræ sacrilegium obscurat, & conuicium ⁹ falsis simulacris excolit.
Proinde ¹⁰ quos nunc destinamus hæreticos, sanctis nominibus & titulis & argumentis
veræ religionis, vanissima atque turpissima figmenta configurantes, facili claritati, ¹¹ et
uinæ copia occasione, quia de multis multa succedere est, Eleusinia Valentiana ho-
runt lenocinia, sancta silentio magno, sola taciturnitate cœlestia. Si bona fide quæras, ap-
creto vultu, suspensio supercilio, ¹² Altum est, aiunt. Si subtiliter tentes, per ambiguum
bilingues, communem fidem adfirmant. Si scire te subostendas, negant quicquid ager-
scunt. Si cominus certes, ¹³ tuam simplicitatem sua cæde dispergunt. Ne discipulis quæ
propriis antè committunt, quàm suos fecerint. Habent artificium quo prius persequuntur
quàm edoceant. Veritas autem docendo persuadet, non suadendo docet. [¹⁴ Idcirco
simplices notamur apud illos, vt hoc tantum, non etiam sapientes: quasi statim debent
gatur à simplicitate sapientia, Domino vtranque iungente: Estote prudentes vt serpentes
& simplices vt columbæ. Aut si nos propterea insipientes, quia simplices, num ergo
propterea non simplices, quia sapientes? Nocentissimi autem qui non simplices, sunt
tissimi qui non sapientes. Et tamen malim in eam partem, meliori sumi vitio. Si forte
stat minus sapere quàm peius, errare quàm fallere. ¹⁵ Porro facies Dei expectat in sim-
citate quærentes, vt docet ipsa Sophia, non quidè Valentini, sed Salomonis. Deinde
fantes testimonium Christi, sanguine litauerunt. ¹⁷ Pueros vocem qui crucem claudunt
nec pueri erant, nec infantes, id est simplices, nō erant. Reperuascere nos & Apostoli
bet secundū Deum, vt malicia infantes per simplicitatē, ita demū sapientes sensibus
diuinæ sapientiæ ordinem de simplicitate amando. In summa Christum columba dicitur
strare solita est, serpens verò tentare. Illa & à primordio diuinæ pacis præco. ¹⁸ Ille à primor-
dio diuinæ imaginis prædo. Ita facilius simplicitas sola Deū & agnoscere poterit & ad
dere, prudentia sola concutere potius & prodere. [¹⁹ Abscondat itaque se serpens quoniam
potest, totamq; prudentiam in latebrarū ambagibus torqueat, altè habitet, in cæca
datur, per anfractus seriem suā euoluat, tortuose procedat, nec semel totus, lucifugus
²⁰ Nostræ columbæ domus simplex, etiam in æditis semper & apertis & ad lucem manens
guram spiritus sancti, ²¹ Orientem Christi figuram. Nihil veritas erubescit, nisi solummodo
abscondi: quia nec pudebit vllum aures ei dedere, eum Deum recognoscere, quem
natura commisit, quæ quotidie in operibus omnibus sentit, hoc solo minus notum, quoniam
vnicum non putauit, quòd in numero nominauit, quòd in aliis adorauit. Alioquin
ba eorum & aliam frequentiam suadere, à domestico principatu ad incognitum transire
uere, à manifesto ad occultū retorquere, de limine fidem offendere est. Iam si & in tota
bulā inietur, nōnne tale aliquid dabitur te in infantia inter somni difficultates à matris
audisse, ²² Lamiæ turres, & petines Solis? Sed qui ex alia conscientia venerit fidei, si
inueniat tot nomina Æonum, tot coniugia, tot genimina, tot exitus, tot euentus, tot
tes, infelicitates, dispersæ atque concisæ diuinitatis, dubitabitne ibidem pronuntiare
has esse fabulas & genealogias indeterminatas, quas Apostoli spiritus, his iam tunc

CAP. II.

Math. 10.

Sap. 1.

1. Cor. 14.

Math. 3.

Gen. 2.

Gen. 9.

Gen. 2.

CAP. III.

Zachar. 3.

et 6.

1. Tim. 1.

A genus contrahit vitij, quod exorsum quidē fuerat in illis aliis qui circa Ngn̄, in hunc autē, id est, in Sophiam ¹⁰⁰ deriuarat, vt solent vitia in corpore alibi connata, in aliud mēbrum perniciem suam efflare. Sedenim sub prætecto dilectionis in patrem, æmulatio superabat in Nun solum de patre gaudentem. Vt verò impossibilia contendens Sophia frustrarat, & vincitur difficultate, & extenditur affectione, ¹⁰¹ modico abfuit præ vi dulcedinis & laboris deorari, & in reliquam substantiam dissolui: nec aliàs quàm pereundo cessasset, ¹⁰² nisi bono fato in Horon incurfasset, (quædam & huic vis est, fundamentum, vniuersitatis illius extrinsecus custos) ¹⁰³ quem & Crucem appellant, & Lytrotē, & ¹⁰⁴ Carpisten. Ita Sophia periculo exempta & tardē persuasa, declinata inuestigatione patris conqueuit, & ¹⁰⁵ totam Enthymefin, id est, animationem cum Passione quæ in super acciderat, exposuit.

[¹⁰⁶ Sed quidam exitum Sophiæ, & restitutionem, aliter somniauerunt. Post irritos conatus & spei deiectionem, deformatam eam pallore credo, & macie & incuria formæ, vtique patrem non minus denegatum dolebat quàm amissum. Dehinc in illo mœrore ex semet ipsa sola, nulla opera cōiugij cōcepit, & procreat fœminam. Miraris hæc? Et gallina fortita est de suo parere. ¹⁰⁷ Sed & vultures fœminas tantum parere aiunt, ¹⁰⁸ & tamē sine masculo mater primò quidem contritari propter inconsummationem generationis, metuere postremò ne finis quoque insisteret, hæerere de ratione casus, curare de occultatione. Remedia nusquam. ¹⁰⁹ Vbi enim iam tragœdiæ & comœdiæ, à quibus forma mutaretur exponendi, quod citra pudorem erat natum? Dum in malis res est, suspicit, ¹¹⁰ conuertit

B ad patrem: sed incassum enisa, & vires deserebant, in preces succidit. Tota etiam propinquitas pro ea supplicat, vel maximè Nus. ¹¹¹ quid nisi causa mali tanti. Nullus tamen Sophiæ exitus ¹¹² vacuit: omnes ærumnæ eius operantur. Si quidem & illa tunc conflictatio in Materie originem peruenit. ¹¹³ Ignorantia, pauor, mœror, substantiæ fiunt. Ibi demum pater aliquando motus, per Monogenem Nun, quem supra diximus Horon, ¹¹⁴ in hæc promit in imagine sua ¹¹⁵ fœminam, quia de patris sexu ita variant. Adiciunt autem, Horon etiam ¹¹⁷ Metagogea (id est circumductorē) vocari, & Horotheten. Huius prædicant opera, & repressam ab illicitis, & purgatam à malis, & deinceps confirmatam Sophiam & coniugio restitutam, & ipsam quidem in Pleromatis censu remansisse: ¹¹⁸ Enthymefin verò eius & illam appendicem Passionem ab Horo relegatam & crucifixam, ¹¹⁹ & extraxim factam, Malum, quod aiunt, foras: spiritalem tamen substantiam illam, vt naturalem quendam impetum Æonis, sed informem & ¹²⁰ inspeciatam, quatenus nihil apprehendisset: idèoque fructum infirmum, & fœminam pronuntiatam. [¹²¹ Igitur post En-

thymefin extorrem, & matrem eius Sophiam coniugi reducem, ille iterum Monogenes, ille Nus, otiosus planè de patris cura atque prospectu, solidandis rebus, & Pleromati muniendo, iam que figendo, ¹²² ne qua eiusmodi rursus concussio incurreret, ¹²³ nouam excludit copulationem, Christum & Spiritum sanctum: turpissimū putem, duorum masculorū: aut fœmina erit Spiritus sanctus: & vulnèratur à fœmina masculus. Numenhis datur vnū,

C procurare ¹²⁴ concinnationem Æonum. Et ab eius officij societate, duæ scholæ protinus, duæ cathedræ, inauguratio quædam diuidendæ doctrinæ Valentini. Christi erat, ¹²⁵ inducere Æonas naturam cōiugiorum (vides quàm rem piam) ¹²⁶ & innati coniectionem, & idoneos efficere generandi in se agnitionem patris, quod capere eum non sit neque comprehendere, non visu denique, non auditu compotiri eius, nisi per Monogenem. Et tamen tolerabo quod ita discunt patrem nosse ne nosset. Illā magis doctrinæ denotabo peruerfitatem, quod docebantur ¹²⁷ incomprehensibile quidem patris, causam esse perpetuitatis ipsorum: Comprehensibile verò eius, generationis illorum & formationis esse rationem. Hac enim dispositione illud opinor insinuat, expedire Deum nō apprehendi: si quidem inapprehensibile eius, perpetuitatis est causa: apprehensibile autem non perpetuitatis, sed natiuitatis & formationis egentium perpetuitatis. Filium autem constituunt apprehensibilem patris. Quomodo tamen apprehendatur, tum prolatus Christus edocuit, Spiritus

verò sancti propria vt de doctrinæ studio omnes peræquati, gratiarum actionem profequi nosset, & veram inducerentur quietem. [¹²⁸ Itaque omnes forma & sententia peræquatur, facti omnes quod vnusquisque: nemo aliud, quia alter. ¹²⁹ Omnes refunduntur in Ngn̄, in Sermones, omnes in Homines, in Christos: ¹³⁰ & quæ fœminæ, in Alethias, in Zoas, in Ecclesias, in Spiritus: vt ¹³¹ Ouidius Metamorphoseis suas deleuisset, si hodie maiorē cognouisset. Exinde refecti sunt, & constabilliti sunt, & in requiem ex veritate compositi, magno cum gaudij fructu hymnis patrem concinunt. Diffundebatur & ipse lætitia, vtique benè

CAP. X.

CAP. XI.

CAP. XII.

cantantibus filiis & nepotibus. Quidni diffunderetur omni iocunditate, ¹³² Pleromate berato? Quis nauclerus non etiam cum dedecore latatur? ¹³³ Videmus quotidie nauicularum lasciuas gaudiorum. Itaque ut nauarum ¹³⁴ ad symbolam semper exultant, tale aliquid de Æoneis vnum iam omnes etiam forma, nedum sententia, conuenientibus ipsis quoque ¹³⁵ nouis fratribus & magistris Christo & Spiritu sancto, quod optimū atque pulcherrimū vnusquisque florebat, conferunt in medium. Vanè opinor. Si enim vnum erant omnes et supradicta peræquatione, vacabat symbolæ ratio, quæ fermè ex varietatis gratia cõstat. Vnum omnes bonarum conferebant, quod omnes erant. De modo forsità fuerit ratio, aut de forma ipsius iam peræquationis. Igitur ¹³⁶ ex ære collatio, quod aiunt, in honorem gloriæ patris, pulcherrimum Pleromatis sidus fructumque perfectum compingit, ¹³⁷ Iesum Eum cognominat Soterem, & Christum, & Sermonem, ¹³⁷ de patruitis, ¹³⁸ & omnia iam, vt ex omnium desolatione constructum, ¹³⁹ graculum Æsopi, ¹⁴⁰ Pandoram Heliodi, ¹⁴¹ Acci Patinā, ¹⁴² Nestoris Cocetū, ¹⁴³ Miscellaneam Ptolemæi, ¹⁴⁴ Quam propius ¹⁴⁵ de Atticis historiis Pancarpia vocari, à tam otiosis auctoribus nominum. Vt autem ¹⁴⁶ sigillariū extrinsecus quoque inornassent, ¹⁴⁷ satellites ei angelos profertur: pagnus, si inter se potest fieri. Si verò Soteri consubstantios (ambiguè enim positum inueni) ¹⁴⁸ quæ erit eminentia eius inter satellites eorūquales? [¹⁴⁸ Continet hic igitur ordo ¹⁴⁹ pagnam processionem pariter & nascentium, & nubentium, & generantiū Æonum: Sophiæ desiderio patris, periculosissimum casum, Hori opportunissimum auxilium, ¹⁵⁰ Enthymese & cõiunctæ Passionis expiatum, ¹⁵¹ Christi & Spiritus sancti pædagogatū, ¹⁵² Annum tutelarem reformatum, ¹⁵³ Soteris pauoninum ornatum, ¹⁵⁴ Angelorum cõparatiuū antistatum. Quod superest, inquis, ¹⁵⁵ Vos valete & plaudite. Imò quod superest, inueni vos audite & proiicite. Ceterum hæc intra cõtū Pleromatis decurrisse dicuntur, quæ tragediæ scena. ¹⁵⁶ Alia autem trans sparium cothurnatio est, extra Pleroma dicentem si talis sub sinu patris intra ambitum Hori custodis, qualis extra iam in libero vultu non erat. [¹⁵⁷ Namque Enthymesis, ¹⁵⁸ siue iā Achamoth (quod abhinc scriptū, hoc loco interpretabili nomine) vt cum vitio indiuiduæ Passionis explosa est ¹⁵⁹ in loca luminis, ¹⁶⁰ quod Pleromatis res est, ¹⁶¹ in vacuū atque inane illud Epicuri, miserabilis etiam loco est. Certè nec forma nec facies vlla, ¹⁶² defectiua scilicet & abortiua genitura, ¹⁶³ ita rerum habet, ¹⁶⁴ flectitur à superioribus Christus, ¹⁶⁵ deducitur per Horō, ¹⁶⁶ ab omni vt illud informet de suis viribus, ¹⁶⁷ solius substantiæ non etiam scientiæ forma, ¹⁶⁸ inueni cū aliquo peculio relinquitur. Iperatur odor incorruptibilitatis, ¹⁶⁹ quo compositus sui potiorum desiderio suppararetur. Hac misericordia functus non sine spiritus societate, recurrit Christus in Pleroma. ¹⁷⁰ Vltus est, rerum ex liberalitatibus quoque non accedere. ¹⁷¹ Enthymesis de actu fuit. Achamoth vnde, adhuc quaeritur: ¹⁷² Sophia dextre manat. ¹⁷³ Spiritus sanctus ex angelo accipit Christi, à quo derelicta statim sententiam desiderium. Itaque profluit & ipsa lumen eius inquirere: quem si omnino non nouerat, quomodo uisibiliter operatum, quomodo lumen eius ignotum cum ipso requirebat? Tamè tenet & fortasse apprehendisset, ¹⁷⁴ si non idem Horos qui matri eius tam prosperè venerat, tam importunè filia occurrisset, ¹⁷⁵ vt etiā inclaruit in eā Iao, quali ¹⁷⁶ Porro Quirinus aut ¹⁷⁷ Fidem Cæsaris, ¹⁷⁸ inde inuenitur Iao in scripturis. Ita depulsa quo minus periret, ¹⁷⁹ nec habens superuolare Crucem, id est Horon, ¹⁸⁰ quia nullum Catulli Laureolam exercitata, ¹⁸¹ vt destituta Passioni illi suæ in tricha multiplex perplexa, omni generata cœpit adfligi: mœrore, quod nō perpetrasset inceptū: metu, ne sicut luce, ita & vita cœperetur: consternatione, tum ignorantia. ¹⁸² Nec vt mater eius. Illa enim scilicet Æonum pro conditione deterius: insurgente adhuc & alio fluctu conuersionis in Christū, à quo uiuificata fuerat, & in hanc ipsam conuersionem temperata. [¹⁸³ Age nunc discant Pythagorici, agnoscant Stoici, Plato ipse, vnde Materia, quam innatā volunt, & originem, & instantiam traxerit ¹⁸⁴ in omnem hanc strem mundi, quod nec ¹⁸⁵ Mercurius ille Trinitatis ¹⁸⁶ magister omnium Physicorum recogitauit. ¹⁸⁷ Audisti Conuersionem, genus animæ Passionis. Ex hac omnis anima huius mundi dicitur constitisse, ¹⁸⁸ etiam ipsius Demetrii id est Dei nostri. ¹⁸⁹ Audisti mœrorem & timorem. Ex his iniuncta sunt cetera. Nam et lacrymis eius vniuersa aquarum natura manauit. Hic æstimandum quem exitū duxerit, quæ lacrymarum generibus inundarit. ¹⁹⁰ Habuit & falsas, habuit & amaras & dulces, & calidas & frigidas guttas, & bituminosas, & ferruginantes, & sulphurantes, vtique & venetas, vt & Nonacris inde sudauerit quæ Alexandrū occidit, & Lyncestarum inde delectauit

CAP. XII

CA. XIII

CA. XV

A quæ ebrios efficit,¹⁹¹ & Salmacis inde se soluerit quæ masculos molles facit. Cœlestes im-
bres¹⁹² pipiauit¹⁹³ Achamoth. Et nos in cisternis etiam alienos luctus & lacrymas seruare
curamus. Proinde¹⁹⁴ ex consternatione & pauore corporalia elemēta ducta sunt. Et tamē
in tanta circumstantia solitudinis,¹⁹⁵ in tanto circumspēcto destitutionis, ridebat interdū,
quā conspēcti Christi recordans: eodem gaudio, risu lumen effulsi. Cuius hoc prouidentie
beneficium quale illā ridere cogebat, idcirco ne semper nos in tenebris moraremur? Nec
obstupescas, qui lætitia eius tam splendidum elementum radiauerit mundo, cū mœstitia
quoque eius tam necessarium instrumentum defluerit seculo. O risum illuminatorem, ô
fletum rigatorem. Et tamen poterat remedio iam agere cū illius loci horrore. Omnē enim
obscuritatē eius discussit. [¹⁹⁶ Sed quoties ridere voluisset, vel ne cogeret¹⁹⁷ deserto-
res suos supplicare: Cōuertitur enim ad preces & ipsa¹⁹⁸ more materno. ¹⁹⁹ Sed Christus,
quem iam pigebat rursus extra Pleroma proficisci,²⁰⁰ vicarium p̄fecit Paracletum Sote-
rem (hic erit Iesus,²⁰¹ largito ei patre vniuersorum Æonum summam potestatem subiiciē-
dis eis omnibus,²⁰² vti in ipso secundum Apostolum omnia conderentur) ad eam emittit
²⁰³ cum officio atque comitatu²⁰⁴ cōstanteorum angelorum,²⁰⁵ credas & cum duodecim
facibus. Ibi demum aduentu pompatico eius concussa Achamoth, protinus²⁰⁶ velamētū
sibi obduxit, ex officio primo venerationis & verecundie: dehinc contemplatur eum, fru-
ctiferūque suggestum. ²⁰⁷ Quibus inde conceperat viribus occurrit illi, *κλέε χαίρε*. Hic
opinor susceptam ille confirmat,²⁰⁸ atq; confirmat agnitione iā,²⁰⁹ & ab omnibus iniuriis
B Passiois expumicat,²¹⁰ non eadem negligentia in exterminium discretis, quæ acciderat
in calibus matris. Sed enim exercitata vitia, & vsū viriosa confudit. Atque ita²¹¹ massaliter
solidata,²¹² defixit seorsum in materia corporealem paraturam,²¹³ commutās ex incorpo-
rali passione indita habilitatem atq; naturam, qua peruenire mox posset in æmulas æqui-
parantias corpulentiarum,²¹⁴ vt duplex substantiarum cōditio ordinaretur: de vitiiis, pes-
simā: de conuersione, passionalis. ²¹⁵ HÆ ERIT MATERIA QVÆ NOS COMMISIT
CVM HERMOGENE, ceterisque qui Deum ex materia, non ex nihilo operatum cuncta,
p̄sumunt. [²¹⁶ Abhinc Achamoth expedita tandem de malis omnibus, ecce iam profi-
cit, & in opera maiora frugescit. Præ gaudio enim tanti ex infœlicitate successus cōcalesca-
ta, simūlque contemplatione ipsa angelicorum luminum, vt ita dixerim, subfermentata,
pudet, sed aliter exprimere non est, quodammodò subauit intra & ipsa in illos. Et cōceptu
statim intumuit spiritali ad imaginem ipsam, quam vis lætantis & lætitia prurientis inten-
tionis, imbiberat,²¹⁷ & sibi intimarat. Peperit denique, & facta exinde trinitas generū est,
ex trinitate causarum. Vnum materiale, quod ex passione. Aliud animale, quod ex conuer-
sione. Tertium spiritale, quod ex imaginatione. [²¹⁸ Hac auctoritate²¹⁹ trium scilicet li-
berorum agendis rebus exercitior facta, formare singula genera constituit. Sed spiritale
quidem non ita potuit attingere, vt & ipsa spiritalis. Ferè enim paria & consubstantia, in
alterutrum valere societas naturæ negauit. Eo animo, vnum ad animale, conuertit,²²⁰ pro-
C latis Soteris disciplinis. Et primum (quod cum magno horrore blasphemie & pronūtiā-
dum & legendum est & audiendū)²²¹ Deum fingit hūc nostrum & omnium²²² p̄ter he-
reticorū patrem,²²³ & Demiurgum, & regē vniuersorum quæ post illum. ²²⁴ Ab illo enim
omnia, si tamen ab illo, & non ab ipsa potius Achamoth, à qua occultò nihil sentiens eius,
& velut²²⁵ singillario extrinsecus ductu, in omnem operationem mouebatur, denique ex
hac personarum in operibus ambiguitate,²²⁶ nomen illi Metropatoris miscuerunt, distin-
ctis appellationibus ceteris secundum status & situs operum: vt animalium quidem sub-
stantiarum quas ad dexteram commendant, patrem nuncupent: materialium verò quas ad
leuam delegant, Demiurgum nomen: Regem autem communiter in vniuersitatem.
[²²⁷ Sed nec nominum proprietates competit proprietati operū, de quibus nomina omnia,
cū deberet illa hæc omnia vocitari, à qua res agebantur, nisi quòd iam nec ab illa. Cū
enim dicant Achamoth²²⁸ in honorem Æonum imagines cōmentatam,²²⁹ rursus hoc in
Soterē auctorem detorquent, qui per illā sit operatus:²³⁰ vt ipsam quidē, imaginem patris
²³¹ inuisibilis & incogniti daret,²³² incognitā scilicet & inuisibilem Demiurgo,²³³ eundem
autem Demiurgū N̄n filium effingeret,²³⁴ Archāgeli verò Demiurgi opus, reliquos Æo-
nas exprimerēt. Cū imagines audio tantas triū, quæro, nō vis nunc vt imagines rideam,
peruersissimi pictoris illorum: scēminam Achamoth, imaginem patris & ignarum matris
Demiurgum, multo magis patris,²³⁵ imaginē N̄n ignorātis patrem,²³⁶ & angelos famulos
simulacra dominorum? Hoc est²³⁷ mulum de asino pingere,²³⁸ & Ptolomæum describere

Yy ij

CAP. XVI.

CA. XVII.

CA. XVIII.

CA. XIX.

LLIAN
tati onibus

- CAP. XX. de Valentino. [239] Igitur Demiurgus extra Pleromatis limites constitutus, in ignominioso
 aeterni exilij vastitate [240] nouam prouinciam condidit, hunc mundum: repurgata confusione
 & distincta diuersitate [241] duplicis substantiae illius destruxit, animalium & materialium, in
 incorporalibus corpora edificat, grauiam, leuia, [242] sublimantia atque uergentia: coelestia atque
 terrena: [243] quum ipsam caelorum septemplex scenam folio desuper suo finit: unde & fab-
 batum dictum, ab hebdomade sedis suae, [244] & Ogdoas mater Achamothe, ab argumentum
 Ogdoadis primogenitalis: [245] Coelos autem noeros deputant, & interdum angelos eos faciunt,
 sicut & ipsum Demiurgum, sicut [246] & Paradisum, archangelum quartum, quoniam & hic
 supra caelum tertium pangunt, ex cuius uirtute sumptus Adam deuersatus illic inter ma-
 beculas & arbutulas. [247] Satis meminerat Ptolomaeus puerilium dicibulorum, in mari po-
 ma nasci, & in arbore pisces: sic & in coelestibus nuceta praesumpsit. Operatur Demiurgus
 ignorans, [248] & ideo fortasse non scit arbores in sola terra institui oportere. Plane mater
 sciebat. Quid ni suggererat: [249] quae & effectum suum ministrabat. Sed tantum fastigium
 exstruens per ea opera quae illum & patrem, & Deum, & regem, ante Valentinianorum in-
 CAP. XXI. nia testantur, [250] cur sibi quoque ista noluit esse nota, postea quaeram. [251] Interim tenentur
 Sophiae cognominari & Terram & Matrem, quasi Matrem terram, & quod magis rursus
 etiam Spiritum sanctum. Ita omnem illi honorem contulerunt foeminae, [252] puto & huius
 ne dixerim cetera. [253] Alioquin Demiurgus adeo rerum non erat compos, de animalibus
 licet censu inualitudinis spiritalia accedere, ut se solum ratus, concionaretur. Ego Deus,
 absque me non est: certe tamen non fuisse se retrorsum sciebat. [254] Ergo & factum intelligit
 factitorem facti esse quencunque. Quomodo ergo solus sibi uidebatur, etsi non com-
 CAP. XXII. salte suspectus de aliquo factitatore: [255] Tolerabilior infamia est apud illos in diabolo
 quia origo sordidior capit. Ex nequitia enim meritoris illius deputatur, ex qua angustia
 daemum, & omnium [256] spirituum malitiae genituras notant. Et tamen diabolum
 que opus Demiurgi affirmant, & Munditeneantem appellant, [257] & superiorum magis
 rum defendunt, ut spiritalem natura, quam Demiurgum, ut animalem. Meretur
 CAP. XXIII. praedicationem, [258] cui omnes haereses procurantur. [259] Singularium autem potestatem
 ces his finibus collocant. In summis summitatibus praefidet tricenus Pleroma, hor-
 gnante lineam extremam. Inferius illum [260] metatur medietatem Achamothe, filiam
 cans. subest enim Demiurgus in Hebdomade sua, [261] magis diabolus, in isto nobis
 muni mundo, coelestato & corporificato (ut supra editum est) [262] ex Sophiae
 casibus, quae nec aere haberet recipiendi spiritus spatium, teneram omnium
 rum uellem collorum omnium indicem, organum temporum, si non & istum Sophiae
 stitia colasset: sicut animalia metus, sicut conuersio eius, ipsum Demiurgum. [263] Huius
 nibus elementis atque corporibus ignis inflabellatus est: cuius originalem Sophiae
 nem, quia nondum adiderunt, ego interim argumentabor motu uiculis eius excita-
 CAP. XXIV. Credas enim illam in tantis vexationibus etiam febricitasse. [264] Quum talia de Deo
 de Deis, qualia de homine figmenta: [265] Molitus enim mundum Demiurgus, ad
 nem manus confert, & substantiam ei capit non ex ista, inquit, arida [266] quam mater
 cam nouimus terram (quasi non etsi arida postmodum, adhuc tamen tunc aquis ante
 gatis superstito limo [267] siccauerit): sed ex inuisibili corpore materiae illius scilicet
 phiae, de fluxili & fusili eius: quod unde fuerit, haud uero aestimare, quia nusquam
 enim fusile & fluxile liquoris est qualitas, liquor autem omnis de Sophiae
 sequitur ut limum [268] ex pituitis & gramis Sophiae constitisse credamus, quae lacrymae
 proinde sunt faeces, sicut aquarum quod desiderat limus est. [269] Figurat ita hominem
 Demiurgus, [270] & de adflatu suo animatus: sic erit & choicus, & animalis, [271] ad imaginem
 & si non ex materia, Demiurgus. [272] Similitudo autem, animalis: hoc enim & Demiurgus
 Habes duos interim. Carnalem superficiem postea aiunt choico superextam, [273] & huius
 CAP. XXV. se pelliceam tunicam obnoxiam sensui. [274] Inerat autem in Achamothe ex substantia
 phiae matris, [275] peculium quoddam seminis spiritalis: sicut & ipsa Achamothe in filio
 miurgo sequestrauerat, ne hoc quidem gnaro. Accipe industriam clandestinae prouid-
 tiae huius. Ad hoc enim & depoluerat & occultauerat, ut quum Demiurgus animam
 de suo adflatu in Adam communicaret, pariter & semen illud spiritale quasi per canal-
 animam deriuaretur in choicum: atque ita feturatum in corpore materiali, uelut in
 ro, & adultum illic, idoneum inueniretur suscipiendo quandoque sermoni per-
 itaque

A Itaque cum Demiurgus²⁷⁷ traducem animæ suæ cōmittit in Adam, ²⁷⁸ latuit homo spiritalis statu insertus, & pariter corpori inductus, quia non magis semen nouerat matris Demiurgus, quàm ipsam. Hoc semē Ecclesiam dicunt, Ecclesiæ supernæ speculum, & hominis censum: ²⁷⁹ proinde eum ab Achamoth deputantes, quemadmodum animalem à Demiurgo: choicum, substantia dicitur: Carnem, materia. ²⁸⁰ Habes nouum, id est quadruplum Geryonem. [²⁸¹ Sic & exitum singulis diuidunt. Materiali quidem, id est carnali, quem & sinistrum vocant, indubitatum interitum. Animalì verò, quem & dextrum appellant, dubitatum euentum: ut potè inter materialem spiritalemque nutanti, & illac debito quā plurimum aduerit. Ceterum spiritalem emitti in animalis comparationem, ²⁸² ut erudiri cum eo, & exerceri in cōuersationibus possit. ²⁸³ Indiguisse enim animalem etiam sensibilem disciplinarum: ²⁸⁴ in hoc & paraturam mundi prospectam: ²⁸⁵ in hoc & Soterem animalem in mundo representatum, in salutem scilicet animalis. Alia adhuc cōpositione monstruosum, voluit illum prospicientias earum substantiarum induisse, ²⁸⁶ quarum summam saluti esset redacturus: ut spiritale quidem susceperit ab Achamoth, ²⁸⁷ animalem verò, quem mox à Demiurgo induit Christum: ceterum corporalem, ex animalì substantia. Sed miro & inenarabili rationis ingenio constructam, ²⁸⁸ administrationis vi contulisse, quo ²⁸⁹ congressui, & conspectui, & contactui, & defunctui ²⁹⁰ ingratissimè subiaceret. ²⁹¹ Materiale autem nihil in illo fuisse, ut potè salutis alienum: quasi aliis fuerit necessarius quàm egentibus salute. Et totum hoc, ut carnis nostræ habitum alienando à Christo,

B à spe etiam salutis expellant. [²⁹² Nunc reddo de Christo: ²⁹³ In quem tanta licentia Iesum inserunt quidam, quanta spiritale semen animali cum inflatu infulciunt, fertilia nescio quæ commenti, & hominum & deorum suorum. ²⁹⁴ Esse enim Demiurgo suum Christum filium naturalem: denique animale prolatum ab ipso, promulgatum Prophetis: ²⁹⁵ in Præpositionum quæstionibus positum, ²⁹⁶ id est per virginem, non ex virgine editum: quia delatus in virginem transmeatorio potius quàm generatorio more processerit; per ipsam, non ex ipsa; non matrem eam, sed viam passus. ²⁹⁷ Super hunc itaque Christum deuolasse tunc in baptismatis sacramento Soterem per effigiem columbæ: ²⁹⁸ Fuisse autem & in Christo etiam ex Achamoth spiritalis seminis cōdimentum, ne marcesceret scilicet reliqua faritura. ²⁹⁹ Nam in figuram principalis Tetradis, quatuor eum substantiis stipant, Spirituali, Achamothiana: Animalì, Demiurgina: Corporali, Iesuaciana: & illa Soteriana, id est columbina. ³⁰⁰ Et Soter quidem permansit in Christo, impassibilis, inaccessibilis, inapprehensibilis. ³⁰¹ Denique cum ad apprehensiones venit, discessit ab illo in cognitione Pilati. ³⁰² Proinde nec matris semē admisit iniurias, æquè insubdituum, & ne ipsi quidem Demiurgo compertum. ³⁰³ Patitur verò animalis & carnis Christus, in delinuationem superioris Christi, qui ad Achamoth formandam substantiali non agnitionali forma, Cruci, id est Horo fuerat innixus. ³⁰⁴ Ita omnia in imagines vrgent, planè & ipsi imaginarij Christiani. [³⁰⁵ Interea Demiurgus omnium adhuc nescius, etsi aliquid & ipse per Prophetas concionabitur, ne huius quidem operis sui intelligens: (³⁰⁶ diuidunt enim & prophetale patrociniū in Achamoth, in semen, in Demiurgum) ³⁰⁷ vbi aduentum Soteris accepit, properè & ouanter accurrit, cum omnibus viribus suis, Centurio de Euangelio. ^M Et de omnibus inluminatus, ab illo etiā spem suam discit, ³⁰⁸ quòd successurus sit in locum matris. Ita exinde securus, dispensationem mundi huius, vel maximè Ecclesiæ protegendæ nomine, quanto tempore oportuerit, insequitur. [³⁰⁹ Colligam nunc ex disperso, ad concludendum, quæ de totius generis humani dispositione differant, Triformem naturam primordio professi, & tamen inunitam in Adam, ³¹⁰ inde iam diuidunt per singulares generum proprietates, nacti occasione distinctionis huiusmodi ex posteritate ipsius Adæ, moralibus quoque differentiis tripartita. Cain, Abel, & Seth, fontes quodammodo generis humani, in totidem deriuant argumenta, naturæ atque essentia. ³¹¹ Choicum saluti degeneratum, ad Cain redigunt: ³¹² Animale mediæ spei deliberatum, ad Abel componunt: Spiritale certè saluti præiudicatum, in Seth recondunt. ³¹³ Sic & animas ipsas duplici proprietate discernunt, bonas & malas: secundum choicum statum ex Cain, & animalem ex Abel, spiritalem ex Seth. ³¹⁴ De obuientia superducunt iam non naturam, sed indulgentiam, ut quos Achamoth in superioribus in animas bonas depluat, id est animalì censui inscriptas. Choicum enim genus, id est malas animas, nunquam capere salutaria. Immutabile enim & irreformabile naturæ naturā pronuntiauerunt. ³¹⁵ Id ergo granum seminis spiritalis modicum & paruulum iactu, ³¹⁶ sed eruditu huius fides augetur atque proue-

LLIAN,
tati onibus
LLI.

hitur, ³¹⁷ ceu supra diximus: ³¹⁸ animæ que hoc ipso ita ceteris præuertunt, vt Demiurgus tunc ignorans magni eas fecerit. ³¹⁹ Ex earum ergo Laterculo, & in reges, & in sacerdotibus allegere confueuerat: Quæ nunc quoque si plenam atque perfectam notitiam apprehenderint istarum natiarum, naturificata iam spiritalis conditionis germinata, certam obtinebunt salutem, imò omnimodò debitam. [³²⁰ Ideoque nec operationes necessarias sibi existimant, nec vlla disciplinæ munia obseruât: ³²¹ martyrij quoque eludentes necessitatē qua volunt interpretatione. Hæc enim regulâ Animalî femini præstitutam, ³²² salutem quam non de priuilegio status possidemus, de suffragio actus elaboramus. Nobis enim ³²³ in scriptura huius feminis, qui imperfectæ essentia sumus, ³²⁴ quia amoribus Phileti, & vtiq; abortui deputatur, quòd mater illorū. Sed nobis quidē va, si excelsimus in aliquo disciplinæ iugū: si obtorpuerimus in operibus sanctitatis atque iustitiæ: si confidēdū alibi, nescio vbi, & non sub potestatibus istius seculi, apud tribunalia præsidū opererimus. Illi verò & ³²⁵ de passivitate vitæ, ³²⁶ & diligentia delictorum, generositate suam vindicent, blandiente suis Achamoth, ³²⁷ quoniam & ipsa delinquendo profecit. ³²⁸ Nam & honorandorum coniugiorum supernorum gratia dicitur apud illos meditando et celebrandum semper sacramentum, comiti, id est, fœminæ adhaerendo. Alioquin legem norem ³²⁹ nec legitimum veritatis, qui ³³⁰ deuersatus in mundo non amauerit fœminam, nec se ei iunxerit. ³³¹ Et quid facient spadones, quos videmus apud illos? [³³² Superbia consummatione, & dispensatione mercedis. ³³³ Vbi totam messem Achamoth semine presserit, dein colligere in horreum cœperit, vel cum ad molas delatū, ³³⁴ & defarinet in conspersione alucaria absconderit, donec totum confermentetur, ³³⁵ tunc commatio vrgebit. ³³⁶ Igitur in primis ipsa Achamoth, ³³⁷ de regione medietatis, ³³⁸ in bulato secundo in summum transfertur, restituta Pleroma: ³³⁹ & statim excipit conuictius ille Soter, sponsus: scilicetambo coniugium nouum fiet. ³⁴⁰ Hic erit in semine sponsus: & sponsalis Pleroma. ³⁴¹ Credas enim vbi de loco in locum transmigrato, ges quoque Iulias interuenire, ³⁴² sicut & Cainam. ³⁴³ Et Demiurgus tunc de Hebdoma de subcœlesti ³⁴⁴ in superiora mutabit, in vacuum iam cœnaculum matris, ³⁴⁵ fœminam nec videns illam. ³⁴⁶ Nam si ita erat semper, ignorare maluisset. [³⁴⁷ Humana verò genitrix hos exitus ibit, ³⁴⁸ choicæ & materialis notæ in totū interitum: quia omnis caro formam ³⁴⁹ Et anima mortalis apud illos, nisi quæ salutem fide inuenerit, ³⁵⁰ Iustorum anima est nostræ, ad Demiurgum in medietatis receptacula transmittentur. Agimus contenti erimus cum Deo nostro deputari, qua census, nihil animale in Pleroma latium admittitur, nisi spiritale examen Valentini. ³⁵¹ Illic itaque primò despoliantur amines ipsi, id est interiores. Despoliari autem deponere animas, quibus in duntaxat bantur, easque Demiurgo suo reddent, quas ab eo auertant. Ipsi autem spiritus in tantis fuerint intellectuales, neque detentui, neque conspectui obnoxij: atque ita inuisibiles Pleroma recipientur furtim. Si ita est, quid deinde? Angelis distribuentur fœminæ Soteris. In filios putas? Non. Sed in apparitores: Ne istud quidem. Sed in imaginem nam vel hoc. In quid ergo, si non pudet dicere? In sponsas. ³⁵² Tunc illi Sabinasque iure matrimonij plaudent. ³⁵³ Hæc erit spiritalium merces, hoc præmium credentium bulæ tales vtilis, ³⁵⁴ vt Marcus, aut Caius in hanc carnem barbatus, ³⁵⁵ & hæc omnis uerus maritus, pater, auus, proauus, certè quod sufficit masculus, ³⁵⁶ in Nymphomachomatis ab angelo, ³⁵⁷ tacendo iam dixi, & forsitan parias ³⁵⁸ aliquem Onelimum latorem. His nuptiis rectè deducendis, ³⁵⁹ pro face & flammeo, ³⁶⁰ tunc credo ille ignis canus erumpet, & vniuersam substantiam depopulatus, ipse quoque decineratis comibus in nihilum finietur: & nulla iam fabula. ³⁶¹ Sed nã ego temerarius, qui tantum mentum etiam in ludendo prodiderim. Verendum mihi est, ne Achamoth, quæ in filio agnitam voluit, insanat: ³⁶² ne Philetus irascatur, ne Fortunata acerberetur. Et tunc homo sum Demiurgi, illuc habeo deuertere, ³⁶³ vbi post excessum omnino non nabitur. ³⁶⁴ vbi superindui potius quàm despoliari: vbi etsi despolior, ³⁶⁵ sexui meo deputatur: vbi gelis non angelus, non angela: nemo mihi quicquam faciet, quem & tunc masculus inuenient. [³⁶⁶ Producam denique ³⁶⁷ veluti epicitharisma post fabulam tantam, etiam illa quæ ne ordini obstreperent, & Lectoris intentionem interiectione dispargere, tunc malui in locum distulisse, aliter atque aliter commendata ³⁶⁸ ab emendatoribus Peabomai. Extiterunt enim de schola ipsius discipuli super magistrum, ³⁶⁹ qui duplex coniugium Bytho suo adfingent, Cogitationem & Voluntatem. Vna enim satis non est

CAP. XXX.

Ephes. 5.

CA. XXXI.

CA. XXXII.

Isai. 40.

Matth. 22.

2. Cor. 5.

C. XXXIII.

Luc. 6.

TERTULLIANI
Cum Anno
D. M. C. C. C. C. C.
A. D. 1636

A Cogitatio, qua nihil producere potuisset, ex duabus facillimo prolata. Primum coniugium, Monogenem & Veritatem: ad imaginem quidem Cogitationis, feminam Veritatem: ad imaginem Voluntatis, marem Monogenem. Voluntatis enim vis, uti quæ effectum præstat Cogitationi, maris obtinet censum. [370 Pudiciores alij, honorem diuinitatis recordati, ut etiam vnus coniugij dedecus ab eo auellerent, maluerunt nullum Bytho sexum deputare: & fortassè Hoc Deum, non Hic Deus, neutro genere pronuntiant. 371 Alij contrà magis & masculum & feminam dicunt, ne apud solos 372 Lunenses 373 Hermaphroditum existimet 374 Annalium commentator Feneftella. [375 Sunt qui C. xxxiii. nec principatum Bytho defendant, sed 376 postmatum, 377 Ogdoaden ante omnia præmittentes ex Tetrade quidem & ipsam, sed aliis nominibus deriuatam. Primo enim constituunt Proarchen, secundo Anennoëton, tertio Arrheton, quarto Aoraton. Ex Proarche itaque processisse primo & quinto loco Archen: ex Anennoëto, secundo & sexto loco Acatepton: ex Arrheto, tertio & septimo loco Anonomafton: ex Inuisibili, quarto & octauo loco Agenneton. Hoc quæ ratio disponat ut singula binis locis, & quidem tam intersis nascantur, malo ignorare quàm discere. Quid enim recti habent, quæ tam peruersè proferuntur? [378 Quanto meliores qui totum hoc tædium de medio amoliti, C. xxxvi. nullum Æonem voluerunt alium ex alio 379 per gradus reuera Gemonios 380 structum, sed 381 mappa (quod aiunt) missa, 382 semel octoingem istam ex patre & Ennea eius excludam. Ex ipso denique eius motu nomina gerunt. Quum, inquit, 383 cogitauit proferre, hoc Pater dictus est. Quum protulit, quia vera protulit, hic Veritas appellata est. Quum semetipsum voluit 384 probati, hoc Homo pronuntiatus est. Quos autem præcogitauit cum protulit, tunc Ecclesia nuncupata est. Sonuit Homo Sermonem, & hic est primogenitus filius: & Sermoni accessit Vita: & Ogdoas prima conclusa est. Sed hoc tædium pusillum. [385 Accipe alia ingenia 386 Cicuria Benniana insignioris apud eos magistri, qui ex Pontificali sua auctoritate in hunc modum censuit: 387 Est, inquit, ante omnia Proarche, inexcogitabile, & inenarrabile, & innominabile; quod ego nomino Monotera. Cum hac erat alia virtus, quam & ipsam appello Henoteta. Monotes & Henotes, id est Solitas & Vnitas cum vnum essent, protulerunt non proferentes initium omnium intellectuale, innascibile, inuisibile, quod sermo Monada vocauit. Huic adest consubstantiua virtus, quam appellat Vnio. Hæ igitur virtutes Solitas, Singularitas, Vnitas, Vnio, ceteras prolationes Æonum propagarunt. O differentia, 388 Mutetur Vnio & Vnitas: Singularitas & suum Solitas, quamque designaueris, vnum est. [389 Humana C. xxxviii. nior iam Secundus, ut breuior, 390 Ogdoaden in duas Tetradas diuidens, in dextram & sinistram, in lumen & tenebras, 391 tantum quod defultricem & defectricem illam virtutem non vult ab aliquo deducere triginta Æonum, sed à fructibus de substantia eorum venientibus. [392 De ipso iam Domino Iesu, quanta diuersitas scinditur: 393 Hi ex omnium Æonum flosculis eum construunt: 394 illi ex folis decem constitisse contendunt, quos Sermo & Vita protulerunt. Inde & in ipsum Sermonis & Vitæ concurrerunt flosculi, 395 Illi ex duodecim potius, ex Hominis & Ecclesiæ fetu: ideoque filium hominis autem pronuntiatum: 396 alij à Christo & Spiritu sancto constabilienda vniuersitati prouisis, confictum: & iure, paternæ appellationis heredem. 397 Sunt qui filium hominis aliunde conceperint dicendum: quanquam ipsum Patrem pro magno nominis Sacramento Hominem appellasse præsumperint, ut quid amplius speres de eius Dei fide cui nunc adæquaris? 398 Talia ingenia superfructant apud illos ex materni seminis redundantia. Atque ita insolescentes doctrinæ Valentinianorum, 399 in syluas iam exoleuerunt Gnosticorum.

LLIAN
tationibus
LLI

I. ADVERSVS VALENTINIANOS.] De Valentino, à quo dicti Valentiniiani, quaedam supra videre est. Adnotat. nostris in lib. de Prescript. advers. heretic. cap. 7. 30. 33. 34. 38. ac 49. Quibus adicienda putauimus, qua ad patriam, primam institutionem, artem qua vixit, occasionem heresis & errores pertinet.

In primis verò de patria eius Epiphani. heres. 31. Dicitur, inquit, Valentinum fuisse Phreboniten Aegypti maritimum, in Alexandria verò institutum esse Graecorum literis. Vnde & imitatio Theogonia Hesiodi Deorum xxx. apud ipsum Hesiodum relatorum. Deinde de prima eius predicatione Catholicae fidei: Feit autem hic predicationem in Aegypto; unde sanè velut reliquiae viperae osium, adhuc in Aegypto sementio ipsius restat, in Arabiae, & Prosopie, & Arsenoite, & Thebaide, & inferioribus partibus regionis maritimae & Alexandriopolite praefectura. Sed & Rome reuersus praedicauit. Merito ad Cyprium progressus (quod ipsum ex Philastro sumpsit, lib. de heres.) velut naufragium natura corporaliter passus, à fide defecti, & mente motus est. Antea enim pietatis ac rectae fidei partem in praedictis locis habere putabatur. Verum in Cypro deinceps ad extremam impietatem deuenit, & seipsum in ea quam praedicabat improbitate, penitus immerfit. Haecenus ille. Vnde confirmatur illud Tertulliani supra lib. de Prescript. adu. her. cap. 30. ubi dicit: Valentinum in Catholicam primò doctrinà credidisse apud Romanensem Ecclesià.

Atqui erroris occasione significat Auctor infra his verbis cap. 4. Sperauerat Episcopatum Valentinus, quia & ingenio poterat & eloquio. Sed alium ex Martyrij praerogatiua loci potitum indignatus, de Ecclesia authentica regulae abrupti (vt solent animi pro prioratu exciti, praesumptione vltionis accendi) ad expugnandam conuersus veritatem. Exemplo certè non nouo, quippe quum plerique hodie heresiarum simili penè ex causa hereses suas disseminare coeperint. Tam ad artem qua vixit quoad admet, praescribit eam disertis verbis (quemadmodum etiam adnotauimus supra ad lib. de Prescript. aduers. her. num. 166.) B. Irenaeus lib. 3. cap. 4. Valentinus, inquit, Romam venit sub Hygino, increuit verò sub Pio, & prorogauit tempus vsque ad Anicetum, quae ipsa verba transcripta sunt ab Eusebio. Eccles. hist. lib. 4. cap. 11. & Niceph. lib. 4. cap. 3. Quae tempora incidunt in tempora Antonini Caesaris primi, sicut etiam adnotauit Theodor. bar. fabul. lib. 1. cuius anno secundo iuxta Euseb. in Chronicis Romam venit. Eodem pertinet quod habet loco citato Tertullianus: Nam constat illos (de Valentino & Marcione loquitur) neque adeò olim fuisse, Antonini ferè principatu. Qui praeterea superuixisse illum significat usque ad Eleutherium dictorum Romanorum Pontificum & Soteris successorem; nam subiicit: Donec sub Episcopatu Eleutheri benedicti, ob inquietam semper eorum curiositatem, qua fratres quoque vitiabant, semel & iterum eieci, nouissimè in perpetuum discidium relegati, venena doctrinarum suarum disseminauerunt. Nisi forte malit quis illud prius membrum dumtaxat pertinere ad Valentinum, posterius verò ad Marcionem. Porro eiusdem lib. cap. 49. her. 12. (vix id paucis repetam) tres potissimum heresis Valen-

tini recenset: primam de Aeonum xxx. Genealogis & fabulis, quam toto hoc libro latissè pertractat; alteram de Christi corpore per virginem, non ex virgine adhae cuius etiam meminit infra cap. 27. & latius lib. de Carne Christi; tertiam, quòd resurrectionem huius carnis non agnoscat, sed alterius, quem ad lib. de Resurre. carnis differimus. Hic sufficit tum ipsius Tertullianum aliorum Patrum testimonia de primis illis erroribus iungere. Auctoris pleraque suis quibusque locis inspicuntur: hic tantum quae in genere de Aeonibus supra adserimus. Tale est illud infra lib. de Anima cap. 10. de Ideis Platonis loquens: Relucet ne, inquit, haeretica femina Gnosticorum & Valentianorum? Et mox: Contingentium veritatem illam canam & superam, & apud Pleroma constitutam, haeticarum Idæarum sacramenta, hinc enim sunt & Aionis & Genealogie illorum. cap. 21. Iam nec triformis, vt adhuc T. Tertullianus Valentiniانا cædatur; vbi haud dubie ad lib. bono dicit, quem admodum ibi latius, num. 269. sic etiam in Carne Christi, c. 24. Et cū aliàs id ipsum eodem dicit: Ante me Deus non fuit, nescio quas Valentiniانorum Aeonum Genealogias pultas quod est l. i. adu. Marcion. Honefior & liberior Valentini, qui simul ausus est duos concipere, & Sigen, quum vsque ad xxx. Aeonum formam quam Aeonie Ictrophæ examina diuinitatis esse. Meminerunt etiam Aeonum Valentiniانorum Iulianus, Augustinus, Theodoretus, Damascenus, Eusebius, lib. de heres. Hieronymus. loci infra citati, Iulianus l. 8. c. 5. Erabianus noster de Instit. cleric. l. 2. c. 23. & Irenaeus Catal. heres. ex eisdem Cap. Quidam 2. quod ad carpus denique omnibus his antiquior, epist. ad Augustini verba sunt ista postmodum ab Iuliano, & Gratiano repetita: Valentiniانا Iuliano quodam Platónico vocati, qui cogitantes, & circula quaedam in originem Dei creatoris inducere etiam apud Iulianum sic legi debet, pro eo quod est in Irenaeo. Damascenus etiam sic castigandus: Admodum animum inepiarum nomina, vt xxx. Lectorem inducunt. Scripserunt denique ex professo contra Valentini, vix refert Auctor infra c. 5. Iulianus Martyriades, Irenaeus, & Proculus; & praeterea Irenaeus teste her. 31. Clemens & Hippolytus.

Ceterum libri Valentini citantur ab Auctoribus Angelium, Psalmi, & Sophiae. De illo sic dicitur in lib. de Prescript. aduers. heres. Evangelium haec etiam suum praeter haec nostra, ferè in adhae ad lib. de Infantia Saluatoris, quo continetur ferè Iulianus Senensis Biblioth. Sanctae lib. 2. Valentiniانorum Gnosticorum signata. De Psalmi verò lib. de Carne Christi, cap. 20. Nobis quoque (inquit) ad haec speciem Psalmi patrocinabuntur, non quia apostatae & heretici, & Platonici Valentini, & Sophiae hoc ipso libro, c. 2. vt docet ipsi Sophiae, quod quidem Valentini. Denique à Clemente Alexand. Strom. lib. 2. & Epiphani. vbi supra, Epistola Valentini adlegantur, & ex eisdem verbis non paucis, quae Valentini aetatem remittimus. Fuerunt & à disceptulo Valentini scripti Commentarii, quos adlegat, & respicit Irenaeus

Irenaeus Praefat. l. 1. & ex parte etiam citat Auctor infra libe. Carne Christi. c. 15. 16. & 17. ubi etiam recenseri videtur: Alexander Valentinii discipulus.

CAP. I.

2. Valentiniani frequentill. planè Collegiū, &c.] Caput hoc primum inscribimus: Quod Valentiniani heretici suam occultare cupiunt. In quo imitatur B. Irenaeum, qui sic scribit lib. 1. cap. 1. verbis etiam à Rhenano infra citatis ad illud: Altum est, &c. aiunt, &c. Quò pertinet etiam illud in Praefat. eiusdem lib. Error enim secundum semetipsum non ostenditur, ne denudatus fiat comprehensibilis; suscipio autem cooperimento subdole adornatus.

3. Frequentill. planè Collegiū inter haereticos.] Valentinianorum, id est: Valentinii discipulorum, plurimissima habes supra lib. de Praescrip. adu. her. c. 49. & infra c. 4. Eorumdem etiam & aliorum varios errores, quibus à Valentino dissentiant, c. 11. 20. 33. 34. & deinceps ad finem usque, ubi Epiphonematis loco subiungit: Acque ita insolentes doctrinæ Valentinianorū, in syllas iam exfoluerūt Gnosticonum. De quibus omnibus suis quibusque locis latius.

4. & disciplina non terretur.] Disciplina (inquit Rhen.) iam olim usurpata cepit pro ordinatione & severitate castigatrice. Vt quum apud Ann. Marcellinum P. Adamarius Germanorum rex ad Constantiū Augustum scribit de Iuliano: Caesar eius disciplinam non habet. & quum Divus Cyprianus de Habitu virginum in Commentariis auspiciis: Disciplina (inquit) cussos fidei, retinaculum fidei, dux itineris salutaris, fomes ac nutrimentum bonæ indolis, magistra virtutis, facit in Christo manere semper. Dicit ergo hic Valentinianos disciplina non terreti, qui minus fabulis fidem habeant, auriam inuentis credendo, aut communiendo novis, Nam, ut paulo post dicit, si aliquid novi adstruxerint, revelationem statim appellant presumptionem. Et quæ deerat disciplina, cuius nulla munia observabant, ut infra leges, non mirum est, si inter scriptos fuerint diuisi. Quæ nam admodum istis annis proximis sublata disciplina quid non vidimus ab asdaculis quibusdam tentatum, quæ non schismata inter eos nata, dum unusquisque spiritum suum pro oraculo amplectitur? Vix enim ipsi Valentiniani ita inter se fuerunt diuisi, ut hodie sunt Anabaptistæ, execors hominum genus & inquietum. Sane autem Christiana disciplina officia sive munia, seu Tertullianus appellat, Reverentiam sacrarum litterarum, reverentiam sacerdotum, Gratiarum actio, Exomologis, Penitentia, Eleemosyna, ieiunia, & hoc genus alia. Adhiberi etiam sapienter adnotavimus disciplinam ab Auctore ubique pro disciplina Christiana accepti.

5. Nam & illa Eleusinia.] Istud usdem penè verbi legitur supra Apolo. c. 7. Samothracia (inquit) & Eleusinia reticentur, vti de Eleusiniis sacris latius num. 98. hic suffragat illud Rhen. Hæc sacra in honorem Eleusine Cereris Eumolpus primus instituit, prohibuitque ne advenam quemquam imitarent. Vnde propter Heraculum admitti petentem, cui sanè denegare non licebat, Eleusiniij novum mysteriorum genus instituit, quæ parva vocant, quibus ille est initiatus, putans vetera esse & legitima, quorum Eumolpus auctor. Ab istodem doctissimo nomine paulo post dicitur: Eleusiniiana Valentiniani. Cur addatur autem: Attice superstitionis, rectè idem rationem reddit, quia Eleusis urbs est Atticæ. Rectè autem addit Auctor: quod tacent pudor est, quia paulo post subiungitur: Simulacrum mem-

bri virilis reuelatur, ubi addit Rhen. quosdam addere etiam naturam muliebrem ostensam.

6. diutius inician, quàm consignant.] Ad hæc enim sacra (inquit idem Rhenan.) nullus admittatur nisi initiatus; præcone sceleratos atque prophanos publice submouente. Vnde Virgilium illud mutatum: Procul ô procul esse prophani.

Serius Grammaticus auctor est. Obscurus est autem & illud: quum & portas ante quinquennium instituant. Saltem hoc videtur indicare, quod ante quinquennium ad sacra Eleusinia non admittentur.

7. Sequitur iam silentij officium, &c.] Silèrium (inquit idem Rhenan.) imitandū indicatur, cuius illi perpetuam fidem promittebant. Eam tamen non proficit Numerus Philosophus, nec Alcibiades, qui prophanus irrepserat, insimulatus postea Athenis (ut Iulianus verè bis utar) mysteria Cereris initiaturus, sacra nullo magis quàm silentio solemniter enunciansse. Qui notat etiam sententiam esse quod sequitur: Adcentè custoditur quod tardè inuenitur; & infra addit illud: signaculū linguæ esse silentij periphrasin.

8. Tot siparia portarum.] Siparia (inquit ille) consentiant exemplaria quæ vidimus omnia, tamen ausus sumus pro suspitia, scribere: siparia. Sunt autem siparia, vela quibus utebantur in scenis fabularum ætate res, auctore Festo. De hac voce plura dicam infra cap. 13. num. 156. locum illum explicaturus: alia autem trans siparium cõhurnatio est, Cererum sacerdotes Eleusina Cereris portis adyti multiplicibus velis obtegebant, eas ante quinquennium institvere soliti. De hac sipariorum oppositione hic loquitur.

9. fallis simulacris.] Alludit haud dubie ad Harpocratæ Dei silentij simulacra. De quibus vide supra Tom. 1. Apolo. c. 6. num. 87.

10. quos nunc destinamus.] Hoc est (viti interpretatur Rhenan.) velut ad itum propositos petimus. Quæ etiam rectè illud: facili claritati explicat, quoniam orthodoxæ religionis fides non facilius, tum clara est.

11. ex diuinæ copix occasione.] Alludit (inquit Rhenanus) ad trinitatem personarum in una substantia, quam Christiani adoramus. Alludit item ad angelos, cælos, paradysum, creaturas diuinas. Atque hoc est quod mox dixit: sanctis nominibus & titulis, & argumentis veræ religionis figmenta configurantes.

12. Altum est, aiunt.] Auctor est (inquit idem) Irenæus non fuisse Valentinianis eum candorem, ut portentosas nugæ omnibus facile communicarent. Eos enim dicebant, qui habebant quod numerarent. Sic enim scribit: Quæ etiam (inquit) conuenienter videntur mihi non omnes velle manifestò docere, sed solos illos, qui etiam grandes mercedes pro talibus mysteriis præstare possunt. Non enim iam dicunt similia illis, de quibus Dominus dixit: Gratis accepistis, gratis date. Sed separata & portentosa & alia mysteria, cum magno labore exquisita salacibus.

13. tuam simplicitatem sua cæde dispergunt.] Vocabulum (eodem adnotante) cædis, & cædendi verbum, in eundem sensum usurpat, ut quum in libro quem pro Martyribus scripsit, cap. 2. Nō clamoribus (inquit) spectaculorum, atrocitate, vel furore, vel impudicitia celebrantium cæderis. Imitatus Tertullianum D. Hieronymus in vita Hilarionis eremite, dixit: cæde manus. Iratus itaque sibi (inquit) & pectus pugnis verberans, quasi cogitationes cæde manus posset excludere.

LLIAN,
tati onibus
LLI,

CAP. II.

14. Ideoque simplices notamur apud illos, &c.] *Inscriptionem huic capiti damus: Quod simplices ab iis vocentur Catholici. Atqui paulopost (vix etiam adnotavit Rhenanus) dixit: meliori sumi vitio, pro minori peccato, & si forte, pro forte.*

15. Porro facies Dei expectat in simplicitate quærentes, &c.] *Sic omnino legendum sensus requirit. Adludit autem ad illud Sap. 1. Querite Deum in simplicitate, librum illum disertis verbis Salomoni adscribens, quemadmodum etiam supra lib. de Præscript. aduers. her. cap. 7. ubi de eo, & proinde etiam de auctoritate libri Sapientie latius nu. 52. Sive autem legas cum exe. vt docet ipsa Sophia, sive cum MS. 2. Vatic. Sapientia, perinde est. Porro supra num. 1. de Valentini Sophia aliquid adgimus.*

16. infantes testimonium Christi sanguine litauerunt.] *Adludit ad martyrium pro Christo, quod hic testimonium Christi dicit, Innocentium puerorum qui ab Herode occisi sunt. Atqui litare (inquit Rhenanus) cum Accursio. Sic in libro de Patientia, cap. 10. Quem autem (inquit) honorem litabinus Domino Deo, si nobis arbitrium defensionis arrogauerimus?*

17. Pueros vocem, qui crucem clamant, &c.] *Videur ad eos respicere, qui clamabant: Crucifige, in passione Domini, quos simplices non fuisse dicit, Sicuti & mox ad illud 1. Cor. 4. malitia paruuli estote. Ibi vero: Serpens tentare, partim ad Gen. cap. 3. ubi serpens tentauit Eam, partim ad Matth. cap. 3. ubi diabolus serpens ille antiquus Christum tentauit.*

18. Ille à primordio diuinæ imaginis prædo.] *Cauere locus hic intelligendus, ne forte quis putet imaginem diuinam prorsus depradatam fuisse à diabolo; nam obscuratam illam dumtaxat agnoscunt B. August. & alij Patres, non deperditam. Verum de hoc latius inter errores seu nauis Tertulliani. Schema autem verborum adnotavit Rhenanus, inter prædo, & prædo.*

CAP. III.

19. Abscondat se itaque serpens quantum potest, &c.] *Titulum dedimus huic capiti: Quod licet abscondere sua serpentis in morem nitantur, omnia tamen æquè simplices norint Christiani. At qui pulchra est hic descriptio serpentis, qui solet se in latebrarum ambagibus torquere, alte, id est profunde, habitare, ac in cæca detruendi, per anfractus seriem suam euoluere, & tortuose procedere, lucifuga bestia.*

20. Nostra columbæ domus simplex, &c.] *Hic econtrario columbæ visitata describit domicilia, ut poro quarum domus simplex, in æditis semper & aperitis & ad lucem; quæ amat, id est frequenter gerit, Spiritus sancti figuram. Et metaphoricè adludit ad Ecclesiasticus Christianorum, etiam iuxta Rhenani sententiam, de quibus iam tum etiam visitatis diximus supra lib. de Idolatr. cap. 7. num. 29.*

21. Orientem Christi figuram.] *Subaudi (inquit Rhenanus) amat. Orientis enim vocabulo Christus sapè intelligitur in sacris litteris, vt apud Zachariam: Ecce ego adducam seruum meum Orientem. Et paulopost apud eundem: Ecce vir, Oriens nomen eius. Oriens autem appellatur, quia in diebus eius orta est iustitia. Et hinc habes, Christianos veteres ad Orientem versus precari solitos, quod etiamnum obseruamus. Atqui de oratione Christianorum ad Orientem, vide Adnotat. nostras in A-*

pol. cap. 16. num. 247. in illud: ad Orientis regionem precari.

22. à turba eorum & aliam frequentiam subdere.] *Hoc est (vix adnotavit Rhenanus) à turba Deorum Gentilium. Aliam turbam Romanum sive secularium etiam malium hominibus persuadere, id quod faciunt Valentiniani. Atqui proverbium: de limine offendere, explicationem inuenietur in Prolegomenis. Adimus interea in MS. Rhenan. & Vatic. 3. cod. fidem.*

23. Lamie turres, & pectines solis.] *Fabula (inquit idem) pueriles apud Carthaginensium tempore Tertulliani. Erant enim Lamie puerorum terribilissima, pectines nempè ipsa, quæ credebantur sanguinem infantum pigere, de quibus latius Gyraldus de Diu. Gentium. Pectines vero Solis dici videbantur, ob solarium radiorum lineas & interualla, quæ in arboribus etiam pectines vocat Plinius alicubi.*

24. has esse fabulas & Genealogias indeterminate.] *Simile profus est locus supra lib. de Præscript. adu. her. c. 7. Hinc (inquit) ille fabule & Genealogie indeterminate; ubi vide Adnotat. nos. c. 47. & 48. Item alter apertior c. 33. Sed & quum Genealogie indeterminate nominat, Valentinus agnoscitur Imitatur autem sicuti in toto penè hoc libro, sicuti etiam Irenæum, qui primum suum librum aspicitur: Quoniam (seu potius, Quoniam) veritate refutata non inducunt verba falsa, & Genealogias infinitas.*

25. designatorem.] *Designatorem (inquit) intelligit, manifestatoremque. Qui etiam illud: Similes simplices nos, rectè de orthodoxis interpretatur: nihil militer infra: Dei nostri, cap. 15. & Iulianus max. id est nostræ, cap. 32.*

CAP. IIII.

26. Nouimus (inquam) optimè, &c.] *Optimum huius capitis ipse Tertullianus hic indicat: origine Valentinianorum, nempè Valentini. De quo rursus supra num. 1. & lib. de Præscript. adu. her. c. 12. num. 314. & 315.*

27. quia & ingenio poterat & eloquio.] *Abstrahit (inquit Rhenanus) absolute cum Ablatiue, & merito titulum loci, cum Genitiue; item: abruptum, & profusum.*

28. & cuiusdam veteris opinionis lemna.] *Nempè Basilidis, qui, uti patet supra lib. de Præscript. adu. her. c. 46. her. 4. nu. 304. summum Deum cum Abraxas cum cccclxx. additionibus committitur. Quod pertinet etiam illud B. Iren. cap. 5. ab eo quod dicitur Gnostica hæresis, antiquas in suum charactere doctrinas transferens Valentinus. Item illud Tertullianus supra: Valentinus ex omnibus his hæresibus iniquissimas composuit.*

29. Eam postmodum Ptolomæus intravit.] *De Ptolomæo ibidè latius c. 49. her. 13. m. 314. & 315. ubi interim Ptolomæum & Secundum summa, utriusque adtribuit quod infra c. 38. Secundo summa est itaque quid sibi velis hic, ad dicit à Ptolomæo personales substantias extra Deum determinari. Valentinus in ipsa summa diuinitatis includit quum B. Iren. Præfat. sua lib. 1. sententiam errorem quædam circa Ptolomæum, etiam Epiphani. Græc. & Lat. consentiente, ostendere se dicit, & rursus postea lib. 2. cap. 2. (saltem secundum Latinam editionem) non est apud Epiphani. Et Ptolomæus quid sit (quæ non est apud Epiphani.) Et tamen sententia per omnia adludit l. 2. c. 40.) que tamen sententia per omnia sentit cum vis qua toto hoc libro Valentinus verba personæ adscribit Auctor. Nisi forte, quæ à quoniam*

tinus suos Aenas Deos faceret, Ptolomæus non nisi personales substantias: Existat eiusdem epist. ad Elorum contra legem Moysi, apud Epiphani. her. 33. ubi eandem, eiusque Genealogias nunquam finiendas late confutat.

30. Deduxit inde & tramites quosdam Heraclion. De Heraclione videat Lector Adnot. nostras in dictum lib. eodem cap. her. 14. nu. 314. & 317. Hoc solummodo hic repetimus, quod Irenæo magis correspondeat Auctor, qui Valentinum, quam Epiphani. heres. 36. qui Colobasi discipulum facit.

31. & Secūdus. De hoc ibide her. 13. nu. 314. & 316. ex Tertull. Iren. Epiph. August. & alius qui de heresibus scripserunt, infra item aliquod cap. 38. num. 389.

32. & Magus Marcus. De isto vide ibidem Adnot. nostras cap. 50. her. 15. nu. 318. & 319. Quibus aduersus que hic habet Rhenanus: Marcum Valentinum magistri sui emendatorem tradit Irenæus, magica impostura peritissimum fuisse, per quam viros multos, tu faminas non paucas seduxerit, ad se conuersos velut scientissimum & perfectissimum, virtutemque maximam ab insubilibus Logis habentem. Ille vero totum hoc Anaxias prestigit & magica vanitate conficiebat, verus Antivulsi præcursor. Nos unum & alterum hominis perditissimi prestigiarum ex eodem Auctore prodemus exemplum. Mixta vino pro calice simulās se gratias agere, sine eo x. p. t. e. u. quod hodie consecrare dicimus, post longam inuocationem, purpureum & rubrum apparere faciebat, ut putarent simpliciores diuinitus in illius calicem defillasse sanguinem, & idcirco cuperent omnes ex o poculo gustare, gratie celestis sic futuri participes. Alterum imposturæ genus. Echibeat mulieri calicem mixtum ipsam gratias agere iubens. Mox capaxius poculum præferens, in id transfundebat minorem illum calicem, qui est Eucharistia factus, magno videntium miraculo, qui maior non solum impleteret, sed etiam superflueret. Præterea demonem paredrum habebat, vulgus spiritum familiare hodie vocat. Mulieres honesto loco natus & opulenta maxime, circumueniebat, reddens eas Prophetid. his verbis: Sume a me sponsam, & cape eum, & caperem eo. Ecce gratia descendit in te, aperi os tuum, & propheta. Mulierum pudori etiam illudit. Certè quod constat, Diaconi cuiusdam in Asia uxorem forme haud quidam clanculum abduxit. Quæ post multum temporis reuersa, non mente modo, verum etiam corpore se à Marco isto corruptam adseruit, reliquumque vitæ in exomologesi perpetua consumpsit. Unde quidam sanctus vir, quem citat Irenæus, huiusmodi verbis prestigiatorem istum redarguit; Idolorum fabricator Marce, & portentorum inspector, Astrologia cognitor & Magica arte, per que confirmas erroris doctrinas, signa ostendens his qui a te seducuntur. Apostolica virtutis operationes, que tibi præstat tuus pater, Satanas per angelicam virtutem & cetera, habens te præcursorum contraria aduersus Deum nequitia. Hic Marcus somnis Valentinum numerum mysteria accommodasse se gloriabatur. Porro de Theotimo nulla apud aliquem Auctorem quem hæc tenem vidi mentio; fortassis legendum: Tacianus; nam de illo scripsit supra lib. de Prescript. adu. her. c. 52. her. 20. quod totus secundum Valentinum lapit.

33. Ita nusquam iam Valentinus, & tamen Valentiniani. Hanc ab similitudine Irenæus lib. 1. cap. 5. Prædicamus (inquit) nunc inconstantem eorum sententiam, qui sint duo vel tres, quem admodum de eis de non eadem dicunt, sed & nominibus & rebus contraria respondent.

34. Solut ad hodiernū Antiochia Axionicus.]

Sic sapè solere loqui Tertullianum adnotauit Rhenanus. vti adu. Hermogenem cap. 1. denique ad hodiernum homo in sæculo. Pro Axionicus vero legitur MS. cod. 3. Axionicus. verum illud retinimus, quatenus nulla alterius eorum alibi fiat mentio.

35. integra custodia regularum eius. Similiter etiam paulopost: Varietate enim innouatur regularum facies: & supra lib. de Prescript. adu. her. cap. 42. Mentior si non etiam à regulis suis inter se variat, &c. Idem licuit Valentinianis quod Valentino.

36. Alioquin tantum se huic hæresi suadere permittum est, & c. Sensus est (vri adnotauit Rhen.) Alioqui tantum licet huic Valentinianorum hæresi sese insinuarè (hoc enim vult quod dicit: suadere se) quatenus meretrici solitum est quotidie formam fucare. Nam Valentiniani non aliter figmentis, que indies committuntur, homines incautos inescant, quam forta publica solent illi quoque sibi fucos amatores ad se trahere. Proinde vti ut consentiant exemplaria MS. pro: superare, malo legere supparare. Est autem Tertulliano supparare, reficere & instaurare, & sab, & pro. compositum verbum. Hoc subinde vti solet, vti lib. 4. aduers. Marc. Hoc permittente (inquit) immo præcipiente lege, quo si frater illiberis decellerit, vrà fratre ipsius & ex costa ipsius suppararetur semen illi. Et in hoc libro paulopost: Iteratur (inquit) odor incorruptibilitatis, quo compos caluis sui potiorum desiderio suppararetur. Hures alios locos videre est supra Tom. 2. lib. de Cultu femm. cap. 7. num. 37. Porro lupas (inquit idem) dicit meretrices notissimum est. D. Hieronymus, adu. Iouinian. lib. 1. Vereris (inquit) ne si virginitatem plures appetierint, cessent lupas. Hæ veluti publicarum, vt ait Cyprianus, libidinum victimæ, coruissæ ac alius pigmentis se fucantes formam suam quotidie supparant ac instaurant.

37. nec vnitatem, sed diuersitatem. Exponit (inquit Rhen.) Nec vnitatem, sed diuersitatem appellant charitina. Sensus est: Valentinianis vnica non est charisma, sed diuersitas est charisma. Studio ergo inter se variant. Cui similia reperire est apud Tertullianum loco paulo ante citato, n. 35. & in Adnot. nostris lib. de Prescript. adu. her. n. 274. Sunt autem adnotandi isti loci pro fidei Catholica vnitatem, & hæresum inter se contrarietate maximam; quam haud difficile est cognoscere ex tabulis vigenitium hodie hæreson Reuerendiss. Dn. Guillelmi Lindani Reremundenfis Episcopi.

CAP. V.

38. Mihi autem quod Archetypis erit limes principalium magistrorum. Et hic capiti titulum damus: Quod disceptet cum principalibus magistris, ex Iuliano, Irenæo, Militiade, & Proculo. Intellegit enim (inquit Rhen.) litem disputationis, hoc est, mihi erit terminus disputationis cum Archetypis, id est, primario dogmate principalium magistrorum.

39. adfectatis ducibus. Adfectatos (inquit idem) vocat, qui student vt sint à prioribus diuersi, nouantes indies doctrinam. At qui de significacione passiuorum discipulorum, id est, dissolutorum, infra ex Rhenano latius sub finem lib. de Carn. Christi.

40. nec vndique. Vndique (eodem adnotare) pro vndecumque, sine vndeliber. Solet etiam ponere vnde pro vnde vnde, vti infra l. 4. adu. Marc. qui neque vnde speraret.

41. vt Iustinus Philosophus & Martyr. Adludit, quantum opinor, ad librum Iustini contra omnes hære-

LLIAN
tati onibus

seis, cuius facit mentionem (inquit Hieron. Catal. Script. Eccl.) in Apologetico, quem dedit Antonino Pio. His nempe verbis: Est autem nobis liber contra sectas & hereses compositus.

42. ut Miltiades Ecclesiarum sophista.] Hic scripsit (inquit Rhen.) adversus Montanum, Priscillam, Maximillamque, adversus Gentes, adversus Iudeos, & pro Christianis Apologeticum Commodum & Severo Caesaribus obtulit. Auctor Hieronymus. Vocat autem Sophistam Ecclesiarum, non probro nomine, sed quod disputando de quibuslibet rebus & sacrae Scripturae locis, multum posset. Nam hoc veteribus sophista fuit. Hieronymus, in Epist. ad Antonium, de modestia: Contra Sophistas quoque sacri, inquit, & sapientes mundi Petrus & Iacobus piscator mittuntur. Huiusmodi Ecclesiarum sophista fuit olim Beda Presbyter ille Anglo Saxo, cuius tot existant in omni disciplinarum genere monumenta Commentariorum, qua sacra, qua prophana, tametsi sacris magis deditus fuit. Peculiare est etiam hoc Auctori, quod adversus Valentinianos librum scripserit, & quod Miltiadem praeponeat Ireneo, contra quem facit B. Hieronymus, dicto Cat. Script. Eccl. qui interim scribit vixisse utrumque sub Commodum Caesare.

43. ut Irenaeus omnium doctrinarum curiosissimus, explorator.] Huius tantum (inquit Rhen.) existant adversus hereses libri quinque, recogniti superioribus annis diligentia Erasmi nostri Roterdami, & Basilee typis excusis. Magna vero laus Irenaei, quod vocat eum omnium doctrinarum curiosissimus, exploratorem. Adtende hic Theologi officium esse, omnia explorare, & quod bonum est tenere. Nos praeterea adiucimus dicti operis libro 1. & 2. immo & subinde etiam posterioribus tribus diligentissime confutari omnes Valentinianae doctrinae, quarum fuit curiosissimus, explorator. Quid? quod (uti iam antea in Argumento adnotaverat Rhenan.) apparet, hanc totam huius libri narrationem ex illo desumptam, admixtis tantum iocis & moribus, quibus arguti isti nugatores dignissimi sunt. Conducat itaque ad huius opusculi intelligentiam praecipue duos priores Irenaei libros legisse. Nam ibi prolixè de Valentinianis dogmatibus disputat, aliquanto clarius, si fallor, ut ut Latine balbutiat, vitio, ceu puto, versionis de verbo ad verbum è Græco factæ, quam Tertullianus noster, qui velut adfectator est obscuritatis, etiam in rebus apertis & notis. Sed id temporis hereticorum istorum somnia vulgus etiam tenebat. Etenim pro dolor, Galliam quoque, qua Rhodano anni imminet, hoc virus adhaerens. Nos itaque iuxta illius admonitionem, exemplum etiam secuti Dominorum Billij & Feni ardenij nostri sus in ireneo postremo aditu Scholii & Adnotationibus, non paucos locos ex illo Tertulliani castigavimus, & praeterea Irenaei aliquot ex Tertulliano, & Epiphantio, tam Græco quam Latino.

44. Ut Proculus nostræ virginis senectæ, &c.] An perpetuo (inquit Rhenan.) Tertullianus ex consensu uxoris abstinerit ab opere coniugali, quod haec verba videntur innuere, nescio. Fortè noster & versum est in nostræ, ut scripsit Tertullianus: ut Proculus noster, & virginis senectæ, & Christianæ eloquentiæ dignitas. Nostrum vocat ob communem patriam. Ego vero imprimis continentiam cum sua coniuge, saltem post sacerdotium servasse supra adnotavi Tom. 2. lib. 1. ad Exorem, num. 1. Deinde cum MS. & exc. omnibus retinui: nostræ virginis senectæ. Loqui autem eum de Proculo seu Proclo Montanista apparet, de quo supra Auctori lib. de Praescript. adversus heres. cap. 52. heres. 21. quæ Proclum dicuntur, ubi paulo Latius nostri adnotat. num. 327. quantum apparet, antequam in heresim incidere. Potest itaque intelligi, aut quod Proculus ad senectam usque virgo permanserit, aut virgo senectæ accipi pro Ecclesia orthodoxa virgine, ut potè quam dictis lib. adversus heresim vocet, quamquam consuevit adulterio heretico. Tres itaque aut quatuor Proculus Procli mihi videntur commemorari à Tertulliano. Præter catholicus, quantum apparet, Presbyter, qui obo Scetorum Imperatorem curaverat, de quo supra Tom. 1. lib. ad Exorem, cap. 5. n. 33. Alter, de quo dicto loco libri de Praescript. adversus heresim Tertius, si non idem sit, cuius hic fit mentio. Denique alius Valentinii sectator, de quo infra Auctori lib. adversus Praxean: secundum Valentinus & Proclos, quemadmodum ibi Latius.

CAP. VI.

45. Igitur hoc libello, quo demonstrationem, &c.] Inscriptionem huius capiti imponimus methodo qua hoc libro vtitur. Quam antea quædam hinc verba in initio Argumenti descripterimus, rursum alia eidem subiecerimus, ante Catalogum librorum variorum Aeonum, hic breviter erimus.

46. Itaque plurimum Græco plerimumque Plurimum (inquit Rhenan.) Adversum est. Id id est, in Græco sermone. Quare non est quod in Græca, quod habet 1. editio in margine, maxime illud constanter legant MS. Vatic. 3. cod. Perinde ac si legere: ambiguitates cum exc. ad. aut: ambiguitates cum 1. Vatic. MS. cod.

47. Quamquam autem distulerim congressionem.] MS. quidem omnes etiam quos vidit Rhenan. quæ congressionem, sed retinimus ex illis congressionem, prononito Lectore, quod etiam dissimilitudo non videtur permittere vulgata est. Etura eius: cōsertionem, maxime quum max. quæ congressionem etiam in MS.

48. deliberatione transfuntoria.] Sic MS. 3. Vatic. pro eo quod Rhenan. in Adnotat. adnotatione, etiam non male, qui ibidè subiungit: Adnotat. scribens appellavit transfuntoria præcepta. hoc loco pro: transfuntoria, suppositum est transfuntoria. Transfuntorium est Tertullianus, quod consulti defuntorium atque perfuntorium etiam quoties aliquid facimus tantum, non autem accipimus, nec bona fide, aut ex animo. Sic adversus Montanum. Hoc erit, inquit, bonitas imaginaria, phantasma, & ipsa transfuntoria præcepta delicta. Non item placeat quod substituit: transfuntoria, sed lego cum MS. 1. Vatic. an pugnam, aut potest pugnam; ac si intentionis fuerit aliquando etiam illud: Materis ipsi satisfiet, nam ridicula loci rifu digna.

49. Vanitati propriè festiuitas cedit.] (inquit idem) festiuitas (quam à festivo, id est deducit Auctor) pertinet ad vanitatem etiam cedit, id est, debet vanitati. Verbum festiuitatem. Atqui subinde etiam videt Irenaeus, in adversus heresim cap. 5. l. 1. ubi cucumeres vocat Valentinianorum, pepones, & cucurbitas, verbis etiam ab Epiphantio heres. 32.

CAP. VII.

50. Primus omnium Ennius Poeta Romanus.] Caput hoc inscripsimus: De prima Aeonum Valentinianorum

tinianorum Ogdoade, seu Tetrade duplici. Quam
Æonum productionem in Deo fieri non posse late deducit
Irenæus l. 2. c. 47. 48. & 49.

51. vel quia Iouem illum epulantem legerat apud
Homerum. Repertur istud apud Homerum Iliad. l. 1.
sub finem, & alibi sæpe.

52. cœnacula. Cœnacula iam hic secundo repeti-
ta, sunt (inquit Rhenan.) superiora domus. Vitruuius
Architecturæ lib. 2. Quum enim (inquit) aucto mirum
in modum Romano populo necesse fuisset in cœnaculis
habitari (nam ante quum per orbis laxitatem licebat,
omnis tantum conignationis erant edificia) ad edificio-
rum altitudines deuentum & ædium frequentiam.
Vnde & in Proverbum abiit: In superioribus habitare cœ-
naculi parte. Est autem eo significatum hæc vox usurpata
ab Iuliano Iureconsul. l. Equissimum. §. Item si domus. ff.
De usufructu; & alibi frequenter.

53. aliis atque aliis pergulis superstructis. Pergula
(inquit Rhenan.) domus partem exporrectam
significat.

54. Meritorium. Id accipit (inquit idem) pro ta-
berna meritoria. Solent autem huiusmodi publica diuer-
saria ad capiendam multitudinem variis structuris am-
plari. Est autem etiam hæc Iureconsul. vox, l. 5. dicti ti-
tuli Iuliano usurata.

55. Insulam Feliculam credas. Dicuntur Rhenan-
no per translationem Insulæ, etiam domus magnæ, cir-
cumquaque viâ publica cinctæ; hæc ferè solent tabernas
institutas per omne latius habere. Hoc genus aliquam su-
perat fuisse Romæ celebrem, aut cerè Carthaginæ. Fel-
iculam apparet dictam à Felice insule domino; nisi ma-
gis ætopia rerum venalium. Ferum ego potius credide-
m illum adludere ad insulam illam Platoniam, quam
Æonem vocat tamquam fabulosam, supra lib. de Pallio,
Tom. 1. cap. 2. scribens etiam nunc queri in mari A-
tlanico, quæ Libyæ & Africam adæquat. Quamquã
interim non fabulosum esse ibidem ostendimus nu. 25. &
latine Apolog. cap. 40. num. 528.

56. tanta tabulata celorum. Hinc factum ut
Pleroma in eius schemate etiam appellauerim superius
tabularum. Addens enim nescio ubi, haud dubie ad
Pleroma, cuius infra non semel meminim, adludit. Illic
enim (quod ex 3. Vatic. MS. cod. legimus; pro: etiam)
Valentinianorum Deus ad summam regulam habita-
t. Quæ adeo verba effecerunt, ut in summo Pleromatis
locis à me collocatus sit.

57. αἰὴν τέλειον, ὡραζήν, & τὴν ἀρ-
χήν. Etiam lib. 1. cap. 1. Irenæus Græcus, seu potius Epi-
phanus Græcus Irenæi: verbis, his nominibus appellat Deū
illum Valentinianorum; præterea & Propatorum
nuncupans, ut & Tertullian. verbis mox citatis, quarū,
& aliarum quarumcumque vœctum Græcarum, quæ toto
huc libro continentur, Latinam interpretationem habes
suprà Catalogo Nominum, quod semel, ne prolixiores si-
mus, adnotasse sufficit.

58. etiam Bythion, &c. Similiter Auctor supra
lib. de Prescript. adu. heret. cap. 33. Valentinus agnoscit-
tur. Apud quem Æon ille nescio qui, noui & non
vnius nominis & cap. 49. Nam dicit imprimis esse
Bythion, & mox tricesimum autem Æonem By-
thion. Item: ab illo Propatore, qui est Bythos. Vbi
quom Bythion legatur, & Bythos in 3. MS. cod. sicuti
etiam lib. 1. adu. Marcionem. item Græcè & Latine apud Ire-
næum & Epiphaniū ubique, immò & apud Theodor.
heret. fabul. l. 1. pro suo etiam hic id substituit, pro eo quod

erat: Bythion; maxime quum Interpres Latinus & Ire-
næi & Epiphaniū profundum vertant neutro genere, quod
vel ipso Rhenano teste Ἐϋθῶς significat. Quare etiam sic
castigandus Auctor paulopost, & infra c. 33. 34. & 35. ubi
legitur Bythos, & Bytho, pro Bythios, & Bythio.

59. quod in sublimibus habitanti minime cõ-
gruebat. Bythos, seu potius Ἐϋθῶς (inquit Rhen.) di-
cunt Græci profundum. Qui autem à profundo conuenit
nomen habere summum Valentinianorum Deum, habitan-
tem nõ in profundo, sed in sublimibus, & ad summam cœ-
lestium cœnaculorum regulam, ut iocans scribit Tertullia-
nus? Responso in promptu est, quod profundum nonnum-
quam pro alto accipitur, iuxta illud Virgilij 1. Aeneid.
-- Cœlumque profundum.

60. Innatum, immensum, infinitum, inuisibile,
æternumque. Haud ab similitur Irenæus: Esse autem
illum inuisibilem, & quem nulla res capere possit (atq;
adeo immensum.) Quum autè à nullo caperetur, & esset
inuisibilis, sempiternus, & ingentus. Apud quem
etiam legitur: in immensis Æonibus, pro eo quod: in
infinitis retrò æuis, & Interpr. Epiphaniū per infinita
temporū sæcula. Huc pertinet etiam illud Philastrij: Ni-
hil, inquit Valentinus, aliud erat ante aliud in mundo,
nisi profundum (omitto maris) & silentium.

61. & (vt ita dixerim) stupētis diuinitatis, qua-
lem iussit Epicurus. Epicurus enim (inquit Rhen.)
hebetem Deum facit. Nã & id his verbis expressit Au-
ctor infra lib. adu. Marcionem. Sed Marcion principa-
lem suæ fidei terminum de Epicuri Schola agnoscat,
Deum inferens hebetem, ne timeri dicat cum.

62. Ennoëan. Ego Ennoëan castigandi ex Irenæo,
pro eo quod erat: & notam; quippe qui sic legat: Cum
ipso autem fuisse & Ennoëan (Græcè εννοειν) quomoda
& legit Theodoretus.

63. quam & Charin. Similiter eam nuncupat su-
prà lib. de Prescript. adu. her. cap. 33. num. 194. generat
(inquit) & sua charite. Nec aliter Irenæus & Theodo-
retus, Græcè χαριν.

64. & Sigen. Sic etiam lib. 1. adu. Marc. qui simul
ausus est duos concipere, Bythion, & Sigen. Nec ali-
ter Irenæus Græcè σιγις; quare etiam sic legendum apud
Theodoretum, pro eo quod est σιγινη, maxime quum &
Auctor lib. de Prescript. adu. her. c. 49. Philastrius, &
Interpres tam Irenæi quam Epiphaniū, silentium trans-
ferant; alia autem vox venerandum significat. Certè non
nisi ad Sigen referri potest illud Auctoris infra c. 9. Sige
illa scilicet, quæ & ipsis hæreticis suis tacere præ-
scribit. ubi Græcè est σιγιη apud Theodoretum.

65. Et fortè, &c. Ridiculum (inquit Rhen.) quasi
Valentiniani accesserint, & mouerint Bythum de profe-
rendo tandem initio rerum à semetipso: & præcessit, dant
& nominant. Alioqui legi poterat: Accidit moueri
cum.

66. & parit utique silentio. locus est (inquit idem)
quod dicit eam silentio peperisse. Puella enim vim passæ,
valentes hanc suam fortunam omnibus innotescere, laten-
ter nonnumquam parunt. Et quis strepitus fuisset in al-
tissima quiete versante Bytho cum sua Charite siue Sige?
Legimus autem cum Latino: siquidem non solus ag-
noscitur, pro: agnoscitur.

67. cui Veritas. Subaudi (inquit idem) nomen est.
Id ipsum habes supra lib. de Prescript. adu. heret. cap.
33. generat è sua charite Sensum & Veritatem, &
49. ex his processisse semen Mentem & Verita-
tem. ubi vides y & y trãsferri modò Sensum, modò Men-
tem.

LLIAN
tati onibus

tem. In posteriori consentiunt Interpretes Epiphani] & Theodoret, & in priori Interp. Iren. lib. 2. cap. 16. & 17. ac magis conveniunt, sensum, quod masculinum faciat Nun, Philastrinus intellectum & veritatem nuncupat. Absurdam autem ostendit hanc emissionem Iren. lib. 2. cap. 16. quod Ennoea potius debuerit assignari filia Nus quam mater, & c. 17. quod sensus non potuerit emittere, qui emittebat cetera.

68. prolationis suae officium.] Eodem pertinet quod paulo ante dixerat: de proferendo tandem rerum initio, & quod subdit: emittit & ipse. Nam videntes Valentini partus in die suis. Aonibus minus convenire, vitabantur prolationis seu emissionis nomine, quam Probolam appellabant, Basilidem Gnosticonum principem imitati; id enim ea voce significari ipse Auctor testis est infra lib. adu. Praxean. Siqui (inquit) putaverit me $\omega\gamma\beta\omega\lambda\eta\varsigma$ aliquam introducere, id est productionem, quod facit Valentinus, alium atque alium Aonem de Aone producens, dicam tibi, non idem non vitatur & veritas vocabulo isto, & re ac sensu eius, quia & haeresis vitatur, immo haeresis potius ex veritate accipit, quod ad mendacium suum servaret. Porro emissionem magis hominibus convenire quam Deo, adnotat Iren. lib. 2. cap. 18. se ostendisse adversus Basilidem.

69. emittit & ipse ex semetipso Sermonem & Vitam.] Similiter Auctor lib. de Praescript. advers. haeres. cap. 33. & hi aequè procreant duo Sermonem & Vitam. & cap. 49. (sicut & Philastrinus) ex quibus erupisse Verbum & Vitam. Argui deducit Iren. lib. 2. cap. 15. in eodem Pleromate non potuisse esse Spirituum & Verbum; item absurditate emissionis verbi & vitae, cap. 18. ex quo loco illud desumpsit Tertull. Et quale est ut in Deo vita non fuerit. Etsi autem etiam Logos rationem significet, non tamen rectè pro sermone transtulit Interpres Theodoret.

70. univertitatis, & formati pleromatis.] Prior vox: univertitatis, explicat posteriorem pleromatis; nam univertitatem vertere solet paraphrasticè ab univertitate Aonum omnium, quae in Pleromate collocatur, quam Interp. Iren. & ipse aliquando Tertull. plenitudinem, & Epiph. complementum. Simile est autem illud lib. de Praescript. adu. haeret. cap. 49. Introducit enim Pleroma & Aonas triginta. Porro instabile esse Pleroma Valentiniensium, prosequitur Iren. lib. 2. cap. 4. Et verò vocem hanc Pleromatis videntur mutuati ex Apostolo Coloss. 1. ubi pro eo quod Latine legitur: plenitudinem, Graecè est: $\pi\lambda\eta\rho\tau\eta\varsigma$.

71. Hominem & Ecclesiam procreat.] Similiter lib. de Praescript. advers. haeret. cap. 33. Dehinc & isti generant hominem & Ecclesiam; ac cap. 49. de quibus rursus creatum hominem & Ecclesiam. Cui consentiunt Iren. Epiphani. Theodor. ac Philastrinus. Hanc autem emissionem etiam à patribus Valentiniensium Gnosticis impugnavi dicentibus ex homine verbum, non ex verbo hominem prolatum.

72. ex coniugationibus masculinorum & femininarum.] Rectè sic Rhenan. pro: coniugationibus; nam Graecam vocem id significare ipse Auctor indicat lib. de Praescript. advers. haeret. cap. 49. Exponit hoc (inquit de 30. Aonibus) per syzygias, id est, coniugationes. Et verò eum in hoc imitantur Irenaeus, Epiphani. Theodoretus Interpretes, quorum Epiphani. xv. dualitates ex his coniugationibus facit. Porro impossibile

esse, separatos ab invicem, quae infra plenitudinem dicuntur coniugationes, ostendit Iren. lib. 2. cap. 14.

73. Fraterna connubia.] locus est (inquit Rhenan.) nam huiusmodi connubia nullis legibus permittuntur. Atque hinc est quod subiungit: criminum a numerum turbam.

CAP. VIII.

74. Ecce enim secunda Tetras, &c.] Titulus huius capiti datus: De Decade & Duodecade et prima Ogdoade; atque aded tricenatio Aonum. De quibus sic Auctor lib. de Praescript. advers. haeret. cap. 33. De qua prima Ogdoade Aonum, cridè decem alij, & duodecim reliqui Aones, minutimibus oriuntur; in meram fabulam xxx. Aonum. & cap. 49. hanc esse Aonum Triacontada, quae fit in Pleromate; ex Ogdoade & Duodecade. Item Philastrinus: De Ogdoade & Decade & Duodecade consistere xxx. Aonum. Quibus consentiunt praeter Irenaeum etiam Epiphanius & Theodoretus. Porro Iren. lib. 2. cap. 19. scribit: Aonum x. & x i. eos nec ostensionem, nec adnumerum, nec verisimilitudinem habere, & praeter credi velle. Immo ipsos desinere Aonibus sui generis appellationibus multis, quum etiam multa decentiora & magis potentia nomina, de quibus eodem cap. latè, sicut etiam prima 14. de Triacontade, quod concidat, tam secunda quod plus est, quam secundum id quod minus, sunt quod quum Bythos pater sit omnium, non tamen Aones reperiantur, & praeter xxx. adhuc alij illis numerentur in Pleromate, quia etiam angeli res Soteris sine numero.

75. Hinc numerò gestientes, &c.] (inquit Rhenan.) Adverbum est temporis, quod Auctores sunt vsi, teste Festo Pompei, pro creaverit. A numerata pecunia sumpta translatae Amphytrone; Numerò mihi in mentem fuit illud ergo sic: Hinc numerò gestientes & ipsi patri de suo offerre, alios, &c.

76. Hac Sermo & Vita Decuriam Aonum fundunt.] Haud absimiliter lib. de Praescript. advers. haeret. cap. 49. De Sermone autem & Vita alios decem; quae ipsa verba Philastrinus repetit natim verò etiam recensentur eorum nomina Latine ab Iren. Epiph. & Theodoret.

77. illac Homo & Ecclesia duos annos. Nempe x i. i. Id est enim quod loco spectatur, quod enim ex his quoque processisse x i. i. Aonum saecula. Quorum nomina omnium habentur Tertulliano Iren. Epiph. Theodoretis.

78. Bythios & Mixis.] Hic lectio non excusorum quam MS. 2. Vatic. cod. retinet, quod etiam legatur: Bythios, non Ebdos, & ad hoc te Epiph. Latine profundus; nam adiectivum significat, quantum adparet ad differentiam Bythi; unde & Iren. sic castigandum est cap. 1. quam lib. 2. cap. 19. maxime quos etiam eruditissimisque Michael Billium sui libri proinde nonà versione legat: Bythius; atque ad hoc apud Theodoretum Graecum legi debere. Rhenan. apud Theodoretum Graecum legi debere.

79. Ageratos & Henolis.] Ita nomen quod Irenaeo, Epiphanius & Theodoretus, tam Graecum quam Latinis, pro eo quod (an Typographi qui praesentem nomen excudit, an Rhenani negligentia, adhuc) legatur

corruptiss. Henonis, cum addita etiā deductione nominis ab habentibus. nam Græcè ubique legitur ἑνωσις, & Iren. lib. 1. cap. 1. Henosis, ac lib. 2. cap. 19. vnitionem, seu potius, vti legendum est legi debere censo apud Theodoretum. Que vox quam per se naturalem significet iuxta alios Interpretes, censo Iren. lib. 1. cap. 19. sic legendum esse. Hedone autem, siue vt plerisque voluptas, siue vt ab Interp. Iren. delectamentum vertatur, perinde est.

80. Autophyes & Hedone.] Sic malo (inquit Rhenan.) scribere quam αὐτοφύης, nam semper mis cum femina copulatur. Et rectè: Græcè enim apud Epiphani. legitur αὐτοφύης; quare etiam censo legi debere censo apud Theodoretum. Que vox quam per se naturalem significet iuxta alios Interpretes, censo Iren. lib. 1. cap. 19. sic legendum esse. Hedone autem, siue vt plerisque voluptas, siue vt ab Interp. Iren. delectamentum vertatur, perinde est.

81. Acinetos & Syncretis.] Rectè etiam sic Rhenan. pro eo quod erat corruptiss. Agne, & Hofiosyncretis. Atqui σύγκρησις legitur apud Epiphani. ac legi debere apud Theodor. σύγκρησις, pro: σύγκρησις, ipse Interp. indicat, qui & conceptionem vertit. Solus Irenæi Interp. antiquus Homosyncretis, lib. 1. cap. 2. cui tamen non correspondet, sed potius syncretis, quod idè vertit posteriori loco: contemperamentum.

82. Monogenes & Macaria.] Similiter μονογενής & μακαρία recitantur Græcè ab Epiphano & Theodoro, pro quibus rectè interpretes transferunt vnigenitum, & fortunatam, vti mox Tertullianus, sic beatam, vti Theodoretus Interp. pro quo non rectè Epiphani Interp. felicitatem.

83. Paracletus & Pifitis, Patricos & Elpis.] Primum hi quatuor ex 12. Aones, apud Iren. Epiph. ac Theodoretum Græcè: παρακλητός & πῆσις, πατρικός & ἐλπίς, notiss. significatiōnis.

84. Metricos & Agape.] Græcè apud Epiphani. & Theodor. μετρικός, id est: maternus, quomodo rectè transferunt Interpretes, non verò: μετρίκος, id est, moderatus, quod in Catalogo perperam collocat Rhenan. vti ante me quoque adnotauit Paulus Leopardus Emond. lib. 6. cap. 4. quomodo etiam in eo quod sequitur, mecum consentit. ἀγαπή vero omnibus, quid significet, notum est.

85. Ainos & Synesis.] Sic prorsus lego, pro: Ainos, ex Epiphani. vbi Græcè legitur, tum ex propria sua sententia, tum vbi Irenæum citat, αἰνός, & vertitur Latine semper mens, maxime quum etiam posteriori rotatiōe Irenæi loco quamproximè accedant, que hodie essant, Latine Irenæi aditiones, legentes Aion, pro quo prinde legendum Ainum, Græcè αἰνός; similiter & apud Theodoretum Græcè σύνεσις legitur, pro quo Interp. mentem vertit, vbi etiam castigandus & legendus αἰνός. Videtur eadem respexisse Billius, dum sua versione substituit: Ainos, pro: Ainos. In quo tamen videtur irripisse Phronesis vna Aeonum Basilidis, pro eo quod apud alios Græcè Synesis, & Latine: intelligentia. In catalogo interim Nominum has 4. voces posuimus, vti relinquatur Lectori liberum eligendi iudicium.

86. Ecclesiasticus & Macariotes.] Similiter apud Iren. Epiphani. & Theodoretum, Græcè ἐκκλησιαστικός & μακαριότης, & Latine Ecclesiasticus & Beatitudo.

87. Teletus & Sophia.] Prima facie cēsebam legendū Theletus, eo quod ita legeretur Latine apud Iren. lib.

1. cap. 1. non semel iuxta vtrumque Interpretem, & Græcè ubique θελήτος, quod ad eod Epiphani Interp. vertit: voluntatem, & rectius Theodoretus: voluntarium. Verum præterquam quod MS. 3. Vatic. codic. Teletus legant, quum etiam sit hæc vltima coniugatio Aeonum, magis hoc nomen, quod perfectum sonat, huic loco conuenit. Quemadmodum etiam magis iudicibus conuenit nomen immobilis & perfecti, quam: voluntarij. De quibus illud Scorpaci: tunc Constatendum apud veras potestates & veros homines, Teletos scilicet (nam & sic ibi legitur, non Theletos) & Acinetos Valentini. Correspondet etiam magis, quæ mox sequitur, Teleti cum milite glorioso comparatio, quam Theleti. Et verò etiam apud Iren. legitur: Teleton, siue Teletum, lib. 2. cap. 14. ac 24. Interim eligat Lector quod volet. In Catalogo Nominum vtrumque posuimus, addentes etiam Phileti, de quo latius sequi. cap. num. 98.

88. In Scholis Carthaginiensibus.] Ita prorsus cum Rhenan. pro: In Hælis; nam proximè accedit MS. Vatic. 3. lectio: In Iolis, & (vni ille) sequitur: Rhetor Latinus. Docuit itaque Rhetoricam publicè. Et sic mox scholasticorum mentio. Ergo fictum argumentum fuit declamationum propter adolescentes quos instituebat. Addit autem Latinus: nam Græcum quoque Rhetorem non arbitror desuisse, siquidem in vtraque lingua iuuentus erudiebatur. An verò fuerit talis Phosphorus aliquis, & sicuti in reliquis Auctor ludat in nomine, nescio; fortassis quod veluti Phosphorus, id est Lucifer, Rhetor ille, quisquis sit, Scholis Carthaginiensibus affulserit.

89. quum virum fortem peroraret.] Argumentum (inquit idem) audis declamationis. Perorat cum Accusatus, vt in superioribus sæpè. D. Hieronym. pro Cornelio seditioso tribuno defensionem à Cicerone peroratam scribit in Epist. ad Theophilum.

90. Quæ adclamant.] Gratulantium (vti idem adnotat) atque laudantium, & ad tantam præceptoris sui eloquentiam obstupescuntium scholasticorum hæc vox Quæ. Apud Græcos Quæ non solum dolentis est, sed & admirantis. Atqui etiam hic adludit ad verba Iren. lib. 1. cap. 5. lu lu, Phen Phen. Tragicum enim dicere oportet super hanc nominam fictionem. Quod illustrat Epiphani. addita hac Paraphrasi. Sed & sacer (inquit Irenæus deridens ipsos ob prædicta, Tragicum illud in medium adducit lu lu, & Phen Phen. Tragicum enim hoc reuera ob talem calamitatem licet proferre eorum, qui ridicula hæc nominum signenta descripserunt, & eius qui tanta audacia citra omnem ruborem mendacio suo nomen imposuit. Ita autem legi debere apud Iren. (immò etiam meo iudicio apud Epiphani. Græcè & Latine) comprobatur Fen-ardentius ex Aristophane in Aulis, & Aiacæ Sophoclis.

91. Familæ Ptolomæi.] Loquitur (inquit Rhenan.) de Ptolomæo Valentini discipulo. Et rectè: nam vti supradictum est num. 29. præcipue iis qui sunt circa Ptolomæum, hæc nominum signenta adtribuit Irenæus, & infra quoque cap. 20. Auctor: Satis (inquit) meminerat Ptolomeus.

92. que sint istorum priuilegia numerorum, &c.] Que Valentiniani priuilegia numerorum tricenarij, quaternarij, octonarij, & duodenarij ex elementorum scripturis allegauerunt, habes apud Iren. lib. 1. c. 1. 14. ac 15. & eorundem consutationem lib. 2. c. 36. 37. 39. 40. 42. ac 45. Vbi totam materiam ludens

LLIAN, latinationibus

ita concludit. Pergat adhuc ut arenam numeret, & calculus terra, & fluctus maris, & stellae caeli; & causas excogitet numeri qui inuentus putatur. Atqui imitator Valentianus numeros Platonis supra adnotauimus lib. de Praescript. aduers. haeret. cap. 7. num. 39. & Irenaeus quaternationem eorum Pythagoricam nominat, cuius causam explicat Billius suis scholiis in lib. 1. Iren. cap. 1.

93. & nulla alia de paedagogio nomina.] Repetendum (inquit Rhenan.) iuxta morem Tertulliani uerbum: superessent: & nulla alia superessent de paedagogio nomina. Adluit autem ad paedagogia Caesarum. Nam sub Caesarensi sacri Palatii legimus in libro, cui titulus: Notitia dignitatum militarium Orientis & Occidentis, fuisse paedagogia, Ministeriales domesticos, & Curas palatiorum. Unde paedagogiorum mentio apud Am. Marcellinum. Per Metaphoram itaque aulici paedagogij. Eorum paedagogium illud caeleste hic significat. Infra rursus cap. 13. Christi (inquit) & Spirituallium paedagogatum; Inueniens eos Eorum paedagogos fuisse.

94. Stercois & Syntrophij.] Quid (inquit idem) Stercois sibi uelit, ingenue fateor me nescire. Arbitror aliquid esse à Graeco uerbo σπρην, quod amare significat, cum Accusatiuo constructum. Unde σπρηνολα. Est ergo σπρηνος, aut σπρηνος: nam sequitur σπρηνος, hoc est coaluimus. Nos nihil desinimus. Atqui MS. Vatic. cod. 2. Stercois, alter: Sterceis. sed nec hoc satisfacit.

CAP. IX.

95. Sed & hoc exceptio personarum est, &c.] Insuperisimus hoc caput. De Enthymesi abortiuo partu, procreata à Sophia trigesimo Aeon, ad uerbum ferè ex Iren. lib. 1. cap. 1. quem etiam sequuntur Epiphanius & Theodoretus. Porro errorem hunc peculiariter refellit Iren. lib. 2. cap. 4. 5. 14. 24. 25. 26. 27. 28. & 29. Est autem (uti adnotat Rhenan.) exceptio personarum, Iureconsultorum sermo.

96. sed intercessit mater Sige.] Intercedere iterum accipit pro obflare, quem admodum lib. 2. aduers. Marc. per quas intercessisse potuisset; quam alibi adnotauimus uocem Iureconsultorum esse, qua tribuni dicebantur Senatusconsultis intercedere, id est, obflare, ne fierent. Graecè est apud Epiphanius & Theodor. ὑπέστη, quod uerterunt Interpretes: Continuit, detinuit, retinuit, inhibuit. Atqui, quod quidem inuisibile sit pater Deus, sed non incognitus, contra quam hic sentiebant Valentianus, docet Iren. l. 2. cap. 9. Legimus autem more: quos Homo & Ecclesia ediderant, ex 3. V. ar. MS. eod. pro: ediderunt.

97. incontinentia sui sine coniugis Phileti societate.] Hunc locum sic restitui ex V. ar. 3. MS. codic. pro eo quod Rhenanus: incontinentia siue coniugis societate. Nam praeterquam quod MS. Rhenan. codices praeter G. X. i. c. m. legebant: societate, & ipse Auctor cap. sequi. nulla opera coniugij, Graecè est apud Epiphanius. ἀνευ τῆς ἐπιγαμίας τῆς συζύγου, & Latine apud Iren. lib. 1. cap. 1. ac 15. sine complexu coniugis, & lib. 2. cap. 14. sine permixtione aut perplexione. Quo etiam loco somnium hoc refutat, eo quod quum coniugationes ponant Eorum, atque adeo unionem quandam Valentianus, impossibile sit eos separationem à semetipsis corripere.

98. Phileti.] Mirum est (inquit Rhenan.) cum quo

etiam ego idem sentio, in MS. Tertulliani codicibus pro Telecto hic legi Philectum. Sed amatorum hominum fortassis maualis tribuere, utpote quum Philectus amabilem significet. Relinquo interim Lectorem, an id legat, an uero Telecti. Videtur mihi esse genitum ex illis uerbis infra cap. 30. amoribus Philecti, quo nomine rursus uisitur cap. 32. ne Philectus irascatur.

99. & genus adtrahit uitij, quod exoritur quidem fuerat, &c.] Virum hoc ignorantia patris patris contrahi à Sophia, neque exoriri in Logo, aut illis dicitur qui circa Nun & Veritatem (ubi Hellespontus est Rhenano teste) nisi dicamus etiam Nun, immo & Patrem hylum fecisse eam labem & ignorantiam, per dedit Iren. lib. 2. cap. 24. & cap. 28. quod hanc magnitudinis inuestigatio non labem aut passionem, sed potius perfectionem fecisset in Sophia. & cap. 29. non conueniat Eonem intra Pleromam passionem alio. Est autem hinc castigandus Iren. lib. 1. cap. 1. ut loquar, quae exorfa quidem fuerat, pro: exors. nam ut Graecè est, & uicissim ex illo Latino Epiph. Genitum: & ueritatem.

100. deriuat,] Istud pro: deriuatum est, accipitur, sicut & apud Irenaeum, & explanationibus sequentibus, Graecè ἀπαγορευτο. Sine autem connata, sicuti excessus, sine: cauta cum illa connata cum MS. 3. Vatic. perinde est: immo uerbum magis placet, eo quod similiter dicitur in Iren. polog. cap. 40. num. 534. iuxta MS. codic. hylum arborum poma conantur, pro: oriuntur, & 47. dum nostra conantur, ac l. de Arum: & uideo & hederas ad superiora conari. Et MS. iterum restitimus: lib. praetexto dicitur, pro eo quod tanquam Latinus subintendit eorum textu. Nam supra Rom. 2. lib. de Panit. cap. 5. ubi praetextum legitur, ipse Rhenan. sic hunc uerbum citat. Qui hic eam teste: superabat, tanquam abundabat, & frustrat, pro: frustrata fuerat.

101. modico abfuit, &c. deuorati.] Est huius castigo apud Iren. lib. 1. cap. 1. ferè abfuit, pro: forte, aut: uerè. Atqui: dissoluti, & deuorati non potuisse Eonem, nisi & integritatem dissolueret & interiret, docet idem Iren. lib. 1. cap. 27.

102. nisi bono fato in Horon incursumus, est quod legitur apertius supra lib. de Praescript. aduers. haeret. cap. 49. Tricessimum autem Eonem horum illum uidere uoluisse, & ad uiderendum illum esse in superiori Pleromata conuocare. Et quoniam ad magnitudinem eorum horum capax non fuit, in defectione fuisse horum non dissolutum esse, nisi quia nullus ad conuocandum illum, ille quem appellat Horon, firmasset illum. De huius productione Latini cap. 49. Quod uero hic dicit: uincitatis illius, Graecè pro: uincitatos, extrinsecus cultos, infra explanat, & huius uerbis: Horo signante extremam hanc, ex Schemate Pleromatis supra sit manifestum, & adeo inde & Horos, id est terminus dicitur, & rothetes, id est, finium designator.

103. quem & Crucem appellat.] Similiter supra cap. 14. Crucem, id est Horon. Cuius appellations habes cap. sequi. ubi dicit Philectus Horo crucifixam, & extra eum factam, & aliam cap. 27. quod superiorille Christus ab

moti cruci, id est Horo, fuerat innixus; sicuti etiam cur Lyrotres, id est, redemptor dicitur sit, quod purgatum à malis, & deinceps confirmatam Sophiam coniungi restituerit. Proinde & Græcè legi debet & αὐτὸν λυτρωτὴν, pro eo quod est ὁ σωτὴρ ἡμῶν, aut ἡ σωτὴρ ἡμῶν, quod legit Interpres Epiph.

104. Carpilten.] Græcè χερσίν. Quam vocem relictus, meo iudicio interpretatur Leopardus loco supracitato cap. 84. vindicem, assertorem, seu manumissorem, quam Rhenanus: fructificatorem, & Epiphanius Interpres fructuarium. Nam fructum nullum constat editum ab Horo, at vindicem fuisse Sophia ex eiusdem restitutione manifestum est. Adlegat ille pro nostra hac sententia illud Charisij veteris Grammatici, vindicte χερσίν. Lego autem cum 3. MS. cod. declinata inuicitatione patris, pro: de inclinata; eo quod legatur apud Iren. credentem iam quoniam incomprehensibilis est pater.

105. totam Enthymefin, id est, animationem cum passione, &c.] Enthymefin cum passione comparari non posse fieri, siue abici, siue exponi, ut habet Auctor, deducit Iren. lib. 2. cap. 25. & 26. Neque enim (inquit) aliud erat Enthymefis eius, nisi passio incomprehensibilem comprehendere cogitans, & passio Enthymefis; impossibilis enim sentiebat. Etque adeo recte secundum sententiam Irenæ Enthymefis ab eius Interpretibus transfertur: intentio siue cogitatio. Sed explicatio est Tertulliani vox (que ex limitibus paginarum in contextum irrepit) animatio, quippe quam accipit pro animi conceptu vehementi, secundum propriam significationem Græcæ vocis, utpotè que à θυμός deriuatur, quam non aliud quam animum vehementer significare adnotauimus ad B. Cyprian. lib. de laps. som. 79. occasione illius Isai. 42. Et superdixit super eos nam animationis sue. Admississe autem videtur ad illud Iren. lib. 2. cap. 16. Prima motio eius de aliquo Ennæ appellatur: perseverans autem & aucta, & vniuersam adprehendens animam, Enthymefis.

CAP. X.

106. Sed quidam exitum Sophiæ & restitutionem, &c.] Quam eiusdem sit cum c. præced. argumenti, istud inscriptimus: De Hori productione, & (ut loquitur Auctor libro de Prescript. adu. her. c. 7.) de Enthymefi & Ectromate, secundum alios. Pro eo quod habet Auctor exitum, apertius Iren. passionem. Accipi interim videtur etiam hic exitus (sicuti supra Tom. 1. lib. ad Scapal. num. 20. adnotauimus) pro: exitio, cui Sophia, nisi restituta fuisset, erat quamproxima.

107. Sed & vultures fœminas tantum, parere aiunt.] In vulturum enim (inquit Rhenan.) genere mater non nascitur, sed fœminæ omnes. Austrum pentum aut Eurum ore hiant excipiunt, & sic vento vice semini implentur. Auctor Elianus.

108. & tamen sine masculo mater metuere postremò.] Sic lego, omisso: & superfluo. Supplendum autem videtur (quod videtur desiderari ab illud postremò) ex Irenæ: primo quidem contritissimi propter inconsumationem generationis, metuere postremò ne finis quoque insisteret; hoc est, uti ille aperius, ne hoc ipsum finem habeat.

109. Vbi enim iam Tragediæ & Comædiæ, &c.] His verbis explicat quomodo sub finem cap. præced. accepit exposuit, utpotè non simpliciter pro: abiicit, sed pro, factum abiicit. Cuius rei plene sunt tam Co-

mœdiæ, tum Tragediæ. Hinc illud Terentij ibidem à Rhenano citatum: Erat hic Corinthia anus haud impura, ei dedi exponendam. Lilius lib. 1. dec. 1. paulopost initium: Ita velut defuncti (inquit) Regis imperio, in proxima alluue, ubi nunc fœcus Ruminalis est (Romularem vocatam ferunt) pueros exponunt. Vnde expositi dicti. Lego autem cum 1. MS. Vatic. cod. citra pudorem, pro eo quod alij circa.

110. conuertit ad patrem, &c. in preces succedit.] Conuertit (inquit idem) absolute. Ita enim Irenæus latius explicans, sic habet: In eis autem passionibus factam accepisse regressionem, & in patrem regressi conatam; & aliquandiu ausam tamen defecisse, & supplicem patri factam. Proinde in preces succedit, pro succubuit, dixit phrasi sua, de qua supra Tom. 2. l. de Patient. cap. 5. num. 37.

111. Quidni? causa tanti mali.] Nam (inquit Rhenan.) Nus tentauerat ceteris Neonibus aliquid de magnitudine & incomprehensibilitate patris communiare. Vnde Sophia eius rei cognoscenda cupiditas.

112. vacuit.] Sicut (inquit idem) decuit: decuit, decuisset, decuerat, sic Tertullianus vsurare solet, vacuit, vacuisset, vacuerat. Sic lib. de vera Carni Christi, cap. 7. Nisi quod et si vacuisset (inquit) tentatoris ingenium, &c. Eodem lib. rursus: Ausim (inquit) dicere, si hæc carni non accidissent, benignitas, gratia, misericordia, omnis vis Dei benefica vacuisset. Item lib. de Passio, cap. 4. Quandoquidem (inquit) labiis vacuerat ab vberum gustu, pro caruerat, loquitur de Achille. Arbitror vulgaris fuisse consuetudinis, huiusmodi verbi enuntiationem.

113. Ignorantia, pavor, mœror.] Quarto loco additur ab Irenæo stupor, siue admiratio, quam infra Auctor cap. 15. conternationem vocat, eam in Achamoth agnoscentem; sed in Sophia non videtur eam agnosuisse Auctor. Atque quod hic dicitur: substantiæ fiunt, supra lib. de Prescript. adu. her. dicitur: ex passionibus materias edidisse; sic etiam Iren. & Epiph. quod quum infra Achamoth adscribat Sophiæ paruum abortiuo, contradicere sibi ipsi Valentinianos manifestum est. Lego autem paulopost, ordine verborum nonnihil immutato: Ibi demum pater aliquando motus per Monogenem Nun, quem supra diximus Horon. Neque enim vnus Hori duo patres esse possunt: quod significare videbatur prior lectio.

114. In hæc promit.] In hæc, pro super hæc, quem admodum legit Irenæus Latinus. Atque: promit, iterum lego cum MS. 2. Vatic. codic. pro eo quod Rhenan. substituerat: præmittit; nisi malit quis legere eadem significatu: emittit, quomodo haud dubie legendum apud Irenæum lib. 1. cap. 1. Nam quod Græcè est apud Epiphani. & Theodoret. vertunt interpretes, producit, maxime quum sic loquatur Irenæus l. 2. c. 15. Emissum sicut & reliquos Neonis Horon. Qui interim duas quum sententias recensat, suspicor illud supradictum, per Monogenem Nun, ad marginem ab aliquo fuisse adscriptum, & inde in contextum irrepisse. At enim ille: Hinc autem Horon quidam quidem à Monogene emissum dicunt, alij vero ab ipso Propatore, (quem patrem vocat Auctor) in similitudine sua. Confusur autem hinc ibidem Irenæum tractantem. Nunum, quod Horos excedat illum numerum.

115. fœminamare.] Quod fœminamare (inquit Rhenan.) composita dictione Tertullianus dixit, est apud Iren. masculofœmina; atque adeo omnino apud

LILIAN, lat. onibus

illum legi debet, quod ad marginem adnotavit Eusebius: sine coniuge, cui consentit illud Abbas Billij: coniugij experte.

116. quia de patris sexu ita variant.] Explicat id ipsum Rhenanus: Patrem enim (inquit) aliquando cum coniuge Sige, modo vero pro masculo & femina esse voluit. Huc enim pertinet quod habet infra c. 34. de Hermaphrodito.

117. Metagoga, id est: circumductorem.] Exposito hac Graeci vocabuli ex paginarum limitibus in contextum irrepit; proprie interim (inquit Rhenan.) μεταγωγός cum significat, qui in ulteriora ducit; hinc ab Interprete Epiph. traductor vertitur.

118. Enthymefin verò, &c.] Interpres (inquit Rhenan.) Irenaei quam solet intentionem reddere Enthymefin, hic concupiscentiam vertit. Concupiscentiam verò eius (inquit) cum passione ab Horo separatam & crucifixam. Erasmus Roterodamus in Irenaei recognitione Adumbrat pro inventionione sine commentatione interpretatus est. Apud eundem quum legatur sicuti hic: crucifixam, rectè adnotavit Billius restituendam Graecè ἁποκρυφῶν.

119. & extra eum factam.] Hoc est (inquit idem) extra Pleroma Aeonum. Castiga locum Irenaei, ubi legitur. Extra eum factam. Tu scribe. Et extra eum factam. De Prouerbio autem: Malum foras, in Prolegomenis nostris latius.

120. inspeciatam.] Id est (ait Rhenan.) sine specie, & rectè, nā supra lib. praed. speciatim similiter dixit.

CAP. XI.

111. Igitur post Enthymefin extorret, &c.] Caput hoc inscripsimus: De noua generatione duorum Aeonum, Christi & Spiritus sancti. Atqui: extorrem dixit (vri etiam ante me adnotavit Rhenan.) quod prius dixerat: relegatam, & Iren. separatam. item: patris cura & prospectu, quod ille: secundum providentiam patris.

122. ne qua eiusmodi rursus concussio incurreret.] MS. 3. Vatic. incurretes; sed illud placet. Aperiens Epiph. Interpres ex Graeco: ne quod Aeon similiter ut ille afficeretur.

123. nouam excludit copulationem.] Excludunt (inquit Rhenan.) aues; dum incubatio pullum emittunt. Plinius: Columbae excludunt vigesimo die. Supra autem dixit: Et gallina sortita est de suo parere. Monogenes quoque ex seipso Christum & Spiritum sanctum peperit. Itaque aptè hoc verbo usus est. Porò praeterquam quod hic faciat Monogenem masculofeminam, & Spiritum sanctum feminam, aut nouum masculorum coniugium, nouam copulationem Christi & Spiritus sancti, quam etiam absurdum id esse dicit Irenaeus lib. 2. cap. 15. quod sic aut excedatur numerus tricenarius Aeonum, aut Aeonis isti dici non possunt.

124. concinnationem Aeonum.] Apud Irenaeum (inquit Rhenan.) legitur: A Christo & Spiritu sancto consummatos esse Aeonas. Quare fieri potest, ut Tertullianus scripserit consummationem, quod versum sit officiantia librarij in concinnationem. Nam infra: Exinde resecti sunt (inquit) & constabiles sunt, & in requiem ex veritate compositi. Et tamen quia sequitur: Christi erat inducere Aeonas in naturam coniugiorum, non malè quadrat hic: concinnatio. Nisi fallor enim, quod Irenaeus compaginem vocat, Tertullianus, concinnationem dicit. Haecenus ille. Ego

verò quum Graecè sit ἁποκρυφῶν, quod consummare seu omnibus numeris absoluit. Interpreti transferunt, omnino lego: consummationem, maxime quum plura officia Christo & Spiritu sancto hic praeparantur.

125. inducere Aeonas naturam coniugiorum. Irenaeus: Docuisse eos naturam coniugationis, quare non videtur etiam hic legendum: docere, pro: inducere.

126. & innati coniectationem.] Irenaeus: conprehensionem. Accipitur itaque coniectatio pro conprehensione: nam sequitur, quod capere cum illa sit nec conprehendere. Sive autem legas coniectationem, magis doctrinā denotabo perueritatem, sicut cum MS. 3. Vatic. illud magis denotabo, doctrinā perueritatem, perinde est.

127. incomprehensibile.] Rectè Rhenan., adnotuit similiter accipiendum apud Irenaeum incomprehensibile, pro: incomprehensibilem, nam ex Graeco est Abbas Billius: in eo quod de patre Patrem conprehendi nequit.

CAP. XII.

128. Itaque omnes forma & sententia proquantur, &c.] Inscriptione huic capiti damus: De uo fructu ex omnibus Aeonibus compacto Iesum vocabant, & angelis satellitibus. Eius eandem absurditatem, quae de praecedentibus, dicitur lib. 2. cap. 15. quod sic quatuor plures quatuor constituantur Aeonis; quibus si addantur & angeli satellites, erunt sine numero. Legi autem ex Irenaeo Graeco quam Latino: sententia, pro: scientia; uerum iterum sequitur: vnum iam omnes, etiam incedum sententia.

129. Omnes refunduntur in Nous, in semine omnes in homines, in Chritifos.] Sic praesertim dicitur hic locus ex Irenaeo tam Graeco quam Latino, ut respondeant suis masculi coniugibus, tam male deatur eas duntaxat Aeonum coniugationes, qui nouas productiones adiderint. Antea desumptum in sermones, quod correspondet illi; in Zois, et pro loco legebatur: in Philetos.

130. & quae foemina, in Alethias, in Ecclesias, in spiritus.] Similiter & iste; nulli pacto conuenit cum Nous, cuius uerum Alethias inde Christi correspondet spiritus; qui dum quatuor modo producti sunt loco, etiam in Graeco & Latino Epiph. censet hoc modo voces: in Ecclesias, in contrario ordine transponendas; neque uero Chritifos nec Philetos coniugatio fuit fortunata, nec fortunatas mutauimus: in spiritus. Mutas uero quae Rhenan. non hic tantum, sed alibi frequenter merum elegantiae risusque causa.

131. Ouidius Metamorphoseis suas dicit si hodie maiorem cognouisset.] Para (inquit) Aeonum istorum apud Valentinianos. Clarus autem est Author: in requiem ex veritate compositi in calce c. praed. dixerat: & veram inducere compositem, pro: in quietem. Patrem uero iterum compositum Irenaeus: Propagator; ac: filiorum & ceterorum nomine, Nun intelligit, & ceteros Aeonas ex illius progenie productos.

132. Pleromate liberato.] Nam (inquit) Pleroma concussit, huius negotium, ac periturum. Nunc uero ordinatis & compositis, ac periturum & Spiritum sanctum instituit. Aeonibus, quibus amplius periculum erat Pleromati.

habat propter quod venerat. Nempē solidatē res, & Ple-
romā munusim atque confirmatum, ne qua similis con-
cussio rursus incurreret.

133. Videmus quotidie, &c.] Ex hoc loco (inquit
idem) videt̄ Tertullianum maris fuisse acolam, ut in Car-
thaginensi agro versantem.

134. ad lymbolam.] Collationem (adnotat idem)
lymbolam (pro quo corrupte Lugdunensis aditio: cym-
balam, & mox: cymbalæ) vocat, quoties scilicet à sin-
gulis aliquid in commune conferatur. Hinc Alymbolus,
qui nihil in medium confert. Recte itaque Turnebus lib.
Adu. 28. cap. 4. etiam apud Terentium in Andria le-
gendum: lymbolam dedit, non: symbolum, quod quidē
ead. hic etiam perperam legunt.

135. nouis fratribus & magistris.] Nouos fratres
(iuxta eundem) appellat propter nouam & postremam
copulationem à Monogene exclusam. Magistros, quia
misti erāt ad consummādos Aonas & institutos. Le-
go verò ex 3. MS. Vatic. cod. spiritu sancto, pro: spiritu.

136. ex ære collatio quod aiunt.] Quamquam
hic (inquit idē) collationis & lymbolæ sit mentio nā
Tertullianus: conferunt (inquit) in medium. Et mox:
vni (inquit) omnes bonū conferbant. Item Irenæus:
Primumque (inquit) eo quod habebat in se optimum
frentissimum conferentes, collationem fecisse. Rur-
sum mox: Et secundi Christi, quē Sotrem dicunt, ex col-
latione composita fabricatio:) Nihilominus quando ve-
tusta exemplaria constanter habent ære collocatio, vi-
des non tam collatio legi posse, quod omnibus obuium
est, quam collocatio, pro: ære mutatio & alieno,
quod in vnum conferentes boni viri, & apud amicū
negotiationi intentum collocantes, sic illum cum ornant,
tunc adiuuant, prius ab eo sibi cauentes. Sanē apud Irenæū
alio loco de hoc ipso Sotere legitur: In eum deponentibus
velut strem suum, ut collocatio sit hic depositio.

Idem sensus erit, si ære collatio legas, aut certe nō ma-
gnopere diuersis. Equidem apud veteres multa fiebat ære
collatio. Quibus operibus inscribebantur hæ notulae,
AER. COL. Ad quem morem fortassis hic adludit
Tertullianus. Hactenus ille. Ego verò quamquam Vatie.
2. ud. legant: collocatio, tamen retinui: collatio,
quod ad id quam proximè accedat, quod habet alter Vatie.
collatio, maximè quum præter citatos à Rhenano locos,
etiam lib. 2. c. 37. verbis paulopost citatis Irenæus con-
ferat. Videt̄ autem hic Valentinianorum amentiam Ter-
tullianus, qui Aonas Iesum velut ex ære collatio pro-
duxisse statuit, quem tamen eos vnum omnes effectos
fuisse asserat. Sic Abbas Billius in Irenæum, apud quem
in Græco cōtextu censeo legi debere $\alpha\epsilon\rho\sigma\omicron\lambda\upsilon\gamma\eta$, & apud
Interpres Latini probolam, pro eo quod Græce est
 $\alpha\epsilon\rho\sigma\omicron\lambda\upsilon\gamma\eta$. & Latine problema, quo respexisse vi-
detur Interpres Epiphani, dum vertit: problemata,
& emissiones; quippe quum hoc postremum significet
 $\alpha\epsilon\rho\sigma\omicron\lambda\upsilon\gamma\eta$, uti supra adnotauimus n. 68.

137. de paruitis.] Irenæus: patronymicè, Græcè
apud Epiph. $\pi\alpha\tau\epsilon\rho\upsilon\upsilon\mu\alpha\tau\iota\varsigma$, quod eleganter vertit Ab-
bas Billius: paruito nomine.

138. & omnia.] sic etiam Interpres Latinus Iren.
quæ & Græcè cōferet legedum Billius, $\chi\eta\gamma\pi\alpha\tau\epsilon\rho\upsilon\upsilon\mu\alpha\tau\iota\varsigma$; quod
ipsum confirmatur ex illo dicti cap. 37. quem & omnia
nuncupant; quomodo proinde etiam transferendum vide-
tur eisdem lib. cap. 15. ubi legitur: quem etiam totum
esse dicunt.

139. graculum Æsopi.] De hoc proverbio inter Pra-
legemina.

140. Pandoram Hesiōdi.] Irenæus (inquit Rhen.)
lib. 2. cap. 19. impia Valentinianorum somnia à Philoso-
phis & Poetis ostendens esse desumpta: Quod autem, in-
quit, saluatorem ex omnibus factum esse Aonibus
dicant, omnibus in eum deponentibus, velut strem suum,
non extra Hesiōdi Pandoram nouum aliquid afferunt.
Quæ enim ait ille de illa, hæc hi de Saluatore inueniunt,
Pandoram introducentes eum, quasi vnusquisque Aon-
num quod habet optimum, donat̄ ei. Idem c. 37. eius-
dem lib. Sed neque de Paulo quidem (inquit) racendum est,
sed exigendum ab his, in cuius Aonis typum Apōstolus
nobis traditus est, nisi forte in saluatoris compositi eorum,
qui ex omnium collatione subsistit, quem & omnia nunc-
cupant, eo quod sit ex omnibus. De quo & Hesiōdus
poeta splendide significauit: Pandoram, id est omnium
munus nominans eum, ob hoc quod ex omnibus optimis
munus in eo sit collatum. Et paulopost: Et non solum (in-
quit) per Hesiōdum hoc operata est mater eorum myste-
rium dici, sed & Pindari lyrici sapienter valde, ut calet
Demurgus in Pelope, cuius caro in partes à patre diuisa est,
& ab omnibus Deis collecta, & allata, et compacta, Pan-
doram hoc modo significauit, ex qua & isti compuncti,
eadem secundum eos dicentes, eiusdem generis & spiritus
sunt cum illis. Rursum lib. 4. cap. 2. Valentinianos vocat
peruersissimos Pandoræ Sophistas: Quem patrem (inquit)
volunt vos audire hi qui sunt Pandoræ peruersissimi So-
phistæ: utrumne Bythum, quem à semetipsis finxerunt, an
matrem Aonum: (sic enim lego, pro: eorum) an Vnigeni-
tum: Porro fabulam Pandoræ habes apud Hesiōdum.
Et meminit eius Tertullian. lib. de Coron. milit. Si fuerit
(inquit) aliqua Pandora, quam primam feminarum
memorat Hesiōdus, hoc primum caput co-
ronatum est à Charitibus, quum ab omnibus muneraretur.
Vide de eadem adnotat. nostras in c. 7. distil. l.
de Cor. milit. n. 64.

141. Acci patinam.] Arbitror (inquit idem) Ac-
cium ipsum Apitio non fuisse dissimilem. Huiusmodi
patinæ mentionem fecit Ammæus Seneca lib. 15. epist. Me-
mini (inquit) fuisse quondam in formone nobilem patinā,
in quam quicquid apud lautos solet diem deducere, & pro-
perans in damnus suum, popina congesterat. Veneria spō-
dylique, & ostrea earens circumcisa qua eduntur, inter-
uenientibus distinguebantur echinis, torti distracti sine
vllis ostibus nulli constrauerunt. Piget esse singula, cogun-
tur in vnum sapores. In cœnā sit, quod fieri debet saturo in
ventre. Et paulopost subdit: Graue est (inquit) luxuriarū
per singula, omnia semel & in eundem saporem versa po-
nantur. In eadem epist. pauloante meministi Sosisorum garis
Quid illud (inquit) Sosisorum garum, præiosam malorum
piscium sanem, non credis vrere salsā tæbe præcordia: ha-
ctenus ille. Talem Acci quoque patinam fuisse reor.

142. Nestoris cocetum.] Videtur (inquit idem) hic
Nestor scriptor aliquis fuisse, vel insignis gula magister.
Proinde vel Cocetum fortassis legi poterit, quasi à Coc-
co, quod granum Græci dicunt, deducatur, vel Cocetum,
quod esse edulij genus aiunt, ex melle & papauere com-
mixtum. potest etiam Cocetum vox esse deriuatiua à
coco, ut intelligat variā cibariorum genera in vnum con-
gesta.

143. Miscellaneam Ptolomæi.] Apparet (inquit
idem) opus fuisse ex diuersis contextum. Perisimile est
Angelum Politianum Adnotationibus suis hinc titu-
lum mutatum; nam constat eum lucubrations Tertul-
liani legisse; ramesi hoc vocabulo Apuleius quoque vti-
tur. Vatie. verò MS. 3. cod. legunt, sed obscure fatiū, Pro-
Zz iij

LLIAN,
lati onibus
LL

lomai phlonici forte Platonici. sed in contextu nihil immuandum duxi.

144. Quam propius fuit.] Sic Cicero (inquit Rhen.) loqui solet: Nihil propius factum est quam ut ille occideretur id est paulum absuit.

145. de Atticis historiis Pancarpium.] Vatic. MS. 3. cod. de aliquibus historiis. Qui quamquam videantur legisse: pancarpi pannirapiam, ego cum Rhevano retinui Pancarpium. Nam, auctore Festo: Pancarpia dicitur corona ex vario genere florum facta. Secundus Manichaeus D. Augustinum irridens, qui veteri instrumento ad litteram fidem haberet: sed forte (inquit) post Darcium & Enelli certamen, Iacob & ipseus pammachiam expectare volueras? An numerum Amoreorum, an Pancarpium in Arca Noe conspiciere distulueras? Significat Secundinus illud quod Genes. 6. c. legimus: Tolles igitur tecum ex omnibus esuis qua mandata possunt, & comportabis apud te, & erunt tibi tamquam in cibum. Hoc vocat ille Pancarpon. Porro Pancarpia corona nomenclatura non male competit Soteri Valentini cum ex omnium defestatione constet.

146. sigillarium.] Festus (inquit Rhenan.) ludit in factitium istum Deum, imaginulam eum appellans; na sigillaria eo significatu ab Auctore accipi adnotauimus supra 2. l. de Orat. c. 12. n. 49.

147. satellites et angelos.] In hoc autem sibi contrariantur Valentini, quo à hic angelos productos faciunt ex omnibus Aeonibus, infra vero c. 20. ex Demurgos productos.

CAP. XIII.

148. Continet hic igitur ordo primam processionem, &c.] Non aliud hoc est caput quam Epilogus praecedentium, & transitus ad nouas fabulas.

149. primam processionem, &c.] Hanc tractauit Auctor supra c. 7. & 8. Sophiae verò casum & Hori opportunum lauxilium, c. 9.

150. Enthymeficos & coniuncta passionis expiationem.] Id est (inquit Rhenan.) expiationem, liberationem, & purgationem, de qua c. 10.

151. Christi & Spiritus sancti paedagogatum.] Huc pertinet illud de istis, c. 11. Et ab eius officij societate, dux scholae, dux cathedrae.

152. Aeonum tutelarem reformatum.] Reformatum dixit pro reformatione. Hoc supra vocat consummationem. Metaphora est à tutoribus puerorum sumpta. Fuere autem Christus & Spiritus sanctus, perinde ac tutores Aeonibus praefecti. Habes autem: Exinde refectioni & constabilitati sunt. Tractatur verò istud eodem cap. 11. Atqui prorsus lego, Aeonum, pro: Aeonem, ex MS. 3. Vatic.

153. Soteris pavonium, ornatum.] Hoc cap. 12. Sicuti autem (inquit Rhenan.) pauo coloribus gemmantibus (vbi alibi Tertullian.) insignis est, ita Soter Valentiniatorum ex omnium Aeonum defestatione confectus.

154. Angelorum comparatitium antistatum.] De hoc item c. praeced. Vsurpat autem (inquit idem) antistatum, iuxta quartam inflexionem, pro praestatione siue praesentia. Quum autem dicit: comparatitium antistatum, coniungit contraria. Siquidem comparatio peraequationem secum adfert. Quid enim est aliud comparare, quam aequare velle eum, qui comparatur ei, ad quem fit comparatio: Et antistatus eminentiam significat, cui diximus, aduersantem comparationi. Stulti itaque Valen-

tiniani, qui angelos satellites parvi generis Christi adstruebant, quem summa fingebant excellentia praeditum.

155. Vos valet & plaudite.] Hoc sine (vbi idem adnotat) Comedia apud veteres claudebatur in publico recitata.

156. Alia autem trans siparium cothurnatio est.] Est siparium (inquit idem) auctore Festo, genus veli mimicum, quomodo in quibusdam codicibus legitur inimicum, sed perperam. Itaque sipario scene reuelatur, ne spectatoribus omnia paterent. Et inde probant auctores. Hoc vocabulo usus est Iuuenalis Satyra c. 11.

Consumptis opibus vocem Damalippe locuti Sipario, clamorū ageres vt Phasma Castilia Sipario, id est scene figurate, vt pars pro toto accipitur. Annam Seneca lib. de Tranquillitate vitae, c. 11. vocat de Publio Mimographo: Publius (inquit) Tragicus Comicusque vehementior ingenis, quoties mimicus inceptis, vt verba ad summam causam spectasti reliquis, interuata alia cothurno non tantum sipariis fortiora, vt ait: Cuius potest accidere quod cuiquam. Vbi videtur siparia ad scenas Comediarum et Mimorum proprie pertinere, sicut cothurnus Tragediarum est. Apud I. de Asino aureo: Oro te (inquam) aulam tragica moueto, & siparium scenicum complicato, & celum communibus. Idem alibi: Aulam subducto, & cothurno sipariis scena disponitur. Tertullianus in principio libri: Ceterum (inquit) tota in adytis diuinum siparia portarum, totum signaculum linguarum lacrum membri vitilis reuelatur. Sic enim appropinquamus, quum ante legeretur: tot suspicia portarum parij meminere Donatus & Probus Grammatici. Vbi autem siparium, & syparum. Porro Pleromatum, quod Horos custodit, siparij loco est. Velut enim quod dixit trans siparij, subicit, extra praedico. Est ergo sensus horum verborum: Alia trans cothurnatio est. hoc est: Alia longe atrocior est cothurnatio, quae extra septem ac circulum pleromatum derunt. Tragediarum auctores vtebantur cothurno, cuius generis est, Comediarum loco. Vnde aliquando supra n. 8.

CAP. XIII.

157. Namque Enthymelis, &c.] Caput huius psimus: De Enthymeli siue Achamoth, quibus legationem affecta sit merore, metu, cogitatione, & ignorantia. Quod ipsum habes etiam de Praescript. adu. her. c. 49. & apud Irenaeum, p. 11. ac Theodoretum.

158. siue iam Achamoth.] similiter appellatur ab Irenaeo, & Graecè ab Epiphano & Theodoro. Vbi notandum, quod hic nomen ininterpretabile erat. Achamoth, quod hic nomen ininterpretabile erat. Achamoth, & mox in eandem sententiam inquit: Achamoth, de, adhuc quaeritur. Few-ardentius interitus, cuius Etymol. ex Hebraea voce Hachamoth dicitur Sapientiam dicit.

159. in loca luminis aliena.] Alienus (inquit Rhenan.) scum Genitius. vt in lib. de Refut. carnal. (inquit) aliena salutis. Similiter infra cap. 26. alienum.

160. quod Pleromatis res est.] Ergo (inquit) lux est intra Pleroma, & extra illud reuelatur, quod est in Pleroma. Irenaeus vmbrae vanitatis loca vocat, quod est in schemate Pleromatis obseruamus, vt illud locum medium verò tabulatum obseruamus in inferno ex parte.

161. in vacuum atque inane illud Episcopi.]

curus (eodem adnotante) vna cum Leucippo, Democrito, & Merodoro, adserit indiuidua quidem multitudine infinita, inane autem magnitudine infinitum. Inane autem vacuitatem esse corporis, auctor Plutarchus. At qui istud latissime refutat Iren. l. 2. c. 3. 4. 7. ac 8. Ceno- ma vacuum illud appellans, quomodo etiam Graec. apud Theodoretu xiv. c. quare recte Abbas Billius etia apud Iren. l. 1. c. 1. censet legendum xiv. c. 3. 4. 7. 8. pro: σκηνώμα- τος, maxime quum loca luminis aliena, Graeci σκίεας nuncupent. Et promde etiam legendum Latine apud Ire- nam: in umbris, ac vacuatis locis; pro eo quod est: in umbrato vacuatis locis. & deseruisse, magis ibide pla- cet, quam: deseruisse. Idem Irenaeus l. 2. c. 19. disertis ver- bis scribit, Valentinianos vmbraem & vacuum a Demo- crito & Epicuro sumpisse.

162. defectiua scilicet & abortiua genitura.] MS. 3. Vatic. cod. & ceteri: deuectiua. sed lego cum Rhenano defectiua; quia (inquit) subauditur, existere, siqui- dem Hellenismum refert oratio; & verba que procedunt: Nec forma, nec facies, referuntur ad genituram, non Enthymem. significat autē hic genitura, partum qui informis erat, nec ulla praeditus specie. Quo vocabulo in su- peniorem libris non semel usus est. Vt in lib. de Patientia; Totius (inquit) genitura tributa dignis simul & indignis patitur occurrere; & l. de Resurr. carn. in- fra: Nam & exinde (inquit) a benedictione genitu- ra. Alioqui Latini Horosopum genituram vocant, vt apud Iul. Firmicum est videre, & genesim. Sueton. in Ca- lphala. Consulenti (inquit) quoque de genitura. Sulla Mathematicus certissimam necem appropinquare affir- mauit.

163. Dum ita rerum habet.] Hellenismus est ite- rum vti idem adnotauit. Nam Graeci dicunt χαλδός est το σώματος, id est, bene habeo corporis. μετεωρός est το ημετέρας, id est, mediocriter habeo pecunia- riam. Sic hic Tertullian. Dum ita rerum habet. ὅτε πρὸς παραγμάτων ὄντος ἐχέι. Aetologica siue Elli- pta constructio est. Eiusdem quando Genituum regit verbum ἐχέι, dispositionem significat, ἀπὸ τοῦ σώματος, Philostratu in Ios. ο. μαλακῶν τῶν τελευτών, Ceterum nemo mirari debet Graecam loquendi consuetudinem Tertullia- num imitari subinde. Nam id temporis nihil existabat apud Latinos in sacris praeter utrumque Testamentum; tantum Psal. 13. Romanae urbis Episcopus opuscula qua- dam scripsit, & Apollonius, auctore Hieronymo. Lege- bat ergo Tertullian. feruens in studio sacrarum littera- rum, Irenaeum Antiochenum, Polycarpum, Papiam, Qua- dratum, Aristidem, Agrippam, Egesippum, Iustinum Philosopher & Martyrem, Melionem Asianum, Theophilum Antiochenum, Apollinarium, Dionysium Corinthium, Pnyctum Cretensem, Tatianum, Philippum Cretensem, Musanum, Modestum, Bardeasanem, Irenaeum, Pantanen, Rhodanem, Clementem Pantani discipulum, Miltiadem, Apollonium, Serapionem, Theophilum Casta- rionem, Bachelum Corinthium, Polyheratem Ephesinum, Heratistum, Maximum, Candidum, Apionem, Sextum, Brabanum, & similes scriptores alios Graecos.

164. Flectitur a superioribus Christus.] Flecti- tur (inquit idem) subaudi ex commiseratione. Et sequitur mox: hac misericordia functus, non sine spiritus sancti societate, recurrit Christus in Pleroma. Ire- naeus: Misericordiam autem (inquit) eius superiorem Chri- stum, &c.

165. deducitur per Horon.] Hic fungitur (inquit idem) officio suo Horos, dictus etiam μετεωρέτης, vt

supra relatum est. Verum alia est Irenaei sententia, qui loco istius habet Christum per crucem (qui etiam Horos) ex- tensum. Cui consensit etiam Theodoretus. Atque adeo hinc vides aliam rationem cur Horos crux dicatur.

166. abortiua vt illud.] Graec. apud Iren. ex. 7. c. 1. uer. Latine abortus. Hinc illud Auctoris supra lib. de Praescript. adu. her. cap. 7. de Enthymesi & Ectroma- te; ubi de eo latius num. 45. ac locum Hieron. similem ad- duximus.

167. folius substantiae, non etiam scientiae for- ma.] Irenaeus (Rhenano etiam citante) paulo clarius, hac virtute formasse formam, quae esset secundum substan- tiam tantum, non etiam secundum agnitionem. Clarius fit autem istud ex eo quod paulo post sequitur: quem si omnino nō nouerat, vt inuilibiter operatū, quo- modo lumen eius ignotum cum ipso (id est aequē atque ipse Christus illi ignotus erat) requirebat?

168. Et tamen cum aliquo peculio relinqui- tur.] Vritur quidem infra cap. 25. simili phrasi, quum in- quit, peculium quoddam feminis spiritualis. verum non ad illud hic relatio est, utpote quod a matre Sophia illa habebat, ut istud a Christo; nempe id quod sequitur: odorem incorruptibilitatis.

169. quo compos casus sui, &c.] Clarius (vri etiā adnotauit Rhenan.) Irenaeus: vti sentiens passionem, quae erga illam esset, per separationem Pleromatis, concu- piscat eorum quae meliora essent, habens aliquam odoratio- nem immortalitatis relictam in semetipsa à Christo & Spiritu sancto. Ergo quod Tertullianus casum, id Irenaeus passionem vocat; vt sit compos casus, id est passionis.

170. Vlus est.] Sensus est (inquit) ide vsuuenit ut re- bus nomina tribuantur oppido quā liberaliter. Hic venit mihi in mentem Prouerbij illius veteris: Expedi habere multa cognomina. Quare etiam retinui vocem: liberali- tati bus, pro eo quod Vatic. 1. MS. libertatibus.

171. Enthymesis de actu fuit.] Est enim (inquit idem) Enthymesis verbale nomen apud Graecos, nempe deriuatum ab ἐνθυμησις.

172. Sophia de matre manat.] Irenaeus: Quapro- pter ipsam vocari duobus nominibus: Sophiam paterna- liter, Pater enim eius Sophia. Vtraque lectio bona est; nā fuit Sophia, pater & mater Achamoth.

173. Spiritus sanctus ex angelo accipit Chri- sti.] Sic lego, pro: Christum, quod nullo sensu habebatur. Ac si dicitur: Spiritus sanctus nomen accipit Achamoth ex angelo Christi, id est Spiritu sancto, quem (vel Rhenano etiam adnotante) Valentiniani Christo adiun- gebant, tamquam angelum quendam. Debet enim istud correspondere ei quod habet Irenaeus: & spiritum san- ctum, nempe vocari, ab eo qui est erga Christum spiritus. sic enim ibi profus legendum, pro: spiritus. Omiteo item eū 3. Vatic. MS. vocē sc. ubi legebatur: A quo derelicta se statim senerat desiderium.

174. si non idem Horos qui matri eius tam pro- sperè venerat.] Vtote quia mater Sophia (vti supra est cap. 9. & 10.) nisi bono fato in eum incurfasset, in reli- quam substantiam fuisset dissoluta. Atqui restituendus hoc loco Irenaeus, et non potuisse apprehendere illud, quoniam coerebatur ab Horo, pro: nō potuisset; nam similiter ex Graeco transtulit Abbas Billius.

175. vt etiam in clamarit in eam Iao.] Apud Iren. legitur (inquit Rhenan.) Iaioth. Et sic Horon (in- quit) coerecentem eam ne aduersarius irrueret, dixisse Iaioth. Verum ego cum Iren. Epiph. & Theodoretū Graecis exemplaribus, puo ibi etiam legi debere: Iao, & omitti

LLIAN, tati onibus

vocem: aduersarius, quæ Græcè non est, uti etiam vertit ex Græco Abbas Billius, nec dissentit Feu-ardentius, qui istud etiam adnotauit. Tertullianus (inquit) non aliter explicat, quam si quis exclamaret: Porro Quirites, aut Fidem Cælaris. Epiphanius contra heres. 26. Iao principem in primo cælo ab illis collocatum scribit. Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 18. inter plura alia & hoc nomen à Paganis attributum fuisse Soli, probat hoc oraculo Apollinis: Intellege Iao esse omnium summum Deum. Diodorus Siculus lib. 5. Bibl. c. 5. ignorantia vocis Iehoue deceptus, somniat, Moysen apud Iudeos à Deo qui vocetur Iao, leges acceptas tulisse. Eusebius denique lib. 4. demonstr. Euang. cap. 29. Iahoh (inquit) est salus, hoc est Dei salutare. Porro cur Iaioth legi non debeat, etiam aliam rationem reddidi supra lib. de Præscript. aduers. heres. cap. 49. num. 315. quod Iaioth fuerit filius Ialdabaioth apud Basilidem, atque adeo illis potius quam Valentinianus cognitus.

176. Porro Quirites. Sic (inquit Rhenan.) huius in-
clamabant populum, ut quisque sibi caueret, ne cui impru-
dentes facinoram impingerent. Maecenas interim in dictum
49. cap. lib. de Præscript. adu. her. legit: Pro Quirites,
eligit Lector quod uolet.

177. Fidem Cælaris. Fortassis (inquit Rhenan.) hic
significat hoc ignotum uocabulum. Quasi Horos ille custos
Pteropatis, uident Enthymestri tanta temeritate irruere,
dum lumen illud à missum exquirat, quum in summo
periculo non superesset aliud remedium, in clamauerit
Fidem Cælaris, quæ non solet implorari nisi in atroci
casu.

178. Inde inuenitur Iao in scripturis. Non exi-
stimo Auctorem de scripturis sacris loqui, sed non aliud
uelle quam quod habet Irenæus: Unde & nomen Iao sa-
ctum dicitur.

179. nec habens superuolare Crucem, id est
Horon. Iterum Hellenismus est (inquit Rhenan.) Græci
enim habere, pro posse usurpant. Philostratus in Iconibus:
Ὁδε ἔχον ἄνδρα, ὃς εἶπε, id est, non habens apprehendere,
id est, quum non posset apprehendere. Vide similes phra-
ses supra Apolog. cap. 37. num. 484. Irenæus nihil habet
aliud quam: quum non posset petrasire Horon, sed ad-
didit: crucem Tertull. ut conueniret iocus quem sub-
iungit.

180. quia nullū Catulli laureolum fuerit exer-
citata. Phrasit Tertullianica: exercitata laureolum.
Atqui (inquit Rhenanus) Nauis poeta Laureolum fa-
bulam, & Leonem in carcere scripsisse fertur. Post hunc
Catullus Mimographus, qualis Laberius quoque fuit,
duos Mimos composuit, quorum unus Phasmati nomen fuit,
alteri Laureolo. Præterque meminit Iuuenalis Satyra 8.
his uersibus:

Consumptis opibus uocem Damasippe locasti
Sipario, clamofum ageres ut Phasina Catulli,
Laureolum uelox etiam bene Lentulus egit,
Iudice me dignus uera cruce.

Sic Laberius Mimum quendam, ut Auctor est Gell. Co-
phinum inscripsit, alium Alexandriam, alium Eulonem.
Ergo in Laureolo Mimo iudex agebatur in cruce: id-
que apud populum fidei representabatur. Et Domitianus
sentem quendam capitalis noxa conuictum ac damnatam
serid iussit in cruce suscipi, atque ab uersa postea discerpi,
spectaculum rei uere populo exhibens. De quo facto per-
quam elegans Epigramma apud Martialis existat l. 1. Id est
huiusmodi:

Qualiter in Scythica re ligatus rupe Prometheus
Assiduam uiuo pectore pauit auem,

Nuda Calydonio sic pectora præbuit uiso,
Non falsa pendens in cruce, Laureolum.
Viuebant laceri membris stillantibus artus,
Inque omni nusquam corpore corpus erat.
Denique supplicium dederat necis ille patrem,
Vel domini iugulum foderat ense nocentem.
Templa uel arcano demens spoliauerat auro,
Subdiderat fœuas uel tibi Roma faces:
Vicerat antiquæ sceleratus crimina fama,
In quo, quæ fuerat fabula, pena fuit.

In quo, quæ fuerat fabula, pena fuit.
Laureoli Mimi Roma representati Suetonius me-
nem facit in C. Caligula, Laureatum Mimos uocari
enim in quibusdam codicibus legitur. Et quum in Laureo
Mimo (inquit) in quo actor propriens se rima (sicut
tunc prorepens e rima) sanguinem uomit, ut plures
darum certatim experimentum artis daret, cruce
abundauit. Iosephus Antiquitatum lib. 19. C. Cap. 19.
mortem describens, uelut explicat argumentum. Len-
li Mimi, dum inquit: In illo si quem spectando, his
auguri a prouenerunt. Mimus namque est intraditus
actum est, ut iudex deprehensus crucifigeretur. Et Iao
mimus fabulam saluauit Cyra, in qua & ipsa
& eius filia Myrrha uidebatur, atque sanguine
arte diffusus, & circa iudicem crucifixum, & uero
miram atque Myrrham. Porro Tertullianus, qui eni-
quitatis periclitatus fuit, sensus hic est: Enthymes-
tius exercitatum in scena, in agenda fabula
Catullus Mimographus Laureolum inscripsit
index in cruce agebatur. Aliquis illam scenam
histrionum in representanda in cruce alii prædica-
la dexteritatem habuisset fortassis crucem superius
est Horon.

181. ut destituta passioni illi suæ in triduo
triplici perplexa. Sic profus legendum ut supra
omissa coniunctione atque. Nam idem uult quod
Rhenan. quoniam complexa fuisse passionem, sicut
tit Billius passioni multipharæ, & quæ multo
constabat, simplex fuisse, omni genere eius (pene-
nis) caput adligi. Illud autem in cruce, quod
petrallet incaptum, intelligi debet ex Irenæo, quum
non adprehendit lumen.

182. Nec ut mater eius, &c. Irenæus est (inquit
nan.) Aliter autem, & longe infelicis actum
Enthymesi filia, quam cum matre eius Sophia, fuit
maiestatem Byrhi patris. Nam mater per Horon
à malis fuit, & deinceps confirmata. Atque hoc
Irenæus: Et non (inquit) quemadmodum mater eius
ma Sophia, non, demutationem in passionibus
sed contrarietatem. Q. D. Passiones eius non
nura, sed uicte potius. Admissis autem mater
Patic. cod. uocem scilicet.

CAP. XV.

183. Age nunc, discant Pythagorici, Stoici, &c. Titulum huic capiti dedimus: Quoniam
his passionibus Materia mundi originem
rit. Atqui quod Stoicorum & Platonicorum
est Materia innata omniuium rerum principium, sicut
supra dictum est lib. præced. adu. Hermet. genem, in
infra cap. sequi mentionem facit maxime cap. 1. num. 1.
ac 11. & cap. 8. num. 32. De Pythagorico
opinioe consentit Epiphanius heres. 7. Scribit Pythagorici
& Peripateticos aequalia dixisse cum Stoicis, &
cis. Quod autem Valentiniani imitati sunt Pythagorici
uide Iren. l. 2. cap. 19.

184. in omnem hanc struem mundi

(inquit Rhenan.) dixit pro structura, siue constructione, ut sepe structus, pro constructus.

185. Mercurius ille Trismegistus.] De hoc, quem Mercurium Ægyptium ibi nuncupat, latius infra lib. de Anima.

186. magister omnium Physicorum.] Physicorum (inquit Rhenan.) nomine Philosophos intelligit. Sic l. 1. adu. Marc. ut plerique Physicorum formidauerint initium ac finem mundo constare. Ego verò non quosuis Philosophos Physicorum nomine intelligi puto à Tertull. sed solum eos, qui de Naturis scripserunt. Sic enim loquitur lib. 5. adu. Marc. Physicæ, id est naturalis superfectionis elementum.

187. Audisti conuersionem genus aliud passionis.] Aduluit ad id quod prædixit: Insuper ad huc & alio fluctu, conuersionis in Christum, à quo viuificata fuerat. Verum hoc genus passionis latius tractat cap. sequ. Ex qua, ut hic subiungit: omnis anima mundi, id est, ut alibi loquitur: animale, seu animalis substantia, dicitur consistisse.

188. etiam ipsius Demiurgi, id est Dei nostri.] De hoc latius cap. 18.

189. Audisti merorem & timorem, &c.] Simile est illud Iren. De timore autem & tristitia reliqua initium habuisse. Qui rectè addit: Et quidem enim Tragedia hic multa est, & phantasia viciniorque illorum aliter atque aliter grauius exponentis, ex quali passione cuiuslibet elementi (sic enim lego) substantia generationem accepit. Nam & Auctor sepe variat. Supra enim c. 49. l. de Prescript. adu. har. Ex pauore (inquit) tenebræ factæ sunt (quod infra cap. 22. appellat nequitiam meroris) spiritus nequitia & malignitatis; ex tristitia & lacrymis (quod ipsum hic late prosequitur) humida fontium, fluminum materia, marisque; addens ibidem & sudores, è quibus quasdam dulces aquas ortas ex Irenæo mox dicemus. Quibus hic paulo post additur: ex conuersione & pauore corporalia elementa ducta sunt, aer nempe, uti arbitror, & aqua & terra, ut sit quadam ex parte repetitio. Addens & rillum illuminatorem, ex quo lumen effulsit. Denique infra c. 23. ridens Auctor ignem, dicit: ex motu uinculis eius excullum, quali & febricitauerit Achamoth.

190. Habuit & salas, habuit & amaras & dulces, &c.] Hic Auctor varia aquarum genera recenset: de quibus paulo latius Irenæus, distinguens unde singula queque orta dicentur; Nempe (ut in summum contrahamus) aquas que in mari sunt, salas à lacrymis, quoniam lacrymæ salse sunt qualitate; fontes verò & flumina, & liquæ sunt aliæ aquæ dulces, ex sudoribus. Addens: Quoniam autem & calidæ sunt aquæ austere, siue acres (quas Auctor vocat amaras & bituminosas & ferruginas) intelligere debes (sic enim lego, pro: debemus, ex Graeco; nam & Billius vertit, intelligendâs tibi relinquo) quid faciens, & ex quo membro emisit. Addit his Auctor: Cælestes imbres pipiauit Achamoth, de quo mox latius. Porro de aqua venenata Nonacris & Lynceitarum, quæ ebrios efficit, infra latius lib. de Anima cap. 50. num. 557.

191. & Salmacis inde se soluerit, quæ masculos molles facit.] Sic ex 3. MS. Vatic. cod. pro: molles facit. Atqui ob hunc (inquit Rhenan.) effectum Ouidius obscenam vocat his carminibus, l. 15. Metamorph.

Quodque magis mirum, sunt qui non corpora tantum,

Verum animos etiam valeant mutare liquores. Cui non audita est obscenæ Salmacis vnda?

Æthiopisq; lacus, quos siquis faucibus hausit, Aut furit, aut patitur mirum grauitate soporè.

Huius rei causam reddens Seneca: similem (inquit) habet vim mero, sed vehementiorem. Nam quemadmodum ebrietas, donec exsiccat, dementia est, & nimia grauitate defertur in somnum; sic aqua huius sulphurea vis habet quoddam acris ex aere noxio virtus, quod mentem aut furore mouet, aut sopore opprimit. Ceterum vnde Salmacis dicta sit molles & impudicos reddere, qui ex ea biberint, quod hic Tertull. vocat, masculos molles facere, docet M. Vitruuius Architecture lib. 2. Is, inquit, (de Salmacidis fonte loquitur) falsa opinione putatur venereo morbo implicare eos, qui ex eo biberint. Sed hæc opinio quare per orbem terrarum falso rumore sit propagata, non pigebit exponere. Non enim quod dicitur molles & impudicos ex ea aqua fieri, id potest esse; sed est eius fontis potestas per lucida, saporque egregius. Quum autem Melas & Arenalias ab Argis & Træene coloniam communem eo loci deduxerunt, Barbaros Caras & Telegas eiecerunt. Hi autem ad montes fugati se congregantes discurrerant, & ibi latrocinia facientes crudeliter eos vastabant. Postea de colonia vnus ad eum fontem propter bonitatem aquæ, quæstus causa, tabernam omnibus copiis instruxit, eamque exercendo eos Barbaros allecibat. Ita singillatim discurrerent, & ad ceteros conuenientes, è duro seroque more commutati in Græcorum consuetudinem & suauitatem sua voluptate reduebantur. Ergo ea aqua non impudico morbi vitio, sed humanitatis dulcedine mollitis animis Barbarorum, eam famam est adeptæ. hæc Vitruuius. Vbi interim id quod adicitur ex Ouidio & Seneca, de aquis Sulphureis, quæ furore aut sopore oppriment, non ad Salmacin pertinet, sed ad quosdam Æthiopiae lacus. Quod ipsum Colophonis adtributum, supra adnotauimus l. de Baptismo. n. 38. & de eodem latius lib. de Anima.

192. pipiauit.] Scribit Festus (inquit Rhenan.) pipiationem esse clamorem plorantis, lingua Ocorum. Pipiauit ergo cælestes imbres Achamoth, id est: pipiando & plorando emisit. Papium verbum est à sono plorantium pipi. Similiter dicit Auctor infra Tom. 5. l. de Monog. infantes pipiantes.

193. Achamoth.] Ex MS. 3. Vatic. cod. lego Achamoth, pro: Achamothe; nam correspondent vbiq; Græcè & Latine Iren. Epiph. & Theodor. In quo nobiscum sentit Rhenan. nam eo quod sic habebat Paterniacensis cod. censet legi debere Achamoth. Et nos; sicuti etiam lego.

194. Ex conuersione.] Irenæus vetus Interpres, qui similiter cap. præced. & postea vertit conuersionem, hic: inconstabilitatem; Abbas Billius: animi anxietatem, & stuporem, Epiph. Interpres: desperationem, Theodoretus verò: dubitationem; omnia enim hæc vox ἀπορία significat. denique Auctor supra cap. 49. l. de Prescript. adu. heret. aporiationem vocat.

195. in tanto circumspecto, &c. ridebat, &c.] Sic ex MS. 3. Vatic. pro: circumspecto, more Tertullianico, qui: prætexto supra & alibi est usus, uti etiam paulo post: quale, pro: quæ. Et qui istud apertius expressit Irenæus iuxta Rhenanum. Aliquando autem (inquit) in cogitationem veniens eius quod dereliquerat eam lumen, diffundebatur & ridebat. Idem interpretatur: nec obstupescas qui, id est, quomodo.

CAP. XVI.

196. Sed quoties ridere voluisset, &c.] Caput hoc

genus Achamoth produxerit, similiter autem Irenaeum (uti etiam citat Rhenan.) satis obscure iuxta aditionem veterem, sed clarus, si ex mea coniectura sic legatur: Hanc autem Achamoth extra passionem factam concepsisse pra (pro: de) gratulatione, eorum quaecumque sunt luminum visione (antea erat: visionem) id est angelorum qui erant cum eo; delectatam in conspectu (sive in conceptu, uti in margine est, & magis voci Graeca correspondet, itaque Tertull. verbis obsecans, quibus praefatur verba pudoris) veru, peperisse fructus secundum imaginem dicunt partium spiritalem, secundum similitudinem factum satellitum Saluatoris. Quae omnia paucioribus & clarius expressit Theodoretus: Ipsam autem separatam ab affectionibus angelorum cepit desiderium, & spiritalem fructum produxit angelis similem. Quare videtur mihi emendari debere textus Graecus, ex quo vertunt quidam: congressam cum illis; neque enim id ait Auctor, aut Theodoretus habent, sed potius; intra seipsam concepsisse ex sola contemplatione.

217. & sibi intimarat.] Intimare (inquit Rhenan.) pro intimum reddere. Sic in lib. de Habitumulebris: Nullus (inquit) clauus argentum intimar tabulis. Vbi vide & Adnotat. nostras c. 5. n. 44. Sive autem legatur: Trinitas generum cum excusis, sive: generis cum 3. MS. Pat. perinde est; ex quibus interim: est, addidi. Legendum autem etiam cum Irenaeo Graeci, ἰλαξορ, & Latini: matriciale, pro eo quod est: ἰλαξ, & materia.

CAP. XVIII.

218. Hac auctoritate, &c.] Inscriptionem damus huic capiti: De Demiurgo per Achamoth ex animalis substantia producto. Atqui recte addit Auctor: quod cum magno horrore blasphemiae & promouendum & legendum est & audiendum. Est enim blasphemiam in Deum nostrum, ex Achamoth partu informi & animalis substantia productum dicere, qui (uti ait Auctor in initio lib. 5. adu. Marc.) sine origine est, aeternus, innatus, infectus, sicut non semel repetit lib. adu. Hermog. Certe etiam huic errori blasphemiam adscribit Irenaeus l. 2. c. 3. ac 9. & etiam impugnat c. 4. 4. 54. ac 55.

219. trium, &c. liberorum.] De Iure (inquit Rhen.) trium liberorum multa sunt passim in constitutionibus veterum Imperatorum. Vetus Interpres, hoc est, expositio Cadici Theodostiani, qui mutilus existat, in cap. de Legitimis hereditibus, l. 5. docet matrem habere ius trium liberorum, singulis tres partes viuis, & libertina quatuor edidit. Huic privilegium etiam illis, qui nullos sustulerunt liberi, interdum principum favore concedebatur. Ius trium liberorum, Suetonio Tranquillo, parui n. felix matrimonium experto, tribuit Traianus Caesar; id rarissimè facere solitus, nec numerum excedens, quem apud amplissimum senatum sibi suffecturum dixerat. Porro mixtum valebat ius trium liberorum ad hereditates aduenidas. Distinguitur autem: Eo animo, vnum ad animale, conuertit; ut vnum ad animale referatur, & conuertit, absolute accipitur.

220. prolatis Soteris disciplinis.] Interpres (inquit Irenaeus) doctrinas vocat: Conuersam (inquit) in formatione eius quae facta erat de conuersione eius animalis substantiae, emisse quoque à Salvatore doctrinas. Sensus est: Soter dicitur Enthyneis, & adiuuit. Na paulo ante dixit Irenaeus: Virtutem Saluatorem fabricasse.

221. Deum fingit huc nostrum.] Fingit accipi pro: formauit, ex eodem Irenaeo patet. Qui addit, sicuti etiam Theodoret. & Epiphanius: ex animali substantia. Quam

blasphemiam idem refutat l. 2. c. 53.

222. praeter haereticorum.] Iterum (uti etiam Rhenan. adnotat) praeter iungit cum Genitio, ut infra cum Ebolatio adu. Marc. l. 4. Praeter oneribus confationum offarcinatum eduxit ex Aegypto, quem admodum illic adnotauimus. Sumit enim praeter, pro praeterquam Cicero ad Q. Fratrem: Atque etiā è Graeci ipsis cauende sunt quaedam familiaritates, praeter hominum perpaucorum; si qui sunt veteri Graeci digni. Sic Graeci τὸ ἄλλῃ usurpant, cum Nominatio coniungentes, pro praeterquam, sive: nisi. Similes etiam sunt loci eiusdem lib. 4. adu. Marc. praeter ex causa adulterij; & supra Tom. 1. Apolog. c. 6. n. 79. praeter vnicò digito.

223. & Demiurgum, & regem vniuersorum.] Sic ex MS. 3. Vatic. cod. Nam non solum Regem, sed & Demiurgum, id est, opificem vniuersorum dicebat. Quod nomen mutuarunt Valentiniani à Demiurgo Platonico.

224. Ab illo enim omnia, si tamen ab illo, & non ab ipsa potius Achamoth, à qua &c.] Sic iterum ex MS. Vatic. & edit. 1. pro quod irrepperat, in ipsa, & à quo. addens ex Iren. Epiph. & Theodor. omnia. Quia sicuti partim Rhen. adnotauit, Irenaeus scribit: Omnia (nam sic ex Graeco legendum, pro: Ea) quae post ipsam sunt, eum formasse latenter (quod hic dicit: occulto) motum à matre sua. Atqui ignorantiam istam Demiurgi impugnat Irenaeus l. 2. c. 5.

225. singillario extrinsecus ducta.] Ita haud dubie legendum cum 2. Pat. MS. cod. aut: singillatio, cum tertio Pat. MS. cod. pro eo quod erat: sigillario. At si dicat, nomen extrinsecus per singula ducta. Si legamus singillario, id deriuatum censetur à singillatum, de quo vide Adnot. nostras ad l. B. Cypriani de Oratione Dominica, n. 18. Si altera, eodem significatu dixit Plautus in Captiuis: His indito cathenas lingularias.

226. nomen illi Metropatoris miscuerunt.] Irenaeus (uti etiam Rhen. adnotauit): Vnde (inquit) Metropatorem & Apatorem, & Demiurgum eum & Patrem (sic enim castigandus est ex Graeco, pro: Fratrem) vocant. Dextrorum quidem patrem dicentes eum, id est Psychicorum; sinistrorum vero, id est Hylicorum, Demiurgum; omnium autem Regem. Atqui quum ἰλαξορ legatur apud Iren. & Epiph. lego: materialium, pro eo quod corruptissimè: maternarum, nam & MS. 3. Vatic. quam proximè accedunt, & id etiam censet Ab. Billius Schol. in Irenaeum.

CAP. XIX.

227. Sed nec nominum proprietates, &c.] Caput hoc inscripsimus: De imaginibus seu similitudinibus, quas ignorante Demiurgo latenter Soter operatus sit in Achamoth. Pertinet autem etiam istud ad fabulas de Ideis Platonici, quas pulchre refutat Iren. l. 2. c. 6. ubi etiam paulo apertius totum hunc locum repetit quam l. 1. c. 1. dicens inter cetera: Quoniam modo ea quae sunt creaturae, sic varia & nulla & innumerabilia Aeonum xxx. imagines esse possunt? & c. ne proluciores simus.

228. in honorem Aeonum imagines commentatam.] Quum & Graecè apud Epiph. & hic apud Tertull. & apud Iren. l. 2. sic legatur; omnino etiam Iren. l. 1. c. 1. legendum: imagines, pro: imaginem. Facit autem ad intellectum, quod posteriori loca Iren. similitudines vocet eorum qui intra Pleroma sunt Aeonum.

229. rursus hoc in Soterem, &c. detorquent.] Clariss (etiam Rhen. adnotat) Irenaeus: Magis autem Saluatorem, per ipsam nempe, dicitur imagines fecisse; quod

alio loco dicit: in conditione per matrem.

230. ut ipsam quidem (nempè Achamoth) imaginem patris.] Apertius est istud dicere Achamoth imaginem patris, & mox N&V filium, seu potius imaginem N& filij, quam sicuti apud Iren. lib. 1. c. 1. legitur: in imagine; ubi adeo etiam sic castigandum & Græcum et Latini textu apparet, ex eiusdem loco posteriori, ubi disertis verbis Demiurgum seu mundi fabricatorem imaginem vnigeniti vocat, non in imagine.

231. inuisibilis & incogniti.] Quod pater ille seu Pater inuisibilis quidem, sed non incognitus, pulcre deducit Iren. l. 2. c. 3.

232. incognita scilicet & inuisibilem Demiurgo.] Istud idem pulcre ac tanquam blasphemiam impugnat ibidem c. 5.

233. eundem autem Demiurgum N&V filium effingeret.] Nempè Soter. Atqui rectè Rhenan. sensus est (inquit): Demiurgum imaginem N& filij Propatoris vnigeniti seu Monogenis effingeret; quod ipsam ibidem impugnat Iren.

234. Archangeli verò Demiurgi opus, reliquos Aeonum expriment.] Id est (eodem Rhenano interpretante) reliquorum Aeonum essent imagines. At contra rectè Iren. loco mox citato: Quum multi sint (inquit) & innumerabiles circa factorem angeli, quomodo Pleromatis angeli, angelos factoris imagines habebunt; iam non consequentibus xxx. Aeonibus (sic lego, pro: Aonibus) in multiformem conditionis varietatem, &c. que compendij gratia omitimus. Hoc interim inde patet, quod Valentiniani præter angelos satellites Soteris in Pleromate, etiam angelos seu archangelos (uti vocat solus Tertullian. quantum apparet ad distinctionem cælorum) opus Demiurgi somniauerunt; atque adeo etiam in Schemate nostro archangelos Demiurgo comites adieci. Atqui rectè Rhenan. ibi: multo magis patris subaudit: ignatum.

235. imaginem N& ignorantis patrem.] Etiam hanc blasphemiam impugnat Iren. ubi supra.

236. & angelos famulos simulacra dominorum.] Famulos appellat, quos supra c. 12. satellites; & simulacra, id est imagines Dominorum, nempe, uti paulo ante: ceterorum Aeonum.

237. mulum de asino pingere.] Vice (inquit Rhenan.) proverby usurpat: mulum de asino pingere, id est: ad exemplar ineptiarum, simulum ineptiarum exemplum representare, aut ad mendacia, nova mendacia confingere. Nam subiicit:

238. & Ptolomæum describere de Valentino.] Portentosis ista nugis prior Valentinus commentus est, Ptolomæus aliquid de suo adiecit, ab Auctore nonnihil varians. Ergo Valentinus hæreticos istius auctori, nomen alicui competit, ut muli Ptolomæo discipulo. Ex asino & equa mulus gignitur mense 12. ait Plinius l. 8. & mox addit: Observatum è duobus diuersis generibus nata tertij generis fieri, & neutri parentum esse similia; eaque ipsa que ita nata sunt, non gignere in omni animalium genere. Et non sine causa muli vocabulum Ptolomæo sit tribuendum.

CAP. XX.

239. Igitur Demiurgus extra Pleromatis limites constitutus, &c.] Hoc caput inscripsimus: Quod Demiurgus mundum hunc & cælos condiderit. Atqui istud etiam impugnat Iren. l. 2. cap. 5. maxime quum dicat à Demiurgo extra Pleroma constituto mundum conditum.

240. nouam prouinciam.] Adhuc (inquit Rhenan.) ad morem Imperatorum, qui prouincias subabant; & est Appositio. Hoc Irenæus his verbis refert: Item itaque & Deum dicunt factum eorum que sunt extra Pleroma fabricatorem esse omnium Psychicorum & Hylicorum. Separantem enim duas substantias, scilicet & de incorporalibus corporalia facientem, factamque sunt cælestia & terrena; & factum Hylicorum & Psychicorum, dextrorum & sinistrorum fabricatorem, leuium & grauium, sursum aduolentem, & deorsum deuergentium; sic enim legendum prædicamentum.

241. duplicis substantiæ illius deltrusa.] Irenæus habent iterum vocem Tertullianicam 2. Vatic. M. & Rhen. pro: deltrusa. Respicit autem (inquit ibidem) quod supra dixit c. 16. deltruxit seorsum in materialis prouinciam paratorem.

242. sublimantia.] Id absolute dictum (etiam notante) pro: in sublime tendentia.

243. quum ipsam cælorum septemplex nam solio desuper suo finit, &c.] Lego ex 4. & 5. quum. Hanc vero mox: hebdomadem solio locat. Similiter Irenæus l. 1. c. 1. & Epip. (etiam Irenæo tante) Septem quoque cælos fecisse, super quos Deum esse dicunt, & propter hoc Hebdomadam vocant Solium verò seui fedem vocat Demiurgus septem scenam cælorum, quod illis desuper in ipsa aliter atque Deum in cælo Empyreæ super omnia orthodoxi collocant. Pro eo autem quod Sabbatum in Demiurgum hic habet Auctor, Iren. Hebdomadam & Ogdoad mater Achamoth, &c.

244. sic legendum, aut: Ogdoad mater; alioquin erit oratio Latina, quamquam etiam, si postremam gramus, oportebit adicere dicunt, quod habet Epiphanius quare prius magis placet. Lego etiam M. 5. 3. Vatic. primogenitalis, pro eo quod tamquam gantius substitutum erat: primigenialis.

245. Cælos autem nocteros.] Nocteros (inquit Rhenan.) intellectuales. Maluit enim vti Irenæus. Atque adeo omnino sic legendum, pro eo quod Irenæus dicens: nocteros. Proinde etiam Græcum excipiamus: phan. sic castigandum, maxime quum illud reuertitur: intellectualis, nec absimiliter Irenæus uterque.

246. sicut & paradysum archangelum Paulo aliter Iren. rector dicitur dicitur. Irenæus dicitur, quod rectè Irenæus Epiphanius, Irenæus dicitur angelum potentia esse. Irenæus, quare & quod Irenæus legi debet virtute angelum quartum Irenæus, pro eo quod est: virtutem. Atqui videtur Irenæus in ea fuisse sententia, ut paradysum excipiamus, quod (uti rectè aduertit Ptolomæus) adscribit Seleucianorum & Hermetianorum hæres. verum de hoc latius infra Tom. 4. ad Irenæum de Paradiso. Porro impugnat etiam istud, ad Irenæum l. 2. c. 55.

247. Satis meminerat Ptolomæus præterea discipulorum, &c.] Videtur (inquit Rhenan.) Ptolomæus Valentini sectator id commentus esse ad Irenæum archangelum quarto supra cælorum tertium excipiamus, quod autem puercilia discipula, fabulas pariter, quod autem puercilia recitari à muribus aut auibus. Notandum autem, eodem interprete, locus est muribus paribus constitus, à nucæ, ut Laurentium à Lami, Laurentium quercu.

248. & ideo fortasse non scit.] locus est (inquit idem) in Demiurgum quem Valentiniani fabulabantur putasse omnia a semetipso fecisse, quum ea fecisset Achamoth. Caelum enim fecisse necscientem caelum, & hominem plasmasse ignorantem hominem, terram autem ostendisse non scientem terram. Et in omnibus sic dicunt ignorasse eum figuras eorum que faciebat, & ipsam etiam ignorasse matrem, at semetipsum putasse omnia esse. Irenaei verba sunt, que retuli idcirco, ut intelligatur hic Tertull.

249. quae & effectum suum ministrabat.] Irenaeus (ut idem etiam adnotauit) Causam (inquit) ei fuisse matrem eius talis opinionis suae (sic enim lego cum Bilio ex Graeco pro operationis) dicitur, quia sic voluerit inducere eum, caput quidem & initium (ut substantiae, dominum autem vniuersae operationis.

250. cur tibi quoque ista noluit nota esse, &c.] Sibi (inquit idem) id est Demiurgo, sibi, proci. Cicero pro lege Manilia: Ex eodem (inquit) Ponto illa Medea quondam profugisse dicitur, quam praedicat in fuga fratris sui membrum in locis, quae se parens profugeretur, dissepauit. Et dicit proeam. Lucanus in quinto Pharsalicae: Quae nox tibi proxima venit, Infamnis viduo tum primam frigida lecto.

CAP. XXI.

251. Interim tenendum Sophiam cognominati, &c.] Caput hoc inscripsimus: De variis nominibus Achamoth. Nam similiter (ut etiam adnotauit Rhenanus) Irenaeus: Hanc autem (inquit) matrem & Ordo adam vocant, & Sophiam, & Terram, & Hierusalem, & Spiritum sanctum, & Dominum masculiniter.

252. Puto & barbam.] Hoc ideo dicit (eodem adnotate) quia vocant eam Spiritum sanctum & Dominum masculiniter, ut modo citauimus ex Irenaeo; quum tamen illa femina sit, domina appellanda, non Dominus. Qui addit per cetera, intelligit eam partem qua viri sumus.

253. Alioquin Demiurgus adeo rerum non erat compos, &c.] Sensus est (inquit idem) Demiurgus non erat compos accedere (spiritualia, id est, intelligere, ipse de animalibus, id est animalis existens, centu inualitudinis id est, propter inualitudinem. Irenaeus (saltem iuxta castigationem Rhenani, cui consentit Iren. noua versio per Biliam & Epiph.) clarius paulo sic habet: Et propter hoc infirmam (antea male, superiorem) illum existentem, ne sciret prius pessime praescire, quae sunt spiritualia, & se putasse solum Deum, & per Prophetas edixisse (pro se dixisse) Ego Deus & absque me non est; adludens ad istud Iren. cap. 4. pro quo Iren. & praeter me nemo.

254. Ergo & factum intelligebat.] Nam & seipsum (ut retulit Rhen.) & factitorem facti, ut ipse sui ipse esse quemcumque, id est aliquem quisquis ille est, quomodo ergo solus sibi videbatur, saltem suspectus (id est suspicans) de aliquo factitatore? Sunt enim verba Auctoris impugnantis iactantiam illam Demiurgi.

CAP. XXII.

255. Tolerabilior infamia est apud illos, &c.] Titulum huic capiti dedimus. De diaboli origine, partim ex Achamoth, partim ex Demiurgo.

256. & spiritualium malitiae.] Sic omnino lego, pro: malitiarum, tum quod dicit supra l. de Praescript. adu. her. c. 49. ex timore (inquit) & ignorantia spiritus nequitiae & malignitatis, tum quod adludit ad illud Ephes. 6. spiritualia nequitiae. Maxime quia sic Irenaeus: De tristitia autem (inquit) spiritualia malitiae dicit facta. Vide & Diabolum genitum habuisse, quem Cosmocratorem vo-

cant, & demonia & omnem spiritalem malitiam substantiam. Atqui hanc varietatem, qua modo ex lacrymis qua ex tristitia oriuntur, factas aquas dicunt Iren. & Tertull. modo ex tristitia spirituales ortas substantias, difficile est in concordiam redigere, nisi forte ex his Auctoris verbis: ex meretoris nequitia; quae quid intelligatur, videtur supra significare, quum dicit: ex timore & ignorantia. Certè c. sequi, rursus de ea re loquitur: si non & illum maestitia.

257. & superiorum magis gnarum.] Apertius Irenaeus: Et Cosmocratorem quidem (inquit) intelligere dicunt ea quae sunt super eum, quoniam sit spiritualis malitia: Demiurgis vero ignorare, cum sit animalis. At qui videntur propterea Cosmocratorem diabolum appellasse, quod Ioan. 12. princeps huius mundi appelleretur, scilicet potius ex Apostolo id desumpsissent, qui Eph. 6. xoc uo xpo 200 205 vocat tenebrarum harum rectores.

258. cui omnes haereses procurantur.] Procurare, & procurari (inquit Rhenan.) semper cum Datino construit. Vide autem similes locos aliquot supra T. l. l. ad Scapulam, c. 4. n. 33.

CAP. XXIII.

259. Singularium autem potestatum arces his finibus collocant, &c.] Caput hoc inscripsimus. De arcibus quibus singuli quique Aeonae collocati sunt, & aëris ac ignis origine. Nam Aeonae hic potestates appellat, quomodo etiam infra c. 30. & rursus lib. adu. Gnosticos: tunc confitendum (inquit Irenaeus loquens) apud veras potestates. Hoc autem ordine Auctor Aeonae collocat, secundum quod etiam Schema Aeonum castigauimus.

In summis summitatibus praefidet Pleroma Tricenarius.] Id est (ut illi) tricenaria Aeonum diuinitatis plenitudo.

Inferius.] Id est, infra Pleroma, Achamoth. Infra Achamoth Demiurgus. Infra Demiurgum Diabolus.

Hanc rem (inquit Rhenan.) narrat Irenaeus his verbis: Habere autem (inquit) medietatis locum eam, scilicet Achamoth, & esse quidem super Demiurgum, subius autem, siue extra Pleroma, usque ad finem. Et infra: Habitare (inquit) matrem quidem ipsorum in eo qui sit caelestis locus, hoc est in medietate; Demiurgum vero in eo qui sit sub caelo locus (nam & Bilius vertit ex Graeco; in subcaelesti loco) hoc est, in Hebdomade: Cosmocratorem vero in eo qui sit secundum nos mundo.

260. metatur medietatem.] Proprie (inquit idem Rhen.) Metari est locum destinare demeritue figendis militum castris: unde dictum, Castra metari. De hoc supra diximus.

261. magis Diabolus.] Subaudi (inquit idem) subest. Nam hunc dicunt Valentiniani in nostro mundo habitare qui caelis subest.

262. ex Sophiae vilis casibus.] Intelligit hic (inquit Rhenanus) Sophiam filiam, siue secundam (nam hoc illi maternum nomen) quae & Enthymesis & Achamoth dicitur. Possit etiam dici inferior Sophia, scilicet mater eius Teleri coniunx Sophia superior. De qua etiam haec sequentia intelligenda sunt: Sophiae maestitia, & Sophiae passionem, cap. sequent. de Sophiae fluctibus, item, & gramis Sophiae. Qui etiam recte adnotat: reciprocandi spiritus spatium, & quae sequuntur, per Appositionem interpretanda, ut ipse quibus aëre circumscriptatur.

263. His omnibus elementis atque corporibus AA ij

ILLIAN, tati onibus

ignis inflabellatus est.] Iren. Ignem verò omnibus his inesse; mortem & corruptelam & ignorantiam omnibus tribus passionibus inabscorsam docent. Sic enim distinguendum puto, ut mors & corruptela & ignorantia tribus passionibus inabscorsae doceantur, non verò ignis sit mors aut corruptela, aut mortifer & exitiosus. Adit autem per iocum fabricatasse, tamquam ex calore februum ignis inflabellatus sit.

CAP. XXIII.

264. Quum talia de Deo vel de Deis, &c.] In-
scriptionem huic capiti datus: De hominis fabrica-
tione per Demiurgum. Legimus autem iterum Deis,
pro: Diis.

265. Molitus enim mundum Demiurgus, &c.]
Legimus enim ex MS. 3. Patie. pro: ergo, Irenaeus autem
sic habet: Quum fabricasset igitur mundum (inquit) fecit
& hominem Choicem, non autem ab hac arida terra, sed
ab inuisibili substantia, & ab effusibili & fluida mate-
ria accipientem.

266. quam nos vnicam nouimus terram, &c.]
Istud addit contra errorem Hæmogenis, (vbi patet lib.
precedent. cap. 5.) de duabus terris, quarum Gen. 1. fiat
mentio; quò pertinet etiam illud: Materia illius scilicet
Philosophica.

267. siccauerit.] Absolutè (inquit Rhenanus) pro,
siccata fuerit.

268. ex pituitis & gramis.] Sunt gramæ (inquit
Rhenan.) oculorum vitia, auctore Festo. Nomen Marcellus
gramarum vocabulo, pituitas oculorum accipiendus docet,
Cecilius adlegans, qui alicubi dixerit: Gramosis oculis
ipsum, aratru dentibus. Graeci γλαυκός vocat, & gramofos
γλαυκός.

269. Figulat ita hominem.] Figulationis (inquit
idem) vocabulo in aliis libris vsus est etiam Tertullianus;
vt in libro de Resurr. carn. Bene autem (inquit) quòd
& plures & duriores quoque doctrinæ, totam homi-
nis figulationem Deo nostro cedunt.

270. & de adflatu suo animat.] Clarius hoc dixit
Auctor quàm Irenaeus: in hunc insufflasse psychi-
cum.

271. ad imaginem & similitudinem factus, &c.]
Similiter Iren. Et hunc esse secundum imaginem & si-
militudinem factum. Quomodo autem homo quadruplex
res, latius sequi cap.

272. vt imago quidem, Choicus deputeret, ma-
terialis scilicet.] Apertius Iren. secundum imaginem
quidem hylicum esse, proximum quidem, sed non eiusdem
substantia Deo. Vbi Hylicum dixit, quòd Auctor Mate-
rialem, cum ibi cum postea sapè; nam Auctori frequen-
tior est vox Choicus, Irenæo rarior, frequentior Hylicus.
Hinc est quòd Paraphrasticus adiungit Auctor, non ad
verbum, materialis scilicet. Correspondet enim hæc vox
hylico, at choicus terrenum significat.

273. similitudo autem, animalis.] Irenaeus iterum
clarius: secundum similitudinem autem psychicum. Ve-
rum de psychico, seu animali homine, latius infra T.
51. de Irenæo adu. Psychicos, n. 2.

274. & hanc esse pelliceam tunicam.] Sic vertit
Auctor quòd Græcè est δερματικὴ, & proinde etiam
in veteri Interprete legi debet proculdubio: dermatinam,
non Adamantinam, aut: Adamiticam, aut quòd legit
Rhen. adamantinam. Vide Adnotat. Feu-ardentij nu-
mer. 77. Et quidem (inquit Rhenan.) lib. de Resurr. carn.
cap. 7. sic scribit Tertull. noster: Neque enim (inquit) vt
quidam volunt, illæ pellicæ tunicæ, quas Adam

& Eua paradifum exuti, inducerent, ipse erunt ca-
nis ex limo reformatio, &c. vbi inuoluit motus Valen-
tinianos, D. Hieronymus adu. errores Iovinii Hieronymi-
tani disputas, inter cetera arguit eum, quòd tunicas pel-
liceas, humana corpora interpretetur, quibus post peccatum
& eiectionem de paradiso Adam & Eua nudati sunt
quasi ante in paradiso sine carne, neruis & ossibus fuerint.
De quo plura infra Liam citato c. 7. n. 62.

CAP. XXV.

275. Inerat autem in Achamoth, &c.] Capiti
hunc titulum datus: De spiritali semine hominatio-
fuso, & proinde de hominis quadruplici fabrica-
tione. Nominatim autem istam opinionem recenset hæc
Auctor infra lib. sequen. de Anima, cap. 11. Ne-
diutius (inquit) de isto nisi propter hereticos, qui
nescio quod semen spiritale insulcunt animæ,
Sophiæ matris occulta liberalitate collatum, spe-
rante factore; quum scriptura factoris magis
sui conscia, nihil amplius promulgauerit, quàm
Deum flantem in faciem hominis flatu vitæ
dicat Deum, nõ Sophiam, & hominem factum ma-
mam viuam, per quam exinde spirat & viuam
pertinet etiam illud eiusdem lib. cap. 21. Quid enim
ritale in Adam?

276. peculium quoddam feminis spiritale
est (inquit Rhenan.) quòd supra dixit: Et tamen
aliquo peculio relinquitur. Quale autem
spiritalis, latius indicat Irenaeus his verbis: Partem
matris ipsorum, quem ex angelorum qui sunt in
torem contemplatione concepit, existentem eiusdem
matris suæ spiritus alius: ipsum enim ignitæ
gum dicunt, & latenter depositum esse in eorum
eo, vt per eum in eam quæ ab eo esset animam
& immateriale hoc corpus, gestatum quoque
ro in his et amplificatis, paratum fiat ad
felicem rationis. Quamquam interm Græcam
rectius interpretetur Tertullian. & Billou
quàm veteris Irenæi Interpretis, rationem.

277. traducem animæ suæ.] De anima,
traducem nobis infundatur, latius sequi libro de
& in Prolegomenis inter Paradoxa Tertullian.

278. Latuit homo spiritalis statu in
Irenaeus (citante etiam Rhenano.) Latuit
quemadmodum dicunt, Demiurgum, con-
fatione eius à Sophiæ, spiritalis homo, in-
te & providentia. Atque hoc vltimum est
mox dixit: Accipe inductriam (inquit)
providentia huius. Quomodo enim
trem suam ignorauit, sic & semen eius.
sam Ecclesiam esse dicunt exemplum
Tertull. Superioris Ecclesia.

279. Proinde eum ab Achamoth de-
&c.] Totius (inquit Rhenanus) sententia
Eum, censum nempe spiritalem, ab Achamoth
putant Valentiniani, animalem à Demiurgo,
cum à substantia & hoc est, ab illa
sophica, in quam heretici quidam
nempe, vbi patet lib. preced.) principium
fecerit Deus cælum & terram, interpretatur,
à materia. Quòd ipsum sic expressit Irenaeus
esse ex semetipso (sic enim lego, pro: in, ex
sit, ex figmento suo) hominem euoluit, vt
etiam, pro: habeant animam quidem à Demiurgo,
à limo, & carnem à materia, spiritalem vero

à matre Achamoth.

280. Habes nouum, id est, quadruplum Geryonem. Ex hoc (inquit Rhen.) quadruplici hominis censu, spiritali, Animali, Choico, & Carnali, nouum Geryonem constitutum Valentiniani, non triforem, ut ille fuit, sed quadriformem. Porro Geryonem ipsum non triplicis nature, ut fabulis proditur, fuisse ferunt, sed tres si artes tante concordie existisse, ut uno animo omnes regi viderentur. Ex Iustino. Vide & Adnotat. nostras supra Tom. 1. lib. de Pallio c. 4. n. 69.

CAP. XXVI.

281. Sic & exitum singulis diuidunt, &c. In scriptis hoc capitulum: De tribus hominum generibus quem exitum fortiantur, sive: De Trinitate hominis, quemadmodum loquitur Auctor supra lib. de Prescript. adu. haeret. cap. 7. ubi vide Adnotat. nostras n. 39. Facit autem Auctor transitum à quadruplici censu ad tres hominum species, eo quod (vix etiam adnotauit Abbas Billius) corpus & caro eadem sint. Eodem pertinet illud lib. sequens. de Anima cap. 21. Iam nec triformis, ut adhuc Trinitas Valentiniana cædatur, quæ nec ipsa in Adam recognoscitur; & paulo post. Iud enim conuertibilem negant naturam, ut Trinitatem suam in singulis proprietatibus figant. Quibus locis & maxime illis verbis: ut adhuc cædatur, ad hunc lib. adu. haeret. sicut etiam ibi adnotauimus num. 269. Irenæus ipsius sic explicat: Quomodo sunt igitur tria (sic enim lego cum Abb. Billio, pro: tres: Materiale (quod etiam scriptum vocant) ex necessitate perire dicunt; quippe quomodo nullam inspirationem, id est, spem, incorrupte recipere possit. Spiritale verò (ita etiam, pro: spiritalem) emissum esse, ut hic animali coniunctum formetur; ut videtur ei in conuersationibus. Expone ut erudiri & excerceri, scilicet animalis census possit cum eo, scilicet spiritali, in conuersationibus. Quibus addit quod Tertull. non habet: Et hoc esse dicunt salem (vix rursus lego cum Abb. Billio, pro: salem) & lumen mundi. Hæc enim ille. Vnde patet dubitatum euentum hic accipi pro duobus, & comparationem, pro preparationem ac formationem.

282. ut erudiri cum eo, & excerceri in conuersationibus possit. Ex prædictis verbis patet legi debere: possit, pro: potuit, quemadmodum legendum etiam Rhenanus censuit. Porro (inquit idem) conuersationis vocabulum, haud inelegans est. Iustinus lib. 44. Inde denique (inquit) conuersatione nutritis, eximia puero pernicitas fuit. Loquitur de expositio puero, quem cerua auerat. Dixit autem etiam supra Auctor Tom. 2. lib. ad Martyras, 2. conuersationem sæculi & carceris cōparentem.

283. Indignis enim. Irenæus (inquit Rhen.) Opus erat enim animalis sensibus disciplinis.

284. in hoc & paraturam mundi prospectam. Et hic (inquit idem) paraturam habes, pro creatione sive conditione mundi. Iren. Ob quam causam (inquit) & mundum fabricatum esse dicunt.

285. In hoc & Soterem animale in mundo repræsentatum, &c. Sic profus lego ex Iren. addens: animale. Et saluatorem (inquit) ad hoc uenisse animale, sive potestatis est ut id saluer. Hinc appellat alia adhuc compositione monstrosam, ut potè quem Valentiniani non solum ex omnibus Æoniis conuocatum supra dixerint, cap. 12. sed & tres indiuile substantiarum conspicientias (sive potius, quod

malim legere cum Irenæo, primitias, quia Græcè est: ἀρχαῖαι) spiritalem, animale, & corporalem.

286. quarum summam salutem esset redacturus. Sic etiam alibi (adnotat Rhenanus) loquitur Tertull. utens redigendi verbo.

287. animale verò, quem mox, &c. Aut Apoposito est (inquit idem) aut figura Græca, hoc est: Soter suscepit animale substantiam, secundum Christum, quem mox induit à Demiurgo. Nam Valentiniani Demiurgo quoque suum Christum filium naturalem adsignabat, Irenæus clarius: A Demiurgo verò indutum psychicum, id est animale Christum. Addit autem mox Auctor, eo quod mox (c. n. sequ.) de Christo Demiurgi animale sit tractaturus.

288. administrationis vi, &c. Græcè ὁ τροποποιῶν tam apud Theodoretum quam Epiph. quam rectius uerit Abb. Billius: dispensationem quare & apud vet. Iren. Interp. sic legendum censet: à dispensatione (antra corruptione: dispositione) circumdatum corpus animale habens substantiam, paratum verò inenarrabili arte, pro quo Auctor: inenarrabili rationis ingenio, pro quo Theodor. arcans quodam modo & ineffabili.

289. quo congressui, & conspectui, & contactui, & defunctui, &c. subiaceret. Hoc sic Irenæus: ut & visibile & palpabile & passibile fieret. Igitur defunctui (inquit Rhenan.) hoc est functioni cuiuslibet quam exercet homo. Defunctus enim iuxta quartam inflexionem, pro defunctione sive functione.

290. ingratiss. Hoc est (inquit idem) non sua sponte, & inuitis, ferentis in Eunucho: Opus faciam, ut defatiger usque, ingratiss ut dormiā. Ingratis, inquit Donatus, id est non ultro, quia nobis viderone grata sunt: ingrata, que ab inuitis sunt ac recusantibus. Hinc ingratiss aduerbium quibusdam usurpatum. Atqui similiter Auctor supra l. preced. adu. Hermog. c. 19. diuersa pars suspiciones suas ingratiss fulcire conatur, ne scilicet non inde instrui videretur; & lib. de Anima c. 11. & hic spiritum ingratiss pronuntiamus.

291. Materiale autem, &c. Irenæus: Hylicon autem nihil omnino suscepit. Non enim Hylicon capax salutis.

CAP. XXVII.

292. Nunc reddo de Christo, &c. Verba hæc capituli titulum indicant: De Christo Demiurgi filio animali. Perim contra hanc blasphemiam late Auctor scripsit infra lib. de Carne Christi, agens contra tertiam hæresim.

293. In quem tanta licentia Iesum inferunt, &c. Hanc reddit sensum Rhenan. Valentiniani inferunt Iesum illum ex omnium Æonum desolatione constātem Soterem, in animale Demiurgi Christum, facilem Christum constituentes. Et semen spiritale eodem modo in animale insulciunt, quemadmodum patebit in sequentibus.

294. Esse enim Demiurgo Christum filium suum naturalem, &c. Legi: enim, pro: etiam. Atqui ratidem penè dicitur Iren. Sunt autem, inquit, qui dicant, emisse eum, scilicet Demiurgum, Christum filium suum, sed Animalem. Et de hoc per Prophetas locutum esse.

295. in Præpositionum quæstionibus positum. Hoc dicit (inquit Rhenan.) propter Præpositiones: ex, & per. Exponunt enim Christum ex virgine natum, id est per virginem; hoc est enim quod subdit:

296. id est, per virginem, non ex virgine adiutum, &c.] *Huc pertinet illud supra lib. de Prescript. adu. her. c. 49.* Hunc autem (Christum nempe) in substantia corporis nostri non fuisse, sed spiritale nescio quod corpus de caelo deferretur, quasi aquam per fistulam, sic per Mariam virginem transfuisse, nihil inde vel accipientem, vel mutuam. Hoc est enim quod hic dicit: transfusorio potius quam generatorio more. & quod Iren. Esse autem hunc qui per Mariam transferit quasi aqua per tubum. De eadem heresi septimam infra Auctor l. de Car. Christi c. 1. aut poterat (inquit) & carnem & natiuitatem confessus, aliter illas interpretari, ut condiscipulus & confessor eius (nempe Marcionis.) & rursus alibi: Licuit (inquit) & Valentino ex privilegio haeretico carnem Christi spiritalem comminisci, &c. ubi late eandem confutat penè ad finem libri vsque, quo proinde Lectorem remittimus.

297. Super hunc itaque Christum deuolasse, &c. Soterem per effigiem columbae.] *Necessario sic legere oportet, pro: deuolasse Iesum, quia praeterquam quod prius dixit: in quem tanta licentia inferant Iesum, etiam mox distinctè loquitur de substantiis: Corporalis Iesuciana, & illa Soteriana columbina. Consentiant etiam Iren. & Epiph. Et in hunc (inquit) hoc est, in animale Demurgi Christum, in baptisinate descendisse illum qui esset in Pleromate ex omnibus, saluatorem in figura columbae.*

298. Fuisse autem & in Christo etiam ex Achamoth, &c.] *Irenaeus: Fuisse autem (inquit) in eo & illud quod est ab Achamoth, semen spiritale.*

299. Nam in figuram principalis Tetradis, &c.] *Irenaeus: Dominum igitur nostrum (inquit) ex quatuor his compositum fuisse dicunt, seruantem typi primogenita & prima quaternionis: de spiritali, quod erat ab Achamoth; & de animali, quod erat de Demurgo; & de dispensatione, quod erat factum inenarrabili arte; & de saluatore, quod erat illa qua descendit in eum columba. Qui una cum Epiphatio in hoc differt, quod corporalem substantiam de dispensatione (sic iterum lego, pro: dispositione) dicit compositam; de qua supra cap. praecedent. num. 288. pro eo quod Auctor corporalem (vri modo dictum est) Iesucianam vocat. Certè vel hinc constat, quod Valentini (quorum hi opiniones referunt) sibi non constarent, ut potè quum prius dispensationem hanc tam Irenaeus quam Auctor Soteri adscribat, hic verò à Soteriana substantia distinguat.*

300. Et Soter quidem, &c.] *Irenaeus: Et hunc quidem (inquit) impassibilem perseverasse; non enim possibile erat pati eum, quum sit incomprehensibilis & insusceptibilis.*

301. Denique quum ad adprehensiones veniret, &c.] *Irenaeus: Et propter hoc (inquit) ablatum esse, quum traderetur ad Pilatum, illum qui depositus erat in eum spiritus Christi.*

302. Proinde nec matris semen, &c.] *Irenaeus: Sed ne id quidem (inquit) quod à matre erat semen, passum esse dicunt. Impassibile enim & illud, quippe spiritale & insusceptibile, etiam ipsi Demurgo. Quod autem ille & Auctor impassibile hic; in subditium dicit, quod etiam putat usitatum Rhenan. lib. praeced. adu. Hermogenem, mihi certè nunc non occurrit.*

303. Patitur verò animalis & carnis Christi, &c.] *Hanc sententiam (inquit Rhenan.) clarè expo-*

nit Irenaeus, sic scribens: Passus est autem (inquit) secundum hos, animalis Christus, & ille qui ex dispensatione fabricatus in mysterio, ut ostendat per eum materiam superiorem Christi, illius qui extensus est cruci, & formavit Achamoth, formationem secundam substantiam. Omnia enim haec exempla illorum esse dicunt, hinc ille. Atqui hinc etiam alia causa significatur, cor hinc crucem nuncupant, quod non solum ab Ebon Achamoth crucifixus sit, uti supra est cap. 10. sed etiam quod superior Christus, qui ad Achamoth formatam venerat, cruci, id est, Horo fuerit innixus; immo (uti legunt Iren. & Epiph.) in crucem extensus, illi suas blasphemias nitebantur ex historia vera crucis Christi colorare.

304. Ita omnia in imagines videntur,] *Vide hanc re supra latius cap. 19.*

CAP. XXVIII.

305. Interea Demiurgus omnium adhuc dicitur, &c.] *Caput hoc inscriptissimum: De animabus melioribus in Prophetas, & (vri cap. sequen.) in Reges & sacerdotes adlegis. Clarus autem istud lineam aduocantem teriectis, quas non habet Auctor, sic explicat Irenaeus: verò qua habuerunt semen id quod est ab Achamoth animas meliores dicunt fuisse quam reliquas. Quae plus eas esse dilectas à Demurgo, non sciunt, sed à semetipso putante esse tales. Quapropter & prophetas, ait, distribuere & sacerdotes & legum multas de hoc semine dicit per Prophetas. Demurgus autem (en ea qua hic attingit Auctor) quae perantem qua essent super eum, moueri quum ad dicuntur, contempisse verò ea, aliam atque causam putantem, in spiritu qui propheta lego cum Bilio & Interprete Epiphany ex Gubentem & ipsum suam aliquam motionem, priminem, siue perplexionem peiorum; & sic eorum perseverasse (ita lego, pro: conseruasse, cum quia Graecè est: ἀσθενεῖν) vsque ad salutatoris.*

306. (diuidunt enim & Prophetiae patet in Achamoth, in semè, in Demiurgum.)] *Haec Parenthesi ad maiorem loci intellectum inueniunt Iren. verbis iam citatis interseruit: Demurgus autem vidunt Prophetas, aliquid quidem à matre dicitur, aliquid à semine, aliquid autem ab ipsi.*

307. vbi aduentum Soteris accepit, &c.] *Irenaeus: venisset autem (inquit Iren.) saluator, didicisse enim, quod Demurgum) ab eo omnia dicitur, & in quibus cessasse cum omni virtute sua, & eum esse illum magis gelio Centurionem, dicentem Saluatori: Et quae potestate mea habeo militem, & seruis, & quod quocumque dicitur. Sine autem legat: occurrit cum v. f. a. c. d. cum reliquis, accurrat, perinde est.*

308. quod successurus sit in locum matris,] *Nempe secundum tabulatum cenaculi matris, sicuti latius c. 31. ipsum habet etiam Irenaeus, sed videri potest, sine nonnihil immutato: Perfectionem autem eum, quae eam qua secundum ipsum est mundi creationem, sicuti Bilio lego, pro creationem; nam Graecè est: κτίσις, & Auctor dispensationem vertit) vsque ad id tempus oportet, maxime autem propter Ecclesiae diligentiam curam, & propter agnitionem preparati prout, quod in locum matris transibit.*

CAP. XXIX.

309. Colligam nunc ex dispersis, &c.] *Haec*

nem huius capiti damus: De hominum & animarum tribus generibus adinstar tripartita Adæ posteritatis, Cain, Abel, & Seth. Recte autem dicitur: Colligam nunc ex disperso, quia alio ordine narrat, & sub finem huius capitis multa omittit, quæ habet Irenæus, nempe quæ habet de deprauata scripturarum citatione, fortassis quod lib. de Præscript. aduers. hæret. id argumentum late tractasset, quod Lectorem remittimus, & ad Adnat. Fen. ardentij in Iren. lib. 1. cap. 1. num. 55. 56. & 57. Deinde etiam prætermittit Auctor scripturæ, quas prof. citabant Valentiniani, quæ latissime citantur ab Iren. lib. 1. cap. 1. & Epiph. hæret. 3. 1. Legi autem malim: & tamen vitiam in Adam, pro: in unum tam, quia supra cap. 25. & 26. disertis verbis indicauit Auctor, Triformem naturam illam in uno homine primo unitam fuisse, maxime ob id quod sequitur: inde iam diuidit. Nihil tamen volui immutare, quod Rhenanus sic explicet: in unum (inquit) ab inueniendo, quod Greci dicunt εἰς ἓν.

310. inde iam diuidunt, &c.] Similiter Iren. Hominum autem (inquit) tria genera dicunt: Spiritalem, Psychicum, Chocicum, quemadmodum fuit Cain, Abel, Seth; ostendans & ex his tres naturas, iam non secundum unumquemque, sed secundum genus.

311. Chocicum salutis degeneratum.] Sicut (inquit Rhenan.) degenerem appellamus eum qui generosus non est, ita: degeneratum salutis vocat, quod ad salutem non est generatum. Irenæus enim sic istud reddit: Et chocicum quidem in corruptelam abiit.

312. Animale mediæ spei deliberatum.] Deliberatum (inquit Rhenan.) hoc est adiudicatum. Festus Pompeius auctor est, deliberare, à libella qua quid perpenditur, dictum. Et supra dixit, utens Metaphora aliquid in libra adpendentis, cum de animalis sensu loqueretur, cap. 26. Animalis verò (inquit) quem & dextrum adpellant, dobitatam euentum, utpote inter materiam, spiritalemque nutanti, & illac debito, quâ plurimum aduertit. Hinc videri potest non ineptè hoc vocabulum præsentis loco accommodasse. Iren. clarius sic expressit: Animale verò (sic enim legitur: animalom) si meliora elegerit, in loco mediæ spei refrigeraturum. Hinc est, quia hic salus adhuc dubia, quod spiritale dicat. Auctor certæ salutis præiudicatum.

313. Sic & animas ipsas duplici proprietate discernunt.] Similiter Irenæus verbis aliquot interiectis: Et ipsa quidem animas rursus subdividetes, dicunt quasdam quidem naturæ bonas, quasdam autem naturæ malas: Et bonas quidem has esse, quæ capaces seminis sunt, alias verò naturæ nequam, nunquam capere illud semen.

314. De obuenientia.] Vsurpat (inquit Rhenan.) obuenientiam substantiæ, cui supra delinquentiam, peccantiam, nocentiam; & proximè proficientiam. Obuenienti verbo solent viri reconferri. Nam proprie obueniunt nobis bona, quæ aliunde ad nos deferuntur. Unde hereditas obuenire dicitur. Eleganter Seneca: Philisipha hominis (inquit) non obuenit, sed eam sibi querere dicit. Hinc obuenientes apud Vlpian. pro redituibus annuis.

315. Id ergo granum feminis spiritalis, &c.] Spiritalia vero (inquit Iren.) infeminas Achamoth, ex illo tempore usque nunc; & ipsorum animæ eruduntur quidem hic; & femina enutritæ, quia pusilla emittantur, post deinde perfectione digna habita, &c. Vbi & in-

storum anima legimus, pro: propter quod & anima conformiter Billio & Epiph. Interpreti, quia Græcè est: διὰ τῶν, pro quo videtur legisse veteris Interpretis διὸ &. Et quæ istud est quod addit Auctor:

316. Sed eruditi huius, &c.] Eruditi dicit, pro eruditione. Nā gaudet (inquit Rhenan.) nominibus quartæ inflexionis. Sic infra pro prolotione, prolatum usurpat. Id quod etiam Tacito sollemne est, apud quem legi, accitū, concessu, obiectu, distinctu, subiectu, transpositu, prouisu, missu, lectu, aduectu, & indutiu gerere. Vt apud Linnium: armatu & diuisus esse, & receptum habere. Corro quod hic dicit Tertull. eruditi huius fides augetur atque prouehitur, consona cum illo quod præcedit: Spiritalem emitti in animalis comparatione, ut erudiri cum eò, & exerceri in conuersationibus possit. Verbum erudiri in lib. de Carne Christi, elegantè usurpat: Quia per florem (inquit) & ex flore omnis arbor eruditur in fructum.

317. ceu supra diximus.] Sic ex MS. 3. Var. cod. pro eo quod Rhenan. ceu prædiximus. Indicat autem (inquit idem) eum locum ubi supra dixit, de semine loquens: Ad hoc enim & depoluerat & occultauerat, ut quem Demiurgus animam mox de suo adfactu in Adam communicaret, pariter & semen illud spiritale quasi per canalem animam deriuaretur in Chocicum, atque ita feturatum in corpore materiali, velut in vtero, & adultum illic, idoneum inueniretur suscipiendo quandoque sermoni perfectio. Locus est supra cap. 25.

318. animæque hoc ipso ita ceteris præuertit.] Hoc est quod ab Iren. paulo ante num. 305. citatum est. Eas quæ habuerunt semen id quod est ab Achamoth, animas meliores esse dicunt quam reliquas. Præuertunt autem, id est, antecurrunt, superant & excellent ceteras. Tacitus lib. 7. Rhodij (inquit) impigre præueterunt. Quapropter & plus eas dilectas à Demiurgo non sciente causam, sed à semetipso putante esse tales.

319. Ex earum ergo laterculo.] Est (inquit Rhenan.) Laterculum, libri nomen, in quo dignitatum omnium tam militarum quam civilium cognitio continebatur. Hic erat penes Primicerium notariorum. Sanè in volumine, quod descriptionem Imperialium officiorum quum Orientis tum Occidentis cum imaginibus complectitur, Laterculi picturam cernere est, sed maioris. Vt etiam minus fuisse scias, cuius sit mentio in Codice, lib. 1. de Officio quæst. l. Totius minoris laterculi curam. Sacrum laterculum Iustinianus adpellat in libro Anticreticorum, in tractatu: Vt iudices sine quoquo suffragio fiant. Item in tractatu: De Mandatis principum, in principio: & Laterculenses, laterculis prædictis, in l. Compertimus, & in l. fin. c. de proximis sacrorum scripturum, ceterisque qui in sacris scriptis militantes, lib. 12. Porro superior maius Laterculum dignitates civiles continuisse, minus dignitates militares. Id quod colligo ex l. Totius, c. de Officio, quæst. lib. 1.

CAP. XXX.

320. Ideoque nec operationes sibi necessarias, &c.] Titulum huius capiti dedimus: Quod sibi operationes necessarias non existiment, sed nobis. Hoc est (inquit Rhenanus) quod & Irenæus (sed multo ante) tradit: Quapropter & nobis quidem necessariam esse bonam conuersationem respondent, aliter enim impossibile esse saluari: Semetipos autem non per operationem, sed eo quod sunt naturaliter spiritales, saluari omnino dicunt. Quemadmodum enim Chocicum impossibile est sa-

LLIAN, ationibus

litem percipere (non enim esse illud capax salutis dicunt) sic iterum quod spiritale, quod semetipsum esse volunt impossibile esse corruptelam percipere, licet in quibuscumque fuerint facti. Quemadmodum enim aurum in ceno depositum non amittit decorem suum, sed suam naturam custodit, cum cenum nihil nocere auro possit; sic & semetipsum dicunt, licet in quibuscumque materialibus operibus sint, nihil semetipsum noceri, neque amittere spiritalem substantiam. Quapropter & intemperate omnia que verentur, hi qui sunt ipsorum perfecti, operantur de quibus scriptura confirmant, quoniam qui faciunt ea, regnum Dei non hereditabunt. Etenim idololatra indifferenter manducant, nihil inquinari ab eis putantes; & in omnem diem festum ethnicorum pro voluntate in honore eorum factum, primi conveniunt, ut ne hoc quidem abstineant, quod est apud Deum & apud homines odiosum, muneris homicidiale spectaculum. Quidam autem & carnis voluptatibus insatiabiliter inferentes, carnalia carnalibus, spiritalia spiritalibus reddi dicunt. Et quidam quidem ex ipsis clam eas mulieres, que disunt ab eis doctrinam hanc, corrumpunt; quemadmodum multa sepe ab his suis se, post converse mulieres ad Ecclesiam Dei, cum reliquo errore & hoc confesse sunt. Alij vero, ne manifeste quidem erubescerent, quas cumque adamauerint mulieres, his a viris suis abstrahentes, suas nuptias fecerunt. Alij vero valde modesto initio, quasi cum sororibus fingentes habitare, procedente tempore manifestati sunt, gramma sorore a fratre facta. Et alia multa odiosa & irreligiosa facientes. Hec Irenaeus. Cuius loci innotuit facit contra eos qui bona opera non necessaria audent adserere, uti recte adnotavit Feuardentius num. 48. Pertinet autem hoc illud Clementis Alexandrini lib. 2. Stromat. Valentiniani, inquit, quum nobis quidem simplicibus fidem (addunt Iren. & Tertull. etiam opera) tribuerint, sibi qui natura salvi sunt, volunt esse cognitionem, ex excellentis abundantia seminis, dicentes esse eam longe magis a fide separant, quam spiritale ab animali. Quem ipsum errorem, quod natura ipsi salvi fierent, iterum commemorat Clementis lib. 4. & 5. Stromatum.

321. Martyrij quoque eludentes necessitate.] Tam amans (inquit Rhenanus) Martyrij sunt Tertullianus, quod omnibus ubique persuadere nititur, non fingendum, sed animose & constanter Christiano sistendum, ut a pijs hic etiam atro calculo notari meruerit, propter necessitatem quam feruentius quam cautius adstruebat. Hinc illa Martyrij non uno loco commendationes, & fuga in persecutione detestatio, cui rei proprium librum dicant, qui inter alios qui in hoc volumine sequitur. Certè contra hos scripsit Auctor ex professo: Scorpiacō aduersus Gnosticos.

322. ut salutem quam non de privilegio statim possidemus.] Subaudi (inquit Rhenan.) nos orthodoxi. Igitur Valentiniani de privilegio status salutem possidebant, ac se ipsos appellabant spiritales, nos vero orthodoxos, animales. Quapropter (inquit Irenaeus) nobis quidem, quos Psychicos vocant, & de seculo, esse dicunt necessariam continentiam, & bonam operationem, ut per eam veniamus in medietatis locum: sibi autem spiritalibus & perfectis vocatis, nullo modo. Non enim operatio in Pleroma induit, sed semen quod est, inde pusillum emissum, hic autem perfectum factum. Item, ut est apud eundem, nos in usum gratiam accipere dicunt, quapropter & auferri a nobis, semetipsum, autem proprie possidere deservimus ab inenarrabili & inominabili Syzygia descendente habere gratiam, & propterea adici et.

323. in scriptura huius feminis.] Subaudi (inquit idem) cōpetit secundum Valentinianos, aut, tribuitur nobis orthodoxis à Valentinianis. Supra dixit, ut quos Achamoth in superioribus in animas bonas deplaz, id est: Animalis sensui inscriptus, sic hic vitior scriptura vocabulo, pro nota sine sensu feminis Animalis.

324. qui amoribus Phileti, & vique abortiu.] Adudit ad ea que supra dixit cap. 9. de abortiu Phileti, seu Teletis, ex quo promittit & Democritus & Animales homines, ac animales quales ortu dicitur estimabant) ortum habuerint, uti patet supra cap. 21.

325. de passivitate vita.] Vide Adnot. in lib. preced. aduers. Hermyog. cap. 41. num. 143. Quibus addit magis placeat sententia Abb. Billy, qui adnotat passivatem transferri à Tertulliano, quod Graeci & Irenaeus, quum quod alicubi Rhenan. patet hanc vocem duci à passim. Atqui latissime eorum vita passivitas seu licentiam prosequitur Irenaeus, & adtingit de quoquoque haereticis Feuardentius num. 52.

326. & diligentia delictorum.] Diligentia (inquit Rhenan.) delictorum, vocat affectum & studium ad delinquendum sine peccando. Nam Irenaeus dicebant, ut est apud Irenaeum, se non amittere ritalem substantiam in quamlibet vitiosis criminosis, quod impossibile esset id quod spiritale est, propter naturam sentire, auri inftar, quod etiam in ceno naturam obtinet.

327. quoniam & ipsa delinquendo patit.] Prorsus sic lego cum Rhenano, pro: blandentia deliquit, inquit ille, Achamoth inquirido huiusmodi superioris, ab Hero depulsa quò minus pergerit, tunc enim rem illicitam.

328. Nam & honorandorum comitum supernorum gratia dicitur, &c. sacramentum.] Etiam sic lego, pro: gratia, quod nullo sensu Irenaeus: Quapropter, inquit, & omni modo semper syzygia (id est coniugij) meditari mysteria, qui facit etiam hic locus pro Matrimonio, quod mentum sit: nam eodem recidit vox, quam Irenaeus & Epiph. mysterium, sicut supra adnotat lib. de Prescript. adu. haer. c. 40. num. 248. maxime uterque adludat ad locum Apostoli Ephe. 5.

329. nec legitimum veritatis.] Legitimitatis (inquit Rhenan.) ut infra adu. Marc. lib. 1. xim. confusio.

330. deuerfatus.] Deuerfatus (inquit idem) versatus. Sic & supra cap. 20. deuerfatus dicitur arbutulas & nubeculas, & infra cap. 32. Irenaeo deuertere. Et aduersus Marc. lib. 2. Quum ipsi Deum in figura & in reliquo ordine conditionis deuersatum iam creditis.

331. & quid facient spadones, quos apud illos.] Videtur quidem prima facie istud venire cum Iren. sed ille non negat etiam apud Irenaeum inueniri spadones, sed admittat non negat illis continentiam. Sic enim habet Iren. Nobis quidem Psychicos vocans, necessariam esse continentiam, sicut spiritibus & perfectis vocatis nullo modo.

CAP. XXXI.
332. Superest de consummatione & dissolutione mercedis.] Quum verba haec titulum capite dicent, alio non est opus. Latissime autem impugnat Irenaeus, lib. 2. cap. 50. 51. 52. & 54.

333. Vbi totam messem Achamoth sui seminis presserit.] *Vritur* (inquit *Rhenan.*) Metaphora fruges maturas demetentis, & quod demessum est, in horreis conuenientis, molentis deinde, & postremo in conuersionem temperantis, donec totum fermentetur. *Iren.* Quum autem uniuersum semen, inquit, perfectum fuerit. Et ac verba *Tertull.* per copiam extendit, sic dicens: Messem presserit, ut *Virgilius*:

— & ruris opaci

& alibi:

— Falce premes vmbra. —
Quod superest, quaecumque premes virgulta per agros.

334. & defarinatum in conuersionis aluearia absconderit.] *Accipitur* (inquit *idem*) alueare pro vase pistorio caso, in quo sit conuersio, hoc est, farina aqua conuersetur & temperatur. Porro: defarinatum, eleganter dixit de semine per molarem comminuro.

335. tunc consummatio vrgebit.] *Iren. paulo superius*: Consummationem vero dicitur futuram, quum formatum & perfectum fuerit scientia omne spiritale, hoc est, homines qui perfectam agnitionem habent de Deo, & hi qui ab Achamoth initiati sunt mysteria. Esse autem his semetipsos dicitur *Valentiniani*. Similiter etiam dicitur *lib. 2. cap. 5.* In consummatione (sic lego, pro: consummationem) dicentes ipsorum matrem in *Pleroma* regredi, & recipere sponsum suum *Saluatorem*. Hoc est enim quod sequitur.

336. Igitur inprimis ipsa Achamoth, &c.] *Dixit* (inquit *Rhenan.*) de consummatione, nunc incipit agere de dispensatione mercedis.

337. de regione medietatis.] *Nam*, inquit *idem*, supra (capite nesci 23. & in Schemate initio huius libri) habes de arcibus singularium potestatum, ubi disputat quibus finibus collocentur: Inferius illum, inquit, hoc est *Tricenarium Pleromatis inhabitatorum*, metatur medietatem Achamoth.

338. de tabulato secundo in summum transferretur, &c.] *Tabulati secundi*, inquit *idem*, nomenclatura, medietatis regionem intelligit, ut summi vocabulo ipsum *Pleroma*.

339. & statim excipit compactitius ille Soter sponus, &c.] *Scio*, inquit *idem* (quale quid & ego de me velim *Lector* aquos iudicet) religiose versandum esse in monumentis veterum *Autorum*, nec temere aut statim mutandum quod non intelligas, & hic meus est mos. Tamen non potui mihi temperare, quin hic pro: compactitius scriberem: compactitius ille Soter, cum quod *Compingenda* verba supra de *Sotere* loquens *Tertull.* *vritur* *cap. 12.* *Palcherimum*, inquit, *Pleromatis* *sydus*, fructumque perfectum *compingunt*; tum quod *Iren.* *Saluatorem*, inquit, qui est ex omnibus factus. Quod si cui magis adridet *compactitius*, reponat id in libro suo. Nec sine causa *admonco* *Lectorem*. Ceterum quod hic *Tertull.* narrat, exponit his verbis *Iren.* Quum autem, inquit, uniuersum semen perfectum fuerit, *Achamoth* quidem matrem ipsorum transire de medietatis loco dicitur, & intra *Pleroma* introire, & recipere sponsum suum *saluatorem*, qui est ex omnibus factus, uti *Syzygia* fuit *saluatoris* & *Sophie*, quae est *Achamoth*.

340. Hic erit in scripturis sponus, & sponsalis, *Pleroma*.] *Horum* verborum recte hunc sensum *Rhenan.* reddit: Quoties in sacris litteris sponsi mentio fiat, hunc *Sotera* venire intelligendum secundum *uenias* *Valentini*; praeterea quoties sponsalis lecti sine *thalami* nomen occurrit, ipsum *Pleroma* accipiendum. Verbi gra-

ria, apud *Palmographum* legimus: Tamquam sponus procedens de thalamo suo. Hoc statim interpretarentur *Valentin.* de *Sotere* procedente de *Pleromate*. Et apud *Irenaeum* paulo aliter scriptum est: Et hoc, inquit, dicitur esse sponsum & sponsam, *Nymphonem* vero uniuersum *Pleroma*. Sed de *Nymphone* latius infra c. sequi.

341. Credas, &c. Leges Iulias interuenire.] *Tocus* est (inquit *idem*) *Tertull.* putantis, ut *Leges Iuliae* de adulteris, & de vi publica seu priuata obstitissent, uerendum fuisse ne *Achamoth* de tabulato inferiori in summum *Pleromatis* tabulatum transenti, inter tam procaces angelos, vitium offerretur, siue stuprum accideret, aut vi aliqua inferretur. Nam quum puella nuptura hinc inde deducuntur, etiam raptus periculum incurunt. Id quod accidit *Anne Britannicae*, *Francisci Ducis* unicae filiae, quae *Maximiliano* *Cesari* desponsata erat. Porro *Lex Iulia* de adult. coecondendis, non solum temeratores alienarum nuptiarum gladio punit; sed & eos qui cum masculis nefandam libidinem exercere audent. Sed eadem *Lex Iulia* etiam stupri flagitium punitur, quum quis sine vi vel virginem, vel viduam honeste uiuentem stuprauerit. Et *Lex Iulia* de vi publica seu priuata, aduersus eos exoritur, qui vim vel armatam, vel sine armis commiserint. Ex *Institut.* *Iustini* *lib. 4. tit. de Publicis iudiciis*. Idem habes *C. lib. 9. tit. Ad Legem Iuliam de adult.* & de stupro. Et alio tit. *Ad Legem Iuliam de vi publica siue priuata*.

342. licet & *Cainam*.] *Nescio*, inquit *idem*, an significet legem *Caii Pompeii* *Strabonis*, quae veteribus incolis *Transpadanis*, *ius Latii* dedit, quod cetera colonia *Latina* habebant, ut petendi magistratus, & ciuitatis *Rom.* ius adipiscerentur. Ceterum *Achamoth* de exteriori inferiorique tabulato, quod sub *Pleromate* erat constitutum, intra ipsum *Pleroma* transiens, indigebat certe privilegio aliquo, ut sublimioris digniorisque loci fieret capax. Alioquin poena *Legis Fuscillae* ei timenda erat, de qua habes *C. lib. 9. tit. ad Legem Fuscillae*. *Argui MS. 3. Patric. cod. legunt: Cainam*.

343. Et *Demiurgus* tunc de hebdomade subcaelesti.] *Sic* *Tertull.* hic & *Iren.* loco ibi citato, castigandum, pro: caelesti, supra monuimus *c. 23. n. 259.*

344. in superiora mutabit.] *Mutabit* (inquit *Rhenan.*) absolute *Irenaeus*: *Demiurgum* vero, inquit, errare dicitur, & ipsum in matris suae *Sophie* locum, hoc est, medietate. Addendo autem: in vacuum conuaculum matris, exponit, quid intellexerit per illud: in superiora. Erat autem vacuum, nam mater *Achamoth* in *Pleroma* ascenderat. Quid? quod etiam medietatis ille locus *Cenoma*, id est: vacuum, immo vacuum *Epicuri* appelleretur ab *Iren.* & *Tertull.* uti supra est adnotatum *cap. 14. num. 161.*

345. sciens iam nec videns illam.] *Sensus* est (inquit *Rhenan.*) Antequam foret illuminatus a *Sotere*, & antequam transisset in tabulatum *Achamoth* matris *Demiurgus*, ignorabat eam matrem suam; sed post illam illuminationem, & ascensum in superius conuaculum, tum primum intellexit se habere matrem; quam tamen non videbat, quippe quae se receperat iam intra *Pleroma*.

346. Nam si ita erat semper, ignorare maluisset.] *Idem* hunc huius sensum ita reddit: Si res in *Demiurgi* manu fuisset, maluisset matrem suam *Achamotham* semper ignorare. Valde enim sibi placebat, atque superbiebat, existimans se solum Deum esse, & quicquid faceret, a semetipso facere. Postquam autem omnia a *Sotere*

ULLIAN,
ati onibus
LL

est edoctus, & in tabulatum matris Achamotha ascendit, cognovit se viribus matris adiutum, quā tamen non videbat in superius Pleromatis domicilium translata. Inde demittebat animum, qui sola opinione beatus sumus, potētissimus, ac gloriosissimus ante Deum fuerat.

CAP. XXXII.

347. Humana verò gens, &c.] Caput hoc inscriptissimum: De exitu seu dispensatione mercedis triplicis hominis. Repetitur autem pluribus, quod supra tribus verbis dixerat cap. 26. & late refutatur ab Iren. locis supra citatis num. 332.

348. Choica & materialis nota in totum interitum.] Sic lego, addito: in, quod subintelligi scripsit Rhenan. qui adnotat: totum dici propter corpus & animum. Alioqui dimidiatus tantum esset interitus. Iren. Et Choicum quidem in corruptelam abire dicunt. Nam sit mox & corporis & animæ mentio.

349. Et anima mortalis apud illos, &c.] Quod anima mortalis non sit, non vno in loco tractat Auctor lib. sequ. de Anima, quod Lectorem remittimus.

350. Iustorum anima, id est nostræ, &c.] Irenæus: Iustorum quoque animas (inquit) refrigerare & ipsi in mediæis loco. Nihil enim Psychicum intra Pleroma transire. Vbi Irenæi (inquit Rhenan.) Interpret verbum: Refrigerare, neutraliter accipit siue absolute. Qui etiam recte explicat illud: qua census, &c. id est, secundum eum censum, secundum quem nihil animale in Pleromatis palatium admittitur.

351. Illic itaque primò despoliantur homines ipsi, &c.] Hoc dicit (inquit idem) ne quis de spoliatione corporis intelligat. nam & subiungit: despoliari est autem deponere animas, &c. in quo Valentiniāni, quod absurdum est, animas à spiritibus distinguunt. Verum maxime illam blasphemiam impugnat Iren. libro 2. num. 52. & 53. quod animas suas seu spiritus meliores facerent Demiurgo, id est Deo creatore. Siue autem legus: despoliari hic & postea, siue: despoliari, perinde est; nam variant etiam 3. MS. Vatic. cod.

352. Tunc illi Sabinas raptas, &c.] Sensus est (inquit idem) Angelis fore animas, quod inuenturi Romane erant Sabinæ, videlicet uxorum loco. Liv. libro 1. Decad. 1. scribit, quum recens à Romulo condita urbs Roma esset, & penuria mulierum laborarent, nolentibus finitimis sanguinem & genus miscere cum Romanis, quos timebant, ludos ex industria paratos Neptuno equestri sollempnes, ad quorum spectaculum Sabinorum (inquit) omnis multitudo cum liberis ac coniugibus venit. Quum ludus celebrabatur, dedit eque eò mentes cum oculis erant, tum ex composito orta vis, signoque elato inuenturi Rom. ad capiendas virgines discurrunt. Magna pars foret, ut in quem queque incederat, raptæ quassam forma excellentes primoribus patrum destinatas, ex plebe homines, quibus datum negotium erat, domos deferebant.

353. Hæc erit spiritualium merces.] Spiritualium (interpretatur idem) hoc est, Valentiniānorum, qui spiritale illud semen sibi solis vendicant. Est autem Ironia.

354. ut Marcus aut Caius.] Etiam hoc ad phrasin Iureconsultorum pertinet, de qua supra Tom. 1. Apolog. cap. 3. num. 37. & cap. 48. num. 607. Quod pertinet etiam illud: pater, auus, proavus.

355. & hæc omnia.] Sensum hunc reddit Rhenan.

Fabulæ tales viles, ut tu qui Marcus vocaris aut Caius, hoc tibi imminere post fata licet; ut quamquam in vita fueris barbatus (quod viri, non mulieres solentum est) & quamquam existeris severus maritus, prope delictet libidinis, & castitatem tuam vixitque gerat, licet etiam fueris severus pater, severus auus, severus & grauis proavus, ad virtutem inquam institutus liberis, & que nepotibus; licet præterea sis masculus, cuius consuetudinem omnium gentium leges prohibent, quod vniuersi excludendam istam contumeliam sufficere debebat; licet inquam hæc omnia que modo retulimus, fueris ut non nihilominus futurum scias, ut intra Nymphomati Pleromatis, non obstante loci reverentia ab angelis compleretur, & forsitan ex eo complexu vterium ferens, parat quem novellum Anonem, qui tibi visus esse possit, & multi obsequium præstare.

356. in Nymphone Pletomati.] Omnia hæc locum castigant ex Epiphano, secundum quod etiam ardentius & Billius in Irenæo, pro eo quod erat Nymphone. Neque enim cōcentus, quod hæc vox significat, ullo modo ad infestum facit, sed optime quædam est. Quævis, id est, thalamos nuptialis, quippe quædam darent Valentiniāni ad illud Christi: Numquid possitis sponsi ieiunare: ubi legitur $\nu\upsilon\mu\phi\omega\upsilon\varsigma$.

357. tacendo iam dixi.] Apophoreta est in Rhenan. id est: patiaris aliquid turpe, si equitatem: Nouimus & quite.

358. aliquem Onesium Anonem.] Etiam dem exponente) aliquem novellum ac puellum, qui vtilem tibi futurum ministrum; nam in Pleromati Valentiniāno tantum, Anones generantur, significat autem Onos, Græcis, vtilem.

359. pro face & flammeo.] Iocatur (inquit) & alludit ad veterem Romanorum morem, quædam nuptiam tres pueri patrum & matrum, id est, pater & mater adhuc erant in vita, deducebantur tunc ex spina alba præferente, duobus reliquis nubentibus. Auctor est Festus Pompeius, facem in nuptiarum honorem Cereris præferri solitam, & aqua spargunt nuptiam, siue ut casta puraque ad virum veterem ignem atque aquam cum viro communicaret. Hæc autem, ut idem erudit, flammeo nubens, quædam causa, quod eo aspidue utebatur flamma, id est, ignis uxor, cui non licebat facere diuortium. Apud legimus hinc esse nuptiarum & nuptia vrbana, quod nubentis caput flammeo obnubere, quædam qui obnubere vocabant.

360. Tunc credo ignis ille arcanus, &c.] His autem factis ita, qui late in mundo legitur, scens, comprehendens vniuersam materiam consumptam simul consumptum, abire dicunt in id, quod sit. Adhuc debent ad ignem conflagrationis perire, cuius mentio fit 2. Petri. 2.

361. Sed nã ego, &c.] Nã (inquit Rhenan.) adfirmandi. Adverbium, quo Latini. Cultores eius solet, nempe, vti alibi etiam adnotant pro: certe, pro: Achamoth autem filius Demiurgus intelligitur.

362. ne Philetus irascatur, ne Fortunata obtur- betur.] De Aone, cui nomen Teletus seu Philetus, vide supra m. 87. & 98. De Fortunata siue illa secundi Monogenis coniuge, num. 86. quæ etiam illa Fortunata, pro: fortuna.

363. vbi post excessum omnino non nubitur, siue nubitur legas cum exci. siue: obnubatur, &c. MS. Vatic. cod. perinde est. Excessus autem

Rhenan.) pro morte. Sic & Sueton. loquitur. Cicero solet addere Ablat. vita, vel è vita. Ut cum in Orat. dicit: Sed ad eos, si placet, qui vita excessere, reuertamur. Adhuc autem ad illud Christi: In futuro seculo neque nubent, neque nubentur.

364. vbi superindui potius, quam despoliari.] Hic ad illud ad illud 2. Cor. 5. eo quod nolimus spoliari, sed supervestiri.

365. sexui meo deputor, &c.] Quod sexum in resurrectione seruaturum simus, latius deducit infra sub finem lib. de Resurrect. carnis; vbi huc etiam adludere videtur, his verbis inter cetera, cap. 59. & ipsi Valentiniani hic errare didicerunt, nec alia erit forma nationum credentium, nisi quæ & non credentium, de carne, de anima. Quorum tacite obiectioni postea respondet, cap. 62. dicens: Non dixit: Erunt angeli, ne homines negaret; sed tamquam angeli, vt homines conferuaret. Hoc est enim quod hic additur: non angelus, non angela.

CAP. XXXIII.

366. Prodam denique, &c.] Caput hoc inscribitur: De emendatoribus Ptolomæi, qui Bytho duas adtribuebant coniuges. Quod ipsum etiam Auctor desumpsit ex Ireneo lib. 1. c. 6. Vbi magis placet illud vet. Interpretis: Hiverò qui sunt circa Ptolomæum scientiores; eo quod hic sequatur: ab emendatoribus Ptolomæi, quam quod Billius: Ptolomæus verò qui id ad verbum transfudit ex Epiphano her. 33.

367. veluti Epicitharisma post fabulam.] Quam fabulam (inquit Rhenan.) recelebantur olim publice, ad demulcendos spectantium animos, qui tedio longa narrationis iam languiebant, in fine priusquam dimitterentur, citharædus aliquis probabat. Sapit autem Proverbum: veluti Epicitharisma post fabulam. significat autem hic fabula Comedian, seu Mimum. Dicitur *Ἐπιθάρσισμα*, sicut *Ἐπιθάρσιον*, aut *Ἐπιθάρσιον*.

368. ab emendatoribus Ptolomæi, &c.] Hinc patet verum esse quod supra diximus cap. 4. num. 29. omnia quæcumque hoc libro hæcenus conformiter Ireneo adducta sunt, fuisse ex sententia non tam Valentiniani, quam Ptolomæi; atque adeo potius inscriptum hunc librum: Aduersus Valentinianos, quam: Aduersus Valentinum; nam hic qui aliter sentiunt emendatores Ptolomæi, vocat discipulos super magistrum; vbi ad illud Christi (etiam adnotante Rhenano:) Non est discipulus super magistrum.

369. qui duplex coniugium Bytho suo adfingere, &c.] Resum lego: Bytho, pro: Bythio, iuxta quod supra latius adnotavi cap. 7. nu. 58. Similia autem ad loci huius intellectum Iren. verba hæc citat Rhen. Hic vero, inquit, qui sunt circa Ptolomæum scientiores, duas coniuges habere Bythion dicunt, quas & Dispositiones vocant, Ennean & Thelesin. Primum enim mente concepit quid emittere (id est: aliquid emittere) sicut dicunt, deinde voluit. Quapropter duobus his affectibus & virtutibus, id est, Enneas & Thelesos, velut commixtis inuenit, emissio Monogenis & Aethie secundum coniugationem facta est. Quos typos & imagines duorum affectuum Patris abgressus esse inuisibilem visibiles: Thelematis quidem Nun, Enneas autem Aethian. Et propter hæc aduentus voluntatis masculus est imago, innate vero Enneas femininus, quoniam Voluntas velut virtus facta est Enneas. Cogitabat enim Enneas semper emissionem, non tamen & emittere ipsa per semetipsam poterat quæ cogitabat. Quam autem Voluntas virtus aduenit,

tunc quod cogitabat, emisit. Hæcenus ille. Porro vice commentarij ista nobis erunt ad intelligenda quæ Tertull. prosequitur. Lego autem cum Interpret. Epiph. apud Irenæum: mascula imago, pro: masculus; & feminina, pro: femininus.

CAP. XXXIII.

370. Pudiciores alij, &c.] Titulum huic capiti damus: De aliis qui aut nullum aut vtrumque sexum Bytho tribuunt. Quod desumpsit Auctor ex calce 5. c. lib. 1. Iren. Sive autem legas cum excus. Pudiciores, sive cum 3. Vatic. MS. cod. Pudiciores, perinde est. Leg. vero ex istdem: coniugij, pro: coniugis, & rursum Bytho, pro: Bythio. Nam & conformiter Ireneus: Etenim (inquit) de ipso Bytho varia sunt sententia apud eos. Quidam enim sine coniugatione dicunt eum neque masculum neque feminam, neque omnino aliquid esse. Quæ ipsius verba etiam descripsit Epiph. her. 32. vbi de Secundianis agit.

371. Alij contra magis & masculum & feminam, &c.] Irenæus: Alij autem, inquit, & masculum & feminam dicentes & Hermaphroditis genesis ei donant. Atque etiam istud ibi descripsit Epiphanius.

372. Lunenses.] Luna, oppidum Hetrurie celebratur à Plinio, lib. 3. cap. 5. qui & alibi Lunenses maxime commendat, etiam Ennio notum. A Ptolomeo etiam lib. 2. cap. 5. eiusdem nominis promontorium in Lusitania. Fortassis ab illo Lunenses vocantur populi illi, de quibus mox sequentia verba Plinij.

373. Hermaphroditum.] Plinius (inquit Rhenan.) lib. 7. cap. 3. de prodig. partibus: Gignuntur, inquit, & vtriusque sexus, quos Hermaphroditos vocamus, olim Androgynos vocatos, & in prodigijs habitos, nunc in delictis. Idem in lib. 11. Contra mulierum, inquit, paucis prodigijs a stimulat. Sicut Hermaphroditis vtriusque sexus, quod etiam quadrupedum generi accidisse Neronis principatus primum arbitror. Offendebat certe Hermaphroditas subingens carpento suo equas, in Treuerico Gallia agro reperas; cui plane visenda res esset, principem terrarum insidere portentis. Hæcenus ille. Quibus adiunge quod supra ad illud cap. 10. feminamare adnotant idem Rhenan. de Orpheo versiculo apud Apul. lib. de Mundo:

Iupiter & mas est, & nec scia femina mortis. Huc etiam adludit Damas. lib. de heres. Hermaphroditos ex parte vniuersa natos esse dicunt, quos etiam Deos ex seculo esse ponunt.

374. Annalium Commentator Fenestella.] Ex Fenestella (qui alius L. Fenestella) multa desumpsisse se fatetur Plin. lib. 1. nat. hist. citat etiam nominatum l. 33. cap. 1. & Annales Fenestellæ à Nonio citantur in vocabulo: Prasente. Meminit etiam Plutarchus in vita Syllæ, Cellius alicubi, & Plinianus.

CAP. XXXV.

375. Sunt qui nec principatum Bytho defendunt, &c.] Caput hoc inscribitur: De aliis qui Bythum post Ogdoadem primam collocant. Quod etiam habet ex Iren. sub finem cap. 5. lib. 1. Legimus autem rursum: Bytho, pro: Bythio. Solet autem (inquit Rhenan.) loqui Tertull. Defendere aliquid alicui, vt in lib. de Resurr. carn. Corruptionem (inquit) perpetuam veteri defendat.

376. postumatum.] Postumus est (inquit Rhenan.) qui patre iam humato, post mortem eius nascitur. Hinc postumare verbum ipse deduxit in lib. de Resurr. carn. pro: posteriorem esse, vt quum dicit: ordine postumat.

LLIAN,
ati onibus
LL

Ab hoc postumatus verbale nomen iuxta quartam declinationem, pro partibus non primis secundum tempus, siue posterioritate, ut usurpem vulgare, sed barbarum vocabulum.

377. Ogdoadem ante omnia præmittentes.] Iren. Alij autem (inquit) rursus ipsorum primam & archegonon octonationem his nominibus nominaverunt. Primum Proarchen, deinde Anenocton, tertiam autem Arrheton, & quartam Aoraton. Significat autem Ap- pñtos ineffabilem. Et de prima quidem Proarche emissum est primo & quinto loco Archenzex Anenocton, secundo & sexto loco Acatalepton; & de Arrheto, tertio & septimo loco Anonomaston, de Aorato autem quarto & octavo loco Agenneton. Plerama hoc primæ Ogdoadis. Has volunt virtutes fuisse ante Bythum & Sigen, ut perfectiorum perfectiores appareant, & Gnosticorum magis Gnostici vni. Vbi (inquit) Rhenan.) Interpres Irenæi Genitius non mutavit in Ablativus, verbum ad verbum nimia religione exprimens. Atqui et si etiam MS. 3. Vatic. cod. legant Archeton, recte ex Irenæo substituit idem Rhen. Arrheton. Quis & aliarum Græcarum vocum harum interpretationem Latinam habes supra in Anonum Catalogo post Argumentum nostrum, potissimum ex Intèprete Epiphani. Nam etiam hac ex Iren. nominatum adjert her. 32.

CAP. XXXVI.

378. Quanto meliores qui totum hoc tædium amoliti, &c.] Inscriptionem huic capiti datus: De iis qui vno partu Ogdoadem ex Bytho & Enncea volunt productam. Quod rursus desumpsit ex c. 6. lib. 1. Iren. Qui autem (inquit) prudentiores, &c. Porro sua ex Græco versione Abb. Billius istam opinionem Colorbalo adtribuit, quemadmodum etiam Epiphani. her. 35. etiam Colorbasum à Ptolomæi radice ortum hac dixisse. Addit præterea Iren. quod Auctor non habet: Et iam non ex Logo & Zoë Anthropo & Ecclesiam, sed ex Anthrope & Ecclesia Logon & Zoën.

379. per gradus reuera Gemonios.] Adludit (inquit) Rhenan.) ad scalas Gemonias fontium supplicis infames, quæ erant in Auentino, in decimatercia regione urbis. Graduum Gemoniorum meminit Plin. lib. 8. cap. 40. Sed supra omnia in nostro evo Actis populi Romanum testatum, Appio Iunio & P. Silvio Coss. quum animaduertetur ex causa Neronis, Germanici filij, in T. Sabinum & seruitia eius, vnius ex his canem nec à carcere abigi potuisse, nec à corpore recepisse abiecto in gradibus Gemoniis, mæstos adentem ululatus.

380. structum.] Structum (inquit) idem) frequenter usurpat pro constructo, siue extructo; ut in lib. de Carne Christi: Caro igitur Christi de cælestibus structa. Item in lib. de Resurr. carn. Ex quibus homo structus est. Vide similes locos supra Tom. 2. lib. de Patient. cap. 3. num. 2. Huc pertinet etiam verbale nomen structus, pro structione visitatum Auctori infra lib. de Anima, c. 18. anima suggestum & structum.

381. mappa (quod aiunt) missa.] Vide hac de re supra dicto Tom. 2. lib. de Spectac. c. 16. n. 143. & aliquid etiam in Prolegomenis, eo quod Auctor tamquam Proverbiali formula utatur.

382. semel octoingem istam ex Patre & Enncea, &c.] Iren. numerum certum non addit, Epiphani. rectius: semel sex seculorum emissionem, &c. Neque enim plures hic Aones quam sex recenset à Patre & Enncea productos. Tertull. verò illos vnâ numerat. Corrigendus autem Epiphanius, ut legatur: sed velut alij volunt, &c.

pro: aut. Legimus autem ex patre, pro eo quod corruptè irreperat: ex parte, non obstante Rhenani castigatione. Nam Iren. habet: Ex Propatore, & mox sequitur: pater dictus est. Enncean verò etiam supra cap. 7. vocat Auctor Sigen Bythi coniugem, ut non sit signi nominis sectatoribus Ptolomæi dimittaxat adscribere, quibus hanc opinionem Iren. tribuit.

383. Cogitavit proferre, hoc pater dicitur est, &c.] Iren. Quando aliquid voluit (inquit) proferre, hoc pater vocatus est. At ubi que emisit, vera sumus, hoc Alethia vocatum est. Quum autem voluit sententiam ostendere, hoc Anthropos dicitur est. Quum autem cogitavit, posteaquam emisit, hoc Ecclesia vocata est. Cuius est Anthropos Logon, hic est primogenitus filius. Subsequitur autem Logon Zoë. Et sic prima octonatione completa est.

384. probari.] Probari (inquit) Rhen.) pro approbare id est: probabile ostendi, siue sentiri, percipique, quomodo Cicero sic uti solet. Pro: præcogitavit, quod habetur & Tertullian. legit Epiph. Interpres: prædelere, quod est: ἀπεδορῆσαι. Atqui MS. 3. Vatic. cod. habet: Sed hoc tædium non pusillum. Verum plura lectio.

CAP. XXXVII.

385. Accipe alia ingenia, &c.] Titulum huic capiti datus: De alio qui primo loco collocat litatem & Vnitatem, Monada & Vnitatem rursus desumpsit ex cap. 5. l. 1. Iren. Alius verò (inquit) qui & clarus est magister ipsorum, innotuit blime, & quasi in maiorem agnitionem extensus quaternionem dixit sic. Quæ verba mirum est à Billio prætermissa esse, quantum apparet, quod non esset Græcus codex. Atqui hunc quidem Epiphanius cat Epiphanius, Carpocratæ nempe filium, cuius Valentinianus coniunctus fuit; sed tamen eum præcatoribus, quàm ipsi hanc opinionem tribuunt. Præterea (inquit) etiam hi, velut ad maiorem agnitionem ex scientia progressi, primam quaternionem præceteris quum addat Auctor: qui ex sua Pontificatus auctoritate, puto potius eum loqui, & prædicantem, de aliquo Epiphanius sectatore, quam de ipsi Epiphane, ut potè qui (vel ipso Epiphano teste) xxij. annis è viuis excesserit, & sic ad Pontificatum promotus potuerit.

386. cicutia Enniana.] Ita nunc primam Pontificianam, ex castigatione eruditiss. viri doctissimi Angli, voce composita ex cicut, & Enniana, Auctor hic nosse ita appellauerit per Irenæum, ut vasa & callida. In quam opinionem & Epiphanius adduxerunt hæc verba B. Hieronymi lib. 2. ad Irenæum. Sed nos (inquit) simplices homines & cicutæ Enniane nec illius sapientiam, nec tuam qui interpretatur, intelligere possumus. Super quo loco Marianus fortissimè putat, quod rudis homines describat Ennius, ex primis illis temporibus mansuetos, quales fuerunt quorum ipse linguam didicit; quam quum Græcè adinuisset, propterea tria habere se corda (ut ait) gloriabatur. Forsitan (ut & meam coniecturam adiuua loquitur Tertullianus, quod Bytho gram & Epiphanius doli, quali Ennius, vteretur is quem hic intellexit, interim prætermittere coniecturam Rhenani, quæ hic Fortassis Lyncuriana scribi debet. Nam quum hic de genij perspicacitate fiat mentio, non incepte proprio Lyncurianum quadrabit, à Lyncurio lapide detursum vocabulum, quam gemmam carbunculo similitudinem

plinius, & igneo colore fulgere. Vbi occulta allusio qua- que fit ad Lyceum illum saxa & arbores oculorum acie penetrare solitum. No aliter enim Episcopus iste, cuius no- men etiam Irenaeus obicit, ipsum Pleroma penitus inspe- xit, quam Lyceus terram visis penetrabat, & remotis- sima quaeque perinde ac ante se posita cernebat. Hanc con- sideraram (inquit ille) meam nolui studiosos colere, rament nihil est in contextu muratum. Quis denique adicit & illud: Ceterum fieri potest vt ad Circurianum aliquem sui temporis & regionis hominem adludat. Verum prius illud magis placet, quod supra cap. 7. sic loquitur: Pri- mus omnium Ennius Poeta Romanus, conuacu- la maxima caeli, simpliciter pronuntiavit.

387. Est (inquit) ante omnia Proarche, &c.] Iren. Est quidem ante omnia (sic lego ex Graeco Epiph. pro omnes) Proarche proanemotos, & inenarrabilis, & inominabilis, quam ego Monoteten voco. Cum hac Monotete est virtus, quam & ipsam voco Henoteten. Henotes & Monotes quum sint vnum, emiserunt, quum nihil emiserint. Principium omnium Noctron, & age- neton, araton. Quam Archen sermo Monada vocat. Cum hac Monade est virtus eiusdem substantiae ei, quam & eam appello Hen. Ha autem virtutes, id est, Monotes & Henotes, & Monas, & Hen, emiserunt reliquas emis- siones Aeonum.

388. Muretur Vnio & Vnitas, &c.] Iubet (inquit Rhenan.) priorem ordinem inuerti. Et simul inuertit, nec dicit existare differentiam. Illud autem: & suum Solitas accipit *Σωτηριώδης*, vt sit suum Solitas, id est eius Episcopi vocabulum, de quo loquitur. Dicit autem: suum, propterea quod hoc nomen ad Monoteten (id enim significat, non Monada) exprimendam esset confectum.

CAP. XXXVIII.

389. Humanior iam Secundus, vt breuior, &c.] Caput hoc inscripsimus: De Secundo, qui duas Tetra- das diuisit in dextram & sinistram, lumen & tene- bras. De quo, & item altera eius diuersitate: de vir- tute defectrice vide supra lib. de Praescripte, adu. heret. cap. 49. her. 13. num. 316. Desumpsit autem etiam vtrum- que hoc ex Iren. lib. 1. cap. 5. paulo ante precedentia. Cui correspondet Epiph. her. 32. & Theodoret. vbi supra. quo- rum ille, late refutat appellationes has dextra & sini- stre, ac luminis & tenebrarum. Facta est autem etiam Secundi mentio supra cap. 4. num. 31.

390. Ogdoaden in duas, &c.] Iren. sic: Secundus autem Ogdoaden (omitto primam cum Billio & Ter- tull.) sic tradidit, dicens: Quaternionem esse dextram, & quaternionem sinistram, & lumen & tenebras.

391. Tantum quod defulticem, &c.] Deful- ticem (inquit Rhenan.) intelligit, inconstantem & in- stabilem, pro qua quum Iren. habeat: discedentem (altem Graec. & sicuti ca stigandus est) exponit etiam hic deful- ticem, id est, fecedentem a reliquis Aeonibus, & Sophiâ ac- cepe Telet, conuicem, quae propter inquisitione patris ma- gnum adiens discernen, tandem nobis Enthymesein seu Abamothiam peperit. Atqui lego ex eodem Iren. & E- piph. ac alius: non vult ab aliquo xxx. Aeonum de- ducere, sed à fructibus de substantia eorū venien- tibus, id est, à posterioribus Aeonibus, vti supra etiam adu. trinitatis loco citato, ad dens proinde voces: triginta,

corum, quae desiderabantur. Porro similiter loqui- tur Apuleius Metaphrasista in initio *Asini sui*: Scientiâ, id est, cognitionem linguae Latinae, quam è Graecia in Ita- liam translatus didicerat, defultoriam appellans: vider- licet, quod de Graecis studiis (inquit Rhenan.) in Latina deflisset, imperfectam, ac nondum satis confirmatam si- gnificare volens. Metaphora ducta ab equitibus defultori- bus, qui de equo in equum transiliunt.

CAP. XXXIX.

392. De ipso iam Domino Iesu, quanta diu- sitas, &c.] Verba haec titulum huius capitis indicant. Quod ipsum etiam desumpsit ex Iren. cap. 7. lib. 1. ab Epi- phanio verò peculiariter tribuitur Colorbasio, her. 35. s6. militer & à Theodor. heret. sub l. 1.

393. Hi ex omnium Aeonum flocculis, &c.] Hanc blasphemiam late commemorauit Auctor, cap. 11. quò Lectorem remittimus; hic adicere contenti verba Irenaei: Quidam enim eum ex omnibus nempe Aeonibus generatum dicunt; quapropter beneplacitum vocari, quia vniuersum Pleroma bene sensu glorificare Patrem.

394. Illi ex solis decem, &c.] Iren. Alij autem ex solis decem Aeonibus, qui sunt à Logo & Zoe emis- si, & propter hoc Logo & Zoen dici eum, parentum (seu potius, vti Billius auita) nomina custodientem. Ve- rum & haec blasphemiam est. Atqui de decem istis Aeoni- bus vide supra cap. 8.

395. Illi ex duodecim potius, &c.] Iren. Alij au- tem (inquit) de duodecim Aeonibus, his qui sunt ab Anthrope & Ecclesia facti, & propter hoc filium homi- nis se proficere, velut post genitum Anthropi. Est verò etiam haec blasphemiam. De duodecim porro Aeonibus vide supra cap. 8.

396. Alij à Christo & Spiritu sancto, &c.] Iren. Alij à Christo & Spiritu sancto, iis (nam sic lego, pro- corum) qui ad firmamentum (vniuersi; id enim addo) Pleromatis emissi sunt, (de hac blasphemiam supra latius c. 14.) factum eum dicunt; & propter hoc Christum vocari, patris sui, à quo emissus est, retinentem appellationem. Hoc est autem quod dicit Auctor: iure paterna appella- tionis heredem; qui hic vniuersitatem vocat, quod sa- pra Pleroma.

397. Sunt qui filium hominis aliunde, &c.] Quandoquidem istam postremam blasphemiam de Deo Patre homine impugnet Epiph. her. 35. puto eam potius proprie ad Colorbasios pertinere, contra quos ibi agit; praecedentes verò aliorum esse Valentinianorum. Tertulliano sufficit tribus, quod auunt, verbis eius absurditatem de- monstrare: Vt quid amplius speres (tu homo, inquam) de eius Dei fide, cui nunc adaequaris?

398. Talia ingenia superfructuant, &c.] Sive sic legas cum exc. sive cum 3. Ms. Vatic. cod. & 1. edit. in margine superfructificant, perinde est. Illud tamen magis placet quod lib. sequi. de Anima, cap. 27. sic loquitur Auctor: pariter hominem ex vtraque substantia effructient. Ad dens autem ex matrem feminis re- dundantia, semen Echamothianum (inquit Rhenan.) int elligit, de quo multa ante dicta sunt, praesertim c. 25.

399. in syluis iam exoleuerunt Gnosticorum.] Hinc patet Gnosticorum principem fuisse Valentinum, de quibus latius infra Scorp. adu. Gnosticos, num. 2.

LLIAN
ati onibus
LL

TERTVLLIANVS ANTEA DE SOLO CENSV seu origine ANIMÆ CO-
GRESSVS HERMOGENI (libro qui desideratur, cuius fragmenta ha-
bentur Tomo sequ.) hunc de omni statu Anima Librum conscripsit, & con-
mūm cum Philosophis dimicaturus.

- I. Imprimis autem, non à Socrate immortalitatē Anima, sed à Deo descendam. Cui enim veritas comperta sine Deo, cui Deus sine Christo, cui Christus sine Spiritu sancto, cui Spiritu sanctus accommodatus sine fidei Sacramento?
- II. Etsi enim natura pleraque suggerantur, ut etiam ex Prophetis quaedam hauserim. Philosophi, tamen vera quæque aut aliunde ab eis commendari, aut aliorum subornari, contentiis contrariis alicubi regulæ nostræ.
- III. Atque utinam nullas hæreseis oportuisset existere; nihil enim omnino cum Philosophis Patriarchis hereticorum experiendum foret: quum verò illi de nidoribus Philosophia uersissimis opinionibus purum aërem veritatis insuscent; & illa quibus à Philosophis piuntur, destruenda, & hæc quibus fideles ab hæresi concutiuntur, retundenda.
- III. Deinde ad institutum accedens, primūm aduersus Platonem Animam natā & dicit, ut potè ex Dei flatu.
- V. Plures etiam Philosophos, essi Aristotele & Platone corpulentiam ei asserent, corpus Animæ vindicasse.
- VI. Quod paradoxon etiam Auctor hic secutus, Platonicorum argumenta, quibus irrationalem Animam adserbant, satis friuole refellit.
- VII. Immo corporalitatem Animæ ex Euangelio perperam probare nititur.
- VIII. Ad alia iterum Platonicorum argumenta respondens.
- IX. Quid? quod effigiem quoque Platone nolente (refutante etiam B. Augustino) reatur Animæ quam tumuis immortali adfingere; eamque coloris aërei & lucidi.
- X. Rectius deinceps unum esse docet Animam & Spiritum, viuere & spirare; quod ad statum fidei pertinet, simplicem Animam determinare secundum Platonem.
- XI. Ita tamen Spiritum Animam dici, ut neque Dei spiritus sit, quod videbatur. Et non sentire, neque spiritale nescio quod semen Valentinianorum Animæ collatum.
- XII. Animum item ab Anima non separari, ut potè qui non aliud quam suggestus animus sit Animæ quo sapit: idque contra Anaxagoram & Aristotelem, quorum animus miscibilem, iste passibilem animum negabat.
- XIII. Quod etiam inde probat; quod principalitas Animæ, non Animo tribuatur. Animam Deus semper adloquatur, non Animum.
- XIII. Quum autem diuiditur Anima in partes à Platone aut aliis, vires & officia operas diuersas intelligi, sicuti de quibusdam etiam Aristoteles iudicauit; ut potè etiam cum aliis plerisque unitatem Animæ agnoscentes.
- XV. Hegemonicon interim, id est, summum in Anima gradum sapientialem, contra sentiebant Asclepiades & Dicaearchus, cum Platone & Aristotele agnosci etiam stianis, idque in recessu cordis.
- XVI. Ad fidem quoque pertinere, quod Plato partitur Animam per rationalem & irrationalem; ita tamen ut natura primæ deuretur rationale, irrationale verò transgressum; non tamen placere irrationalis distinctionem in indignatium & concupiscentium.

quod utrumque etiam Christo & rationali animæ competat.

Etiam in hoc non probari Platonem & Academicos, quod sensualitatem quinque sensuum irrationalem pronuntiant: neque enim licere sensus istos in dubium reuocare, ne in Christo de fide eorum deliberetur. XVII.

Neque audiendos hæreticos, qui non aliter quàm suas Plato Ideas, intellectualia faciunt Veritates, sensualia verò imagines Veritatis dumtaxat; sed perinde Animam per corpus corporalia sentire, quemadmodum per animum incorporalia intelligit, sic tamen ut etiam sentiat, quum intelligit. XVIII.

Atque aded intellectum semper Animæ inesse, uti etiam reliqua Animæ naturalia. XIX.

Esi autem uniformis Anima, fetu tamen ingeniorum multiformem, pro conditione celi & soli, pro ratione operis & curæ, pro temporum euentu, pro licentia casuum, & corporis, etiam valetudine; ut ne de FATI NECESSITATE quid dicatur, de qua suo titulo differuerit. XX.

Proinde etiam Animam, contra quàm sentiunt Valentiniiani, conuertibilem fuisse liberi arbitrij potestate, IVXTA QVOD MARCIONI IAM ET HERMOGENI OSTENDERIT. XXI.

Quocirca Animam definiri: Dei flatu natam; immortalem; corporalem (en iterum paradoxon Auctoris) effigiatam; substantia simplicem, de suo patientem, Variè procedentem, liberam arbitrij, accidentis obnoxiam, per ingenia mirabilem, rationalem, dominatricem, diuinatricem. XXII.

Dum deinceps queritur, unde Anima; hæreticos quosdam non rectè eam è celis deferre, atque eodem indubitatè redituram adserere, quorum omnium condimentarium Plato. XXIII.

Novum itaque Platonis argumentum elidit; discentias reminiscencias esse, hoc est, venientes è celo animas obliuisci eorum in quibus fuerint prius, dehinc ex his visibilibus recordari eorundem. XXIII.

Agit deinde aduersus Stoicos, & ipsum interdum Platonem, qui post partum corpori Animam inducunt, ex aëris frigidi pulsu, aut prima spiratione. XXV.

Eorum sententiam, etiam ex Scripturarum Christianarum fundamento, impugnans. XXVI.

Definiens simul ambas Animæ corporisque substantias, & concipi, & consici, & perfici. XXVII.

Porro etiam Platonis secundum Pythagoram temerarium mendacium ueterum impugnat, id est recidiuatum animarum, reuolubilem ex alterna mortuorum & uiuorum suffectione. XXVIII.

Esi enim ex uiuis fiant mortui, non tamen ided ex mortuis uiuos. XXIX.

Dein, si ex mortuis semper uiui, unum omnino & eundem oportere fuisse hominum numerum; quum e contrario inueniamus paulatim humanum genus exuberasse. XXX.

Etiam, si ita sit, singulas animas in singula corpora reuerti oportere; eadem ætate, eisdem institutis, ingenis, artibus, & ex omni gente, sexu, dignitate; quod tamen ipse Pythagoras non admisit. XXXI.

Delirare verò magis Empedoclem; qui ueterum induxerit, bestias ex hominibus, & homines ex bestiis reuoluentem. XXXII.

Neque verò etiam iudicij nomine vindicari hoc dogma; euacuari enim, si crimina non aliter puniantur, aut merces non alia bonis detur, quàm in animalia restitutio. XXXIII.

Eadem repercussione cædi, etiam Simonis Samaritæ hæretici similem opinionem, de XXXIII.

LLIAN
anibus

- sua Helena; quam per alios atque alios habitus femineos volutam, etiam illam fuisse
 aiebat Priamo perniciosissimam.
- XXXV. Immo etiam Carpocratis Animarum recorporationem, qua toties volebat Animarum
 corpora reuocari, quoties minus de delictis satisfacisset; qui etiam Heliae reditum frustra pro
 se interpretatus sit.
- XXXVI. Reuersus inde ad prius institutum, etiam sexum (quem tamen D. Augustinus negat)
 Animæ & corporis simul oriri tradit.
- XXXVII. Omnem autem hominis paraturam aliqua potestate diuinæ voluntatis ministrata (ab an-
 gelo nempe aliquo) modulari; simul etiam crescere & proficere, Animam ingenio & scriptis
 corpus modulo & habitu.
- XXXVIII. Pubertatem quoque, uti in corpore, ita & in Anima, simul exsurgere suggestu fr-
 suum; & etiam ciborum concupiscentiam esse in Anima, sed necessitate corporis, non in
 proprietate, ne quis hinc mortalem credat.
- XXXIX. Item nullam fermè Animam sine daemone esse, saltem in ethnicis, donec in Christo
 scantur.
- XL. Tandiu enim Animam ex carnis societate in Adam immundam censerit; & peccatorum
 tam Animam, quam carnem dici.
- XLI. Atque adeo, malum Animæ non solum ex obuentu spiritus nequam superstrui, sed
 ex origine; quo obfuscatur bonum eius prius, donec reformetur per secundam eius naturam
 ex aqua & superna Spiritus sancti virtute: à quo ibi excipitur, sicuti à profano spiritu
 pristina.
- XLII. Atquin mortis quoque tractatum ad nos pertinere (secus quàm Epicurus sentit) non
 Anima consummat.
- XLIII. Proinde etiam somnum mortis speculum; quem non supernaturalem, sed naturalem
 tum aliis rationibus, tum scripturis sacris probat.
- XLIII. Nam quod de Hermotimo scribitur: Anima illum in somno caruisse, id subornatum
 somnus, non otium Animæ, sed secessio crederetur.
- XLV. De somniis quoque, & accidentibus somni, quatenus ab exstasi differunt, dicitur
 quibus significatur Anima perpetuo negotiosa, quod immortalitatis est ratio; in quibus
 rim non magis ob stupri visionem damnabimur, quàm ob Martyrij coronabimur.
- XLVI. Neque enim vana esse in totum somnia (viti iudicabat Epicurus) multis exem-
 plis; & varios esse Commentatores, ac in hanc rem adfirmatores.
- XLVII. Christianam verò eam esse sententiam: à daemone plurimum incuti somnia, etiam
 interdum; Deo interim deputanda, si quæ honesta, sancta, Prophetica, reuelatoria, pre-
 catoria, vocatoria; quædam etiam sibi metipsi Animam fingere ex intentione circumspici-
 rum; reliqua denique exstasi separanda.
- XLVIII. Atque adeo ex ingenio magis quàm constantia, somnia à Platone æstimari: tamquam
 certiora ab extimo noctis, certis anni temporibus, quietis situ, aut ciborum distinctio, ac
 derogatione.
- XLIX. Et verò etiam infantes ac Atlantes somnare; quum & somnia à Deo sunt, etiam
 iam gens Dei sit extranea, in omnes terminos orbis Euangelio coruscante.
- I. Nunc ad mortem quod adinet, debitum esse roto humano generi naturæ finem, quod
 tumuis Epicurus id neget, & Menander hæreticus ad suo baptismo initiatus peruenire
 get, apud quem nec pro Deo mori Lex est; nam etiam Enoch & Heliam mortuos
 Ioannem iam obuisse.

Opus autem mortis esse separationem corporis & anima; quantumvis quidam Philosophi crediderint, post mortem quasdam animas herere corporibus. LI.

Atque omnem mortem, siue ordinariam, siue extraordinariam, non ex natura esse, sed ex culpa, nec ipsa naturali. LII.

Excedere porro Animam, non descere dilabentibus paulatim corporis instrumentis; iam clariorem obrutu ac si de somno emergentem instante morte; utpotè, quæ tum exultat aut trepidat, prout paraturam deuersorij sui sentit, de ipsius angeli facie euocatoris Animarum. LIII.

Quò autem deducantur Animæ, varias esse Philosophorum sententias; inter quos Stoici Prudentum Animas in supernis mansionibus collocant, reliquas apud inferos; quos inferos Christiani non in gremio terræ, ut Plato, sed in intimis visceribus collocant. LIIII.

Suam verò eam esse sententiam (quæ interim ab Ecclesia non probatur) quòd in sinu Abrahæ seu Paradisum (de quo Librum ediderit) Martyrum solæ Animæ commigrent, reliquæ verò ad inferos. LV.

Atqui Vanas eas esse opiniones; quibus putabant, tantisper in terris Animas detineri, donec iusta perceperint; aut immatura morte præuentas, isthuc vagari, donec reliquatio compleatur ætatis. LVI.

Neque verò ab inferis Animas, ex imperio demonum per Magicam (cuius species aliquot recenset) aut ex arbitrio huc redire. LVII.

Atqui illic, interim dum corpus expectant, Animas innocentium gaudere, & nocentium dolere ac puniri; vel ob cogitatus solos, quos censura diuina persequitur; maxime, quum etiam modica delicta ad nouissimum vsque quadrantem illic luenda, ex Euangelio intelligatur. LVIII.

Ceterum contra quàm etiam Viri quidam eruditi censuerunt, nihil dubitandum, quin germanus sit hic Tertulliani fetus. Vri enim stylum profus eundem omittam, & præterquam quòd BB. Hieronymus & Augustinus multa hinc etiam ad verbum citarint locis infra adductis; ipse Tertullianus non vno in loco id indicat. Sic enim Libro de Resurr. carn. cap. 2. Habet (inquit, de Lucano heretico loquens, qui Animam etiam dissoluendam putabat) & iste à nobis plenissimum DE OMNI STATV ANIMÆ STYLV. Et cap. 17. Nos autem ANIMAM corporalem & hic profitemur, & in svo VOLVME PROBAMVS. Rursum cap. 45. Nam & exinde à benedictione genituræ, caro atque Anima simul fiunt, &c. quòd docuimus IN COMMENTARIO ANIMÆ. Est autem primùm editus à Gagnæo, cum nouem aliis, quos Trishemius reperire non potuerat; deinde castigatus à Sigismundo Gelenio, ad exemplar Lelandi Britannicum. Postremùm verò nunc, partim nostra, partim Latinij, Harrisij, & Carrionis opera (nam MS. deerant exemplaria) emendatior prodit; nouis etiam tum Argumento, tum Adnotationibus à nobis illustratus.